

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ROMANISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Epistémická modalita (subkategorie evidenciality) v odborných
španělských a českých textech: komparativní analýza

Vedoucí práce: Mgr. Miroslava Aurová, Ph.D.

Autor práce: Bc. Lenka Drašarová

Studijní obor: Španělský jazyk

Ročník: 3.

2014

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v plném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným stanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 25. dubna 2014

.....
Lenka Drašarová

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucí diplomové práce Mgr. Miroslavě Aurové, Ph.D., za její konzultace, odborné vedení a cenné rady, které mi poskytla v průběhu jejího vypracovávání.

Anotace

Diplomová práce se zabývá epistémickou modalitou, jejími druhy a způsoby vyjadřování v odborných španělských a českých textech. Klade si za cíl vytvořit komparativní analýzu, která je založena na statistickém rozboru lingvistických textů. V teoretickém úvodu pojednává v první řadě o rozdílných typologiích u českých a zahraničních autorů. Dále se zabývá klasifikací modalitních postojů, lexikálními a gramatickými prostředky pro vyjadřování modality. Výsledkem práce je porovnání získaných četností mezi výše zmiňovanými jazyky.

Klíčová slova: epistémická modalita, evidencialita, postoje, komunikační akty, diskursivní ukazatelé, prostředky vyjadřování, četnosti

Annotation

The thesis deals with the epistemic modality, its types and modes of expression in specialized Spanish and Czech texts. The aim of this thesis is to perform a comparative analysis which is based on a statistical analysis of linguistic texts. The introduction primarily concentrates on the different typologies of Czech and foreign authors, the classification of modal attitudes, and the lexical and grammatical means of expressing modality. The result of this thesis is the comparison of the frequency that can be observed between the aforementioned languages.

Key words: epistemic modality, evidentiality, attitudes, speech acts, discourse markers, means of expression, frequency

Obsah

1	Úvod	8
2	Teoretická část	10
2.1	Co je modalita?	10
2.1.1	Pojetí psychologické	10
2.1.2	Pojetí logické	11
2.1.3	Pojetí gramatické	11
2.2	Pojem modalita v zahraniční odborné literatuře	11
2.2.1	Typologie modalit podle Sebastiáná Marinera Bigorry	11
2.2.2	Typologie modalit podle Emilia Ridrueja	12
2.2.3	Modalita podle Marty Carretero	13
2.2.4	Typologie modalit podle Perkinse	13
2.2.5	Typologie modalit podle Jespersena a Quirka et al.	15
2.2.6	Typologie modalit podle Nicholase Reschera	16
2.3	Návrh na novou typologii modalit	17
2.4	Pojem modalita u českých autorů	20
2.4.1	Typologie modalit podle Zavadila – Čermáka	20
2.4.2	Pojem modalita z pohledu Miroslava Grepla	20
2.4.2.1	Epistémická (jistotní) modalita	22
2.5	Postoje	26
2.5.1	Klasifikace postojů	26
2.5.1.1	Postoje jistotně modalitní (epistémické)	27
2.5.2	Vyjadřování postojů	28
2.6	Gradace modalit a její jazykové důsledky	28
2.7	Dvojsmyslnost modálních konstrukcí	31
2.8	Modalita a komunikační akty	33

2.9	Evidencialita	34
2.10	Diskursivní ukazatelé.....	35
2.10.1	Konverzační ukazatelé epistémické modality	38
2.10.1.1	Obecné pojetí.....	38
2.10.1.2	Postavení ukazatelů epistémické modality ve struktuře výpovědi	38
2.10.1.3	Ukazatelé evidenciality: funkce a jednotlivé druhy	39
2.11	Prostředky pro vyjadřování modality ve španělštině.....	46
2.12	Prostředky pro vyjadřování epistémické (jistotní) modality v češtině	48
2.13	Postavení epistémické (jistotní) modality ve výpovědi	53
3	Výzkumná část	55
3.1	Vyjadřování epistémické modality ve španělských lingvistických textech	58
3.1.1	Epistémická modalita možnosti	58
3.1.2	Epistémická modalita potřeby/nutnosti	60
3.1.3	Epistémická modalita evidenciality	62
3.1.4	Četnost výrazových prostředků modality ve španělštině.....	65
3.2	Vyjadřování epistémické modality v českých lingvistických textech.....	67
3.2.1	Epistémická modalita možnosti	67
3.2.2	Epistémická modalita potřeby/nutnosti	69
3.2.3	Epistémická modalita evidenciality	71
3.2.4	Četnost výrazových prostředků modality v češtině	74
3.3	Komparace výrazových prostředků u obou jazyků	76
3.3.1	Komparace sloves <i>moci</i> + inf. a <i>poder</i> + inf.....	79
3.3.2	Komparace epistémické modality	81
4	Závěr.....	83
5	Resumen	86
6	Seznam použité literatury	91
7	Přílohy	94

1 Úvod

Za předmět diplomové práce jsem si zvolila téma ze španělské lingvistiky, které nese název „Epistémická modalita (subkategorie evidenciality) v odborných španělských a českých textech: komparativní analýza“. Navazuji tak částečně na svoji bakalářskou práci, která se zabývala modalitou a používáním indikativu nebo subjuntivu po operátorech pravděpodobnostní modalit v jihoamerické španělštině.

V současné době se setkáváme se značným zájmem o kategorii modalit, jak u zahraničních, tak u českých lingvistů. Na toto téma vznikají odborná díla (gramatiky, studie, odborné články) a komparativní analýzy mezi světovými jazyky a následně i češtinou.

Cílem práce je vytvořit komparativní analýzu prostředků pro vyjadřování epistémické modalit, která je založena na statistickém rozboru odborných španělských a českých textů dle našeho výběru. Rozhodli jsme se využít pro výzkum lingvistické články, které jsme použili k vypracování teoretické části, a některé další, jež alespoň z části o modalitě pojednávají.

Práce je strukturována do čtyř základních kapitol (úvod, teoretická část, výzkumná část, závěr), šestnácti podkapitol a dalších částí. Součástí práce jsou přílohy a resumé ve španělském jazyce. Kompletní obsah je možné zhlédnout na stranách 6 – 7.

Úvodní část práce pojednává o tématu diplomové práce, stanovenými cíli, použitými zdroji literatury, postupem pro vypracování výzkumné části a strukturou práce obecně.

Teoretická část práce se zabývá modalitou obecně, ve které seznamujeme se třemi druhy pojetí (psychologické, logické, gramatické) a základním dělením modalit na modalitu epistémickou, deontickou a dynamickou (Perkinsova typologie). Práce v první řadě představuje odlišné typologie u zahraničních a českých autorů. Ze zahraničních autorů bychom mohli jmenovat typologie Sebastiána Marinera Bigorry, Emilia Ridrueja, Marty Carretero, Perkinse, Jespersena a Quirka et al. a Nicholase Reschera. Mezi českými autory jsme se zaměřili především na typologii podle Zavadila – Čermáka a Miroslava Grepla. Nedílnou součástí je podkapitola, ve které se zmiňujeme o návrhu na novou typologii modalit podle španělské autorky Carretero. Další podkapitoly se věnují jiným tématům, jež úzce souvisejí s modalitou. Jedná se především o postoje, jejich klasifikaci a vyjadřování, zejména se zvláštním zřetelem na postoje jistotně modalitní. Dále považujeme za nezbytné se zmínit o gradaci modalit, neboť i v našem výzkumu jsme se s tímto jevem setkali. Následuje kapitola o dvojsmyslnosti modálních konstrukcí,

modalitě a komunikačních aktech, a v neposlední řadě evidencialita. Další podkapitola pojednává o diskursivních ukazatelích epistémické modality, ve které je zmínka o jejich obecném pojetí a postavení ve struktuře výpovědi. Zároveň jsou představeny ukazatele evidenciality se zaměřením na jednotlivé druhy a funkce. Jedna z posledních podkapitol teoretické části se týká prostředků pro vyjadřování modality ve španělštině (uvádíme výčet způsobů pro všechny tři druhy modality) a v češtině (zaměřujeme se výhradně na epistémickou modalitu, jež je stěžejním tématem této práce). Mezi takové prostředky zařazujeme postojové predikátory, modální částice, modální slovesa a různé druhy gramatických prostředků (např. futurum, kondicionál). Teoretickou část práce uzavírá podkapitola o postavení epistémické modality ve výpovědi.

K vypracování teoretické části jsme vycházeli zejména ze španělských gramatik od různých autorů, rovněž jsme využili odborné články z internetu¹. Souhrnný seznam použité literatury je k dispozici na stranách 91 – 93.

Výzkumná část je zaměřena na prostředky, kterými je možné vyjádřit epistémickou modalitu v odborných španělských a českých textech lingvistického charakteru. Samotný výzkum předchází výčet analyzovaných článků (včetně autorů a roku vydání) a popis tří druhů epistémické modality, které jsou předmětem zkoumání. Podkapitoly se rozdělují na základě tří druhů epistémické modality (možnost, potřeba/nutnost a evidencialita), kde je ke každé uveden přehled četností výrazových prostředků v tabulkách, ze kterých jsme vycházeli pro utváření grafů. V rámci shrnutí jsou k dispozici tabulky s přehledem všech způsobů vyjadřování epistémické modality, které jsme ve výzkumu klasifikovali. Tato kapitola je zakončena komparací získaných četností u obou jazyků a následným vyhodnocením v grafické podobě.

V závěru práce je naší snahou zrekapitulovat studovaný fenomén, zhodnotit poznatky a výsledky, ke kterým jsme během vypracovávání dospěli a vyvodit z nich patřičné závěry.

---

¹ V takových případech je uveden odkaz v seznamu použité literatury.

2 Teoretická část

2.1 Co je modalita?

Pojem modalita je považován za moderní výraz, jímž se rozumí určitá lingvistická kategorie, na základě které lze vyjádřit postoj mluvčího k výpovědi (Zavadil – Čermák 2008: 283). Jako o jazykové záležitosti se o ní začíná hovořit teprve od počátku dvacátých let 20. století. Průkopníkem této koncepce je francouzský lingvista a filolog Ferdinand Brunot (conf. Zavadil 1983: 14). Modalita je úzce spjata se syntaxí a v lingvistice je chápána různě široce, což souvisí s problematickým vymezením jejího významu a také s mnohočetností jejích výrazových prostředků. Přesto se všechna pojetí ve velké většině shodují jednak v tom, že modalitou mluvčí vystihuje jeho subjektivní postoje k obsahu sdělení, a jednak tím, že tyto postoje jsou vyjadřovány lexikálně-gramatickými prostředky (1983: 11). U Ballyho dokonce najdeme zmínku o tom, že modalita je „duší každé věty“ (*a sentence soul*, conf. Pořízková 2008: 7). Zavadil (1983: 11) dále uvádí, že „*modalita, jako ostatně každá gramatická kategorie, je ve své konkrétní realizaci chápána jako soubor jevů znakové povahy, u nichž můžeme pracovně a analyticky vydělit stránku významovou a stránku výrazovou. Oběma stránkám lze připsat různý obsah*“. Především v romanistických a slavistických pracích lze z pohledu obsahové stránky u kategorie modality rozlišit trojí pojetí: psychologické, logické a gramatické (id.). Nejprve se zaměříme na pojetí psychologické, poté na zbývající dvě pojetí.

2.1.1 Pojetí psychologické

Jak je zřejmé z názvu, ve výpovědi se odrážejí různé psychické postoje mluvčího, které můžeme motivovat rozumem, vůlí a citem. Tento koncept zastávají v první řadě autoři francouzského jazyka (Zavadil 1983: 11). Podle Charlese Ballyho (conf. Zavadil 1983: 12-13) se explicitní vyjádření myšlenky dělí na dvě části, přičemž jedna část odpovídá představě (tzv. *le dictum*) a druhá obsahuje postoj subjektu k výpovědi (tzv. *le modus*, čili *modalita*). Pokud se ve výpovědích vyskytují adverbia, mohou modifikovat *dictum* nebo *modus* (conf. Aurová 2013: 22).² U Georgese

---

² Pro představu uvádíme převzaté příklady: a. [Digo [que es **evidente** que ya no queda mucho dinero] DICTUM] ENUNCIACIÓN, b. [Digo **francamente** [que no me gusta nada] DICTUM] ENUNCIACIÓN (Aurová 2013: 22).

Galicheta (conf. Zavadil 1983: 13), který rovněž zastává psychologické pojetí, je modalita dvojího druhu. Oproti jiným autorům se liší především ve způsobu klasifikace modálních významů. V jeho podání je modalita považována buď za proces reálný nebo jako proces eventuální. Modalita je v tomto případě subjektivně zabarvena různými způsoby vyjádření, ať už přáním, rozkazem, pochybností, obavami, nadějí či jiným způsobem. Vychází tedy z toho, že modalita není otázkou subjektivního přístupu mluvčího, nýbrž povahou procesu.

2.1.2 Pojetí logické

Z modalit v logickém pojetí vycházel sám Brunot (conf. Zavadil 1983: 14). Pod tímto termínem se označují soudy a jejich logická klasifikace, které často bývají kombinovány s pojetím psychologickým.

Dnes se však s touto interpretací u lingvistů moc neseťkáváme.

2.1.3 Pojetí gramatické

S gramatickým pojetím se můžeme nejčastěji setkat u severských romanistů, kteří interpretují modalitu z formálního hlediska. Mody jsou chápány formalisticky a funkčně (conf. Zavadil 1983: 15).

2.2 Pojem modalita v zahraniční odborné literatuře

Zavadil (1983: 15-16) zmiňuje, že „*autoři španělských mluvnic v naprosté většině vycházejí z psychologického pojetí modalit. Ani termínu modalita zpravidla neužívají a své výklady omezují na významovou nebo funkční interpretaci slovesných modů, v nichž spatřují především gramatické vyjádření psychických postojů mluvčího*“.

2.2.1 Typologie modalit podle Sebastiána Marinera Bigorry

Španělský lingvista Sebastián Mariner Bigorra (conf. Zavadil 1983: 16) se plně vymyká jazykové tradici slovesných rodů. *Modus* považuje za gramatickou realizaci zcela odlišných skupin, které je nutné mezi sebou diferencovat. Jedná se o:³

---

³ Tento přehled a rozdělení modalit podle Marinera je plně převzato (conf. Zavadil 1983: 16-17).

1. modalitu věty (*la modalidad de la frase*) vycházející ze tří základních jazykových funkcí, jak je vymežil K. Bühler:
  - a) oznamovací (*declarativa*)
  - b) žádací (*impresiva*)
  - c) zvolací (*expresiva*)
2. modalitu mluvčího (*la actitud mental*) danou postojem mluvčího ke sdělované skutečnosti:
  - a) reálnou (*realidad*)
  - b) potenciálně-eventuální (*potencialidad-eventualidad*)
  - c) nereálnou (*irrealidad*)
3. modalitu formálně subordinační (*la inflexión*) spočívající ve vyjádření vztahu syntaktické závislosti.

Jak lze z předchozího dělení vidět, prolíná se tu hledisko psychologické s hlediskem gramatickým. Není pochyb o tom, že Marinerova studie je velmi mimořádné dílo, které dle názoru Zavadila (1983: 17) „představuje nejkompexnější a zároveň vnitřně nejdiferencovanější pohled na kategorii modalit ve španělštině, s níž je možno se ve španělsky psané odborné literatuře setkat“.

2.2.2 Typologie modalit podle Emilia Ridrueja

Emilio Ridruejo (1999: 3213), ve srovnání s českými lingvisty Zavadilem – Čermákem, se zmiňuje o dvojím dělení modalit. Pro popis používá jinou terminologii: *modalidad de la enunciación* a *modalidad del enunciado*.

1. **Modalidad de la enunciación** upozorňuje na existenci faktorů, které náleží způsobu komunikace mezi mluvčím a posluchačem. Může se jednat o příkaz či otázku proti přiznání (conf. Emilio Ridruejo 1999: 3213). U Zavadila – Čermáka (2008: 284) odpovídá této modalitě termín „výpovědní modalita“, přičemž se jedná o stejnou záležitost.
2. **Modalidad del enunciado**, nazývaná též jako *modalidad lógica* či *declarativa*⁴, je způsob, jakým přijímá mluvčí pravdivou skutečnost, neboli jak se k této skutečnosti staví. Odpověď může považovat za možnou, jistou či

---

⁴ Terminologie, kterou používá García Calvo (conf. Ridruejo 1999: 3213).

nemožnou (conf. Ridruejo 1999: 3213). Pro tento případ zavedli Zavadil – Čermák (2008: 284) termín „větná modalita“.

2.2.3 Modalita podle Marty Carretero

Marta Carretero (1992: 41) definuje modalitu jako oblast lingvistiky, která je zkoumána z různých druhů pohledu. Někdy se vymezuje jako gramatická kategorie (často se ve španělském jazyce ztotožňuje se slovesným rodem, v angličtině naopak s modálními slovesy), jindy jako duševní subjektivní postoj, za pomoci kterého se vyjadřuje nějaká myšlenka a který se odlišuje od propozičního obsahu (jedná se tedy o tradiční opozici *modus* vs. *dictum*). V neposlední řadě je modalita definována jako komunikační intence neboli záměr mluvčího. Cílem Carretero (id.) je formulovat novou typologii modalit a poskytnout celkový pohled na rozdíly mezi dílčími modalitami. Zpočátku předkládáme přehled typologie modalit jednotlivých autorů (českých a převážně španělských), neboť každý z nich má na tuto problematiku poněkud odlišný pohled, přičemž v zásadních bodech se shodují.

Z pohledu logické úvahy a sémantiky lingvisté rozlišují další typy modalit. Níže uvádíme rozdělení typologie, kterou Carretero (1992: 43) považuje za nejpřesvědčivější. Jedná se o Perkinsovu typologii a Jespersenovu a Quirkovu typologii.

2.2.4 Typologie modalit podle Perkinse

Perkins (conf. Carretero 1992: 43) dělí modalitu na tři typy – epistémickou, deontickou a dynamickou, a to podle vymezení možnosti (*posibilidad*) či potřeby/nutnosti (*necesidad*). Odlišují se následující typy modalit:

Epistémická modalita (*modalidad epistémica*) vyjadřuje možnost a potřebu/nutnost, které jsou určeny úsudkem nějaké osoby (či více osob). Jde tedy o to, zdali existuje možnost, že by daná věta mohla být pravdivá. Níže citujeme příklady (1992: 43):

- (1) a. *Es posible que llueva mañana.*
b. *Debe de estar lloviendo.*

Věta (1a) je charakteristickým příkladem epistémické možnosti (Perkins ji nazývá *posibilidad epistémica*), kde mluvčí pokládá za možné, že zítra bude pršet, ale také to, že pršet nebude. Jeho rozum přijímá možnost pravdivého i nepravdivého tvrzení. Naopak věta (1b) je příkladem epistémické potřeby/nutnosti (podle Perkinse *necesidad epistémica*), kde mluvčí hodnotí tvrzení *está lloviendo* jako nezbytně pravdivé, jinými slovy je nemožné, aby toto tvrzení bylo nepravdivé (conf. Carretero 1992: 43).

Deontická modalita (*modalidad deóntica*) vyjadřuje možnost či potřebu/nutnost podle sociálního chování. Podle Perkinsovy terminologie (conf. Carretero 1992: 43) se obvykle deontická možnost (*posibilidad deóntica*) nazývá *permiso*, kdy jde o povolení v rámci sociálních norem. Deontická potřeba/nutnost (*necesidad deóntica*) se označuje pojmem *obligación*, jde tedy o povinnost, kterou je třeba realizovat v rámci sociálních norem. Opět citujeme příklady (1992: 43-44):

- (2) a. *Puedes venir mañana.*
b. *Tienes que venir mañana.*

Výrokem (2a) dáváme na vědomí, že dotyčné osobě je dovoleno přijít na určité místo. V tomto případě mluvíme o tzv. deontické možnosti. Oproti předchozí výpovědi (2a) musí dotyčná osoba tvrzení (2b) považovat za svoji povinnost. Jinak řečeno povinností osoby, které je ono tvrzení určeno, je dostavit se na určité místo. Tentokrát mluvíme o tzv. deontické potřebě/nutnosti.

Dynamická modalita (*modalidad dinámica*), mnohdy nazývaná „interní“, vyjadřuje možnost a potřebu, lépe řečeno schopnost, která vychází z vnitřní charakteristiky člověka (conf. Carretero 1992: 44). Dále citujeme příklady (id.):

- (3) a. *Juan sabe conducir.*
b. *Juan puede abrir la puerta.*
c. *Juan quiere venir a nuestra casa.*
d. *Los seres vivos tienen que respirar.*

Výpověď (3a) bychom mohli přesněji určit jako „dynamickou možnost“ (*posibilidad dinámica de capacidad*), ve které se zřetelně zaměřujeme na vnitřní schopnost dané osoby řídit dopravní prostředek (v našem případě je touto osobou Juan). Dále za dynamickou možnost lze považovat větu (3b), kde je zřejmé, že Juan může zavřít dveře a jiné vnější okolnostní jevy tomuto činu nezabraňují. Výpověď (3c) je španělsky nazývaná *necesidad dinámica*, neboli „dynamická potřeba“. Mluvíme o vnitřní potřebě dané osoby někam přijít, je to její přání. I výpověď (3d) je považována za vnitřní potřebu, kde se jedná o vnitřní charakteristiku bytostí – pokud nedýchají, tak nejsou bytostmi (conf. Carretero 1992: 44).

2.2.5 Typologie modalit podle Jespersena a Quirka et al.

Jespersen a Quirk et al. (conf. Carretero 1992: 44) rozdělují modalitu na dva typy, a to podle závislosti možnosti nebo potřeby/nutnosti na vůli. Quirk et al. nazývá tyto dva druhy modalit „vnitřní“ (*intrínseco*) a „vnější“ (*extrínseco*).

Vnitřní modalita je chápána částečně jako deontická modalita u Perkinse a dále stejně jako dynamická modalita odpovídá přání (conf. Carretero 1992: 44).

- (4) a. *Puedes venir mañana.*
b. *Tienes que venir mañana.*
c. *Juan quiere venir a nuestra casa.*

V příkladu (4a) se jedná o vnitřní možnost (*posibilidad intrínseca*): povolení (*permiso*). Dále (4b) jde o vnitřní potřebu/nutnost (*necesidad intrínseca*): povinnost (*obligación*). A v neposlední řadě v (4c) se jedná o vnitřní potřebu (*necesidad intrínseca*): přání (*deseo*).

Vnější modalita je naopak chápána jako epistémická modalita u Perkinse, stejně jako dynamická modalita s výjimkou přání (conf. Carretero 1992: 44-45).

- (5) a. *Es posible que llueva mañana.*
b. *Debe de estar lloviendo.*
c. *Juan sabe conducir.*

d. *Juan puede abrir la puerta.*

e. *Los seres vivos tienen que respirar.*

Ve větě (5a) se jedná o vnější možnost (*posibilidad extrínseca*), kterou se rozumí u Perkinse epistémická modalita. Oproti předchozímu příkladu jde v (5b) o vnější potřebu/nutnost (*necesidad extrínseca*), kterou se taktéž rozumí u Perkinse epistémická modalita. V případě (5c) se jedná o vnější možnost (*posibilidad extrínseca*), která podle dělení Perkinse spadá pod dynamickou modalitu. Věta (5d) poukazuje na vnější možnost (*posibilidad extrínseca*), která podle Perkinsova dělení spadá opět pod dynamickou modalitu. Poslední věta (5e) představuje vnější potřebu/nutnost (*necesidad extrínseca*), která je stejně jako předchozí součástí dynamické modality.

2.2.6 Typologie modality podle Nicholase Reschera

Oproti jiným zahraničním autorům se u Reschera⁵ setkáváme s mnohem vypracovanější typologií modality. Rozlišuje následující druhy modality (conf. Pořízková 2008: 7-8):⁶

- a) alethickou (týká se „pravdy“): je nutně (možná) pravda nebo nepravda, že p ⁷;
- b) epistémickou (týká se „vědění, víry“): ví se/věří se/předpokládá se/očekává se, že p ; X ví, věří, předpokládá, očekává, že p ;
- c) časovou (týká se „času“): někdy/většinou/vždycky/často je případ, že p ;
- d) boulomaickou (týká se „přání, tužeb, žádostí“): X doufá (bojí se, lituje), že p ; X si přeje/touží, aby p ;
- e) deontickou (týká se „povinností“): mělo by se mluvit o tom, že p ; mělo by se zabránit tomu, aby p ; je přijatelné/přípustné, aby p ;
- f) evaluativní (hodnotící): je dobré/výborné/špatné, že p ;
- g) kauzální (týká se „příčinnosti“): současný stav věcí vyvolá, že p ; současný stav věcí zabrání, aby p ;

⁵ Nicholas Rescher, filozof německého původu, je významným představitelem současného pragmatismu. V současné době působí jako profesor na Univerzitě v Pittsburghu. Zároveň je předsedou Centra pro filosofii vědy (*Center for Philosophy of Science*). <http://www.pitt.edu/~rescher/>

⁶ Rozdělení typologie podle N. Reschera je plně převzato (Pořízková 2008: 7-8).

⁷ Z angl. *proposition* je p zkratka pro výrok.

- h) pravděpodobnostní (vztahuje se k pojmu „pravděpodobnost“): je pravděpodobné, že *p*.

Je zcela evidentní, že Rescherova typologie modalit je v porovnání s jinými autory velmi bohatá. I přesto se mnozí lingvisté nejčastěji zaměřují na důkladnější analýzu modalit epistémické, deontické, příp. i dynamické (Pořízková 2008: 8).

2.3 Návrh na novou typologii modalit

Cílem v následujících odstavcích je shrnout návrh na novou typologii modalit, kterou vypracovala Carretero a její kolektiv, jež vychází z předchozích předložených typologií (Perkinse, Jespersen a Quirka et al.). Typy modalit jsou definovány na základě vztahu mezi modalitou a pravdivostí věty.

Jako první typ se uvádí **epistémická modalita** (*modalidad epistémica*). Můžeme ji definovat jako určitý projev názoru o pravdivosti nějaké věty. Tento typ modalit odpovídá epistémické modalitě u Perkinse (Carretero 1992: 45).

Vzniká vztah mezi epistémickou modalitou a pravdivostí věty, při kterém se mluvčí dopouští nesmyslných tvrzení. Za použití epistémické modalit nedává najevo, zdali je výpověď pravdivá či naopak, zkrátka ji ignoruje. Z tohoto důvodu se objevují chybné výpovědi, kde mluvčí zná jejich pravdivost či nepravdivost. Pro lepší srozumitelnost citujeme níže příklad (6) (Carretero 1992: 45).

- (6) **Es posible que Juan esté en casa, pero no está en casa.*

Tato výpověď nedává smysl, neboť si mluvčí protiřečí. Z první části věty není jisté, jestli se dotyčná osoba doma vyskytuje, mluvčí se domnívá, že se tam nachází, i když to tak nemusí být. Druhá část věty jasně říká, že se na daném místě nevyskytuje. Jak by tedy tato věta měla správně vypadat? Viz následující příklad (7) (Carretero 1992: 45).

- (7) *Es posible que Juan esté en casa y que no esté en casa.*

Je třeba brát ohled na to, že epistémické rozvahy mohou být následovány nějakou zprávou o pravdivosti či nepravdivosti tvrzení, při kterém mluvčí vyjadřuje svůj úsudek z minulosti (8) či úsudek jiné osoby (9) (Carretero 1992: 45).

(8) *Ayer pensaba que María estaba enferma, pero ahora sé que está bien.*

(9) *Juan piensa que María está enferma, pero yo sé que está bien.*

Z příkladu (9) je zřejmé, že Juan si myslí, že María je nemocná, ale já vím, že je v pořádku. Juanův úsudek je tudíž neplatný, neboť se neshoduje s realitou. Pokud bychom chtěli vytvořit určitý kontrast k těmto tvrzením, byla by to tato následující tvrzení (10) a (11) (Carretero 1992: 45).

(10) **Ayer pensaba que María estaba enferma, pero sabía que estaba bien.*

(11) **Juan piensa que María está enferma, pero sabe que está bien.*

Jako druhý typ se v navrhované typologii uvádí tzv. **bulomaická modalita** (*modalidad bulomaica*), která odpovídá vnitřní modalitě dělení Quirka et al. Termínem „bulomaická možnost“ (*posibilidad bulomaica*) se obvykle rozumí nějaké povolení (*permiso*). V rámci tohoto členění lze bulomaickou modalitu dělit na dvě další podskupiny, a to na modalitu deontickou (*modalidad deóntica*) a modalitu nedeontickou (*modalidad no deóntica*) (Carretero 1992: 46).

Deontickou modalitou se rozumí nějaké povolení a povinnost, přičemž se klade důraz na vůli. Následující příklady napovídají více. V první větě (12) má určitá osoba povolení k tomu, aby mohla odejít, zatímco ve druhé větě (13) ona dotyčná osoba má povinnost odejít. Tato modalita se obvykle užívá s performativní platností, jinými slovy reaguje na svět (na určitou osobu či osoby) tak, že dává povinnost něco vykonat nebo naopak dává povolení k provedení čehokoliv. Nicméně nemůžeme tvrdit, že performativní charakter je pro deontickou modalitu určující, poněvadž ne všechny deontické výpovědi mají tento charakter (Carretero 1992: 46-47). Viz příklady (14) a (15).

(12) *Puedo marcharme.*

(13) *Tengo que marcharme.*

- (14) *Tengo permiso para fumar mientras trabajo.*
- (15) *Me he enterado de que es obligatorio rellenar estos impresos para solicitar
El puesto de trabajo que queremos.*

Co se týká nedeontické modality (Carretero 1992: 47), tentokrát vůle není schopna zasahovat nebo nemůže. Nedeontická *necesidad bulomaica* se pojmenovává jako přání (*deseo*) či přijetí (*aceptación*). V příkladu (16a) je možné vidět přijetí situace (buď ano, nebo ne), zatímco v dalším příkladu má výpověď práci charakter (16b) (id.).

- (16) a. *No me importa que venga.*
b. *Desearía que te marchases.*

Jako poslední typ v navrhované typologii se uvádí **dynamická modalita** (*modalidad dinámica*), kterou se rozumí možnost a potřeba/nutnost podle následujících přírodních zákonů, jako je inherentní schopnost typu umět mluvit (např. *Juan sabe hablar.*) a možnosti, potřeba/nutnost závislých na okolnostech (např. *Podemos entrar porque tenemos la llave de esa puerta.*) (Carretero 1992: 47). Tyto dva podtypy dynamické modality můžeme nazvat pojmy *modalidad dinámica inherente* a *modalidad dinámica no inherente* (Carretero 1992: 48).

Zmiňované dělení modality je možné názorně přenést do následujícího schématu (Carretero 1992: 50):⁸

- (17)
1. modalidades sobre la verdad o falsedad de una proposición: 1.1. modalidad <i>epistémica</i> (posibilidad o necesidad según el mundo de las leyes de la razón);   2. modalidades sobre hechos o estados de cosas: 2.1. modalidad <i>bulomaica</i> (posibilidad o necesidad de una voluntad);   2.1.1. modalidad <i>deóntica</i> (obligación, permiso);   2.1.2. modalidad <i>bulomaica no deóntica</i> (aceptación, deseo);   2.2. modalidad <i>dinámica</i> (posibilidad o necesidad según las leyes naturales).

⁸ Schéma je plně převzato (Carretero 1992: 50).

2.4 Pojem modalita u českých autorů

2.4.1 Typologie modalit podle Zavadila – Čermáka

Zavadil – Čermák (2008: 283) uvádí tři vrstvy modálních významů (*significado modal*). Definují je jako kategoriální znak motivovaný různými psychickými postoji člověka založený na rozumu, vůli a citu.⁹ Tyto modální významy se dále hierarchicky uspořádávají podle výpovědi na: **1. výpovědní modalitu** (*modalidad enunciativa*) realizovanou na úrovni výpovědi, **2. větnou modalitu** (*modalidad oracional*) realizovanou na úrovni věty a **3. periodickou modalitu** (*modalidad del período*), která je realizována na úrovni periody (Zavadil – Čermák 2008: 284).

2.4.2 Pojem modalita z pohledu Miroslava Grepla

Grepl (1973: 23) se s ostatními badateli, českými i zahraničními, shoduje v obecném definování pojmu modalita (modálnost)¹⁰. Stejně tak je názoru, že modalita tvoří podstatný znak výpovědi. Považuje za vhodné rozložit tento komplexní pojem na tři aspekty – na modalitu obecnou (postojovou), voluntativní a jistotní (1973: 23).

Obecná modalita (nazývaná také postojová) má konstitutivní charakter a je neodmyslitelným znakem každé výpovědi (Grepl 1973: 23). Obecně vzato spočívá v tom, že mluvčí realizuje v promluvě určitá oznámení, otázky, rozkaz nebo přání, a tím vytváří čtyři různé typy výpovědí v rámci této modalit: oznamovací, tázací, rozkazovací a přací. Pro vyjadřování obecné modalit slouží následující prostředky: slovesný způsob, druh koncové intonace (kadence a antikadence) a případně partikule (např. v tázacích či optativních výpovědích) (1973: 23).

Voluntativní modalita má povahu nekonstitutivní. Tímto je považována za fakultativní prvek, který může, ale také nemusí být ve výpovědi realizován (Grepl 1973: 23). Pokud dojde k její realizaci, „navrství se“ na modalitu obecnou. Bývá často definována jako „*vztah činitele (původce) děje k jeho realizaci*“ (Grepl 1973: 29), kdy mluvčí vyjadřuje nějakou nutnost, možnost a záměr. Právě zmiňovaná

---

⁹ V originále: „*Significado modal es un signo categorial motivado por las diferentes actitudes psíquicas del ser humano (basadas en el intelecto, la voluntad o el sentimiento)*“ (Zavadil – Čermák 2008: 283).

¹⁰ *Modálnost* je synonymum pro modalitu. V pracích M. Grepla se setkáváme s oběma variantami.

nutnost či možnost vykonat nějaké konání vychází ze samotného činitele (18), nebo ji určuje někdo jiný, často to bývá i mluvčí (19) (1973: 29).

Smysl výpovědi (18) je zcela jasný – Petr se po nemoci uzdravil a je znovu schopen chodit. Oproti tomu u dalších dvou výpovědí je nutnost/možnost určena právě jinou osobou, která na tom má nějaký záměr. Ve výpovědi (19a) si mluvčí přeje, aby Petr zůstal a nikam nechodil, v (19b) naopak mluvčí dává svolení k tomu, aby na daném místě setrval (Grepl 1973: 29).

(18) *Petr může opět chodit.*

(19) a. *Petr musí zůstat.*

b. *Petr smí (může) zůstat.*

Benešová (conf. Grepl 1973: 29) rozlišuje takové výpovědi, ve kterých je činitel děje totožný s činitelem modalit, a dalšími případy, kdy onen činitel děje totožný s činitelem modalit není. Touto dvojí diferenciací přispěla Benešová k řešení otázek týkajících se voluntativní modalit (1973: 29).

Bylo již řečeno, že se voluntativní modalita realizuje jako fakultativní a nekonstitutivní, a to ve větách oznamovacích, tázacích a přacích, nikoli ve větách rozkazovacích (Grepl 1973: 30).

Jako prostředky pro vyjadřování tohoto typu modalit slouží v češtině především modální slovesa ve větách agentních (20a) a bezagentních (20b), ve větách deagentních je to reflexivní forma modálních sloves (20c) a u objektových sloves se setkáváme s formou analytického pasiva (20d) a další (Grepl 1973: 30).

(20) a. *Petr musí studovat systematicky.*

b. *Už může přšet.*

c. *Musí se studovat systematicky.*

d. *Ten dopis musí být odeslán ještě dnes.*

Setkáváme se s názory, že voluntativní modalita „*nepatří do gramatiky ani do syntaxe, protože její prostředky jsou lexikální (modální slovesa a predikativa)*“ (conf. Grepl 1973: 30). Budeme-li se zabývat sémantickým polem této modalit, jsou to

především dva body, mezi kterými se voluntativní modalita rozkládá, a to „nutnost“ a „možnost“ (1973: 30).

Jistotní modalita, nazývaná též pravdivostní, je chápána jako „*vyjádření míry (stupně) přesvědčení mluvčího o reálné platnosti obsahu jeho výpovědi*“ (Grepl 1973: 34). Někdy se můžeme setkat s pojmem „subjektivní modalita“. Tato modalita se realizuje pouze ve větách oznamovacích a tázacích (1973: 34).

Jako prostředky pro vyjadřování slouží v rámci této kategorie modální partikule (*asi, snad, možná* aj.), některé slovesné formy ve funkci modálních partikulí (*myslím, tuším* aj.), z lexikálních prostředků jsou to modální slovesa se sekundárním významem (*muset* aj.), z gramatických prostředků je to především kondicionál a futurum (Grepl 1973: 34-35). Detailnějšímu popisu prostředků pro vyjádření jistotní modalit v češtině je věnována kapitola 2.12, a ve španělštině kapitola 2.11.

V rámci jistotní modalit rozlišujeme subkategorii tzv. cizího mínění či nezaručeného tvrzení, kterou v dnešní češtině vyjadřujeme pomocí modální částice *prý* (21a), přičemž v hovorovém jazyce nabývá tohoto významu modální sloveso *míti* (21b) (Grepl 1973: 36).

- (21) a. *Včera prý na předměstí hořelo.*
b. *Včera mělo na předměstí hořet.*

2.4.2.1 Epistémická (jistotní) modalita

V českém lingvistickém prostředí se pro termín *epistémická modalita* užívá označení *modalita jistotní*. Jak již bylo řečeno u jiných autorů v úvodu, i český lingvista Grepl (1979a: 81) cituje, že je tento typ modalit určitou „*signalizací různého stupně subjektivního přesvědčení mluvčího o platnosti sdělovaného obsahu nebo některých jeho složek*“. Z tohoto pohledu má tedy každá výpověď na smyslové úrovni dva základní komponenty. My se zabýváme právě jedním z nich – komponentem postoje mluvčího, který je pro nás stěžejním. Tím druhým je pak komponent propozičního obsahu.

Není pochyb o tom, že problematika modalit je úzce spjata s teorií řečových aktů. Tomuto typu postojů odpovídá pojem psychologický stav (*psychological states*), které jsou definovány jako podmínky upřímnosti ilokučních aktů (1979a: 81).

Dále jsou postoje mluvčího chápány jako určitý druh predikátů neboli operátorů. Nazývají se *predikáty postojové*, tradičněji také *predikáty modální*. Můžeme je vystihnout takto (1979a: 83):¹¹

1. jedním z participantů (tzv. modálních subjektů) je vždy mluvčí (tj. mluvčí vyslovované výpovědi);
2. temporálně jsou tyto predikáty fixovány na moment promluvy;
3. jejich druhým participantem je participant propoziční (událostní), sémanticky specifikovaný v konkrétní výpovědi jako tzv. propoziční obsah dané výpovědi.

V jedné výpovědi lze implicitně vyjádřit řadu postojových predikátů. Vše vysvětlíme na následujícím příkladu (22), kde jsou tímto způsobem signalizovány tři druhy postojů mluvčího (Grepl 1979a: 84).

(22) *Když on Petr pravděpodobně propadl.*

1. Jako první je zde vyjádřen predikát emocionálního hodnocení vystižený výrazem *když on*. Explicitně bychom mohli tento výraz nahradit například predikátorem *mrzí mě, že...* nebo adverbium *bohužel*.
2. Postojový predikát *pravděpodobně* z oblasti jistotní modality by se mohl substituovat např. predikátorem *je pravděpodobné, že...*
3. Naším záměrem je danou situaci konstatovat, tudíž k tomu připojíme oznamovací intonaci. Pokud bychom chtěli větu vyjádřit explicitně, učinili bychom tak pomocí performativních predikátorů typu *říkám, sděluji ti, že...*

Nicméně je vskutku nemožné realizovat všechny postojové predikáty explicitní formou tak, aby takováto formulace zněla přirozeně. Ovšem konstrukčně tak lze učinit například ve větě: *Říkám, že mě mrzí, že je pravděpodobné, že Petr propadl.*

Vrátíme-li se opět k výše zmiňované definici jistotní modalit (Grepl 1979a: 85 „...*jistotně modalitní postoje se často definují jako různé stupně subjektivní jistoty mluvčího o pravdivosti propozičního obsahu...*“), Grepl uvádí, že celou tuto oblast můžeme označit jako modalitu pravdivostní. Dále upozorňuje na fakt, že „*predikáty jistotní modalit se aplikují nejen na konstativní výpovědi s indikativem, jimiž lze připsat hodnoty pravda/nepravda – a na to se zapomíná – také běžně na konstativní*

---

¹¹ Citujeme doslova (Grepl 1979a: 83).

výpovědi s kondicionálem, signalizujícím podmíněnou platnost propozičního obsahu: *Petr by se byl určitě (pravděpodobně, patrně, možná, stěží...) na tvůj pokyn oženil.*“ (Grepl 1979a: 85).

Grepl (1979a: 85) považuje za vhodné rozlišit jistotní modalitu na **úplnou** (tzv. totální) a **částečnou** (tzv. parciální). Není však jediným autorem, který se zmiňuje o tomto dělení. Jakobson zastává stejný názor a podle něho „*los adverbios modifican bien una oración bien un constituyente*“ (conf. Aurová 2013: 20). Je-li řeč o jistotní modalitě částečné, netýká se predikátu, ale pouze určitých komponentů propozičního obsahu (Grepl 1979: 85). Při této modalitě vyjadřuje mluvčí určitý stupeň přesvědčení správnosti dané situace. Zdá se, že jde tyto dva typy modalit od sebe odlišit na základě dvou principů, buď se operátory jistotní modalit vztahují pouze na kontextově nezapojenou část výpovědi či nikoli. Citujeme Grepla (1979a: 85): „*Také operátory jistotní modalit zasahují jen kontextově nezapojenou část výpovědi. Je-li kontextově nezapojen i predikát, pak zasahují i ten. V tom případě lze mluvit o jistotní modalitě totální. Je-li kontextově zapojen i predikát, pak operátor jistotní modalit zasahuje jen rematické části nominální a jde pak o jistotní modalitu parciální*“.

Následující příklady vystihují úplnou (23a) a částečnou (23b) jistotní modalitu (Grepl – Karlík 1998: 483).

- (23) a. *Co dělá váš vedoucí? – Náš vedoucí / patrně odjel do Prahy.*
b. *Kam odjel váš vedoucí? – Náš vedoucí odjel / patrně do Prahy.*

Podobně jako Carretero (1992), i Grepl (1979a: 86) poukazuje na existující souvislou škálu, kterou představují dílčí hodnoty (stupně) jistotní modalit. Je proto nutné na ní označit některé základní hodnoty. Ovšem úplný počet těchto hodnot je pro nás pouhou otázkou. Na ose tedy můžeme vyznačit hodnoty plné jistoty, které mohou být realizovány explicitně, např. predikátorem typu *vím, že...* Za těchto okolností je přirozené počítat i s opačným pólem realizovaným tentokrát predikátorem *nevím, že...* Středním hodnotám by na této ose od kladného bodu k zápornému odpovídalo např. vysoké přesvědčení, předpoklad, domněnka, možnost, pochybnost aj. (Grepl 1979a: 85).

Rovina výrazu je zajisté nedílnou součástí této problematiky, proto je často věnována pozornost lexikálním ukazatelům, neboť představují výrazové jádro jistotní modality. Máme na mysli jednak *verba putandi*¹² (24a), jednak modální adverbia (24b, c) (Grepl 1979a: 86).

- (24) a. *Myslím, že přijede Petr.*
b. *Myslím přijede Petr.*
c. *Přijede myslím Petr.*

I přesto, že je na lexikální exponenty oprávněně zaměřena pozornost, je také třeba se věnovat i jiným exponentům, tj. formám slovesného modu a času, intonaci, partikulím, modálním slovesům atd. Ty slouží ke dvěma účelům – „*bud' jako doprovodné signály („pasporty“) postojových predikátorů (např. formy spojek nebo morfologické mody dikta), nebo jako exponenty v konstrukcích tzv. implicitní modálnosti*“ (Grepl 1979a: 86). Naopak v konstrukcích explicitní modálnosti bývá tímto exponentem predikátor *pochybuji, že...* (id.).

- (25) *Pochybuji, že Petr bude diskutovat.*

Tuto konstrukci je možné vystihnout několika různými způsoby (Grepl 1979a: 86):

1. v této konstrukci se ve vedlejší větě ve funkci konjunktivu užívá formy kondicionálu místo indikativu: *Pochybuji, že by Petr diskutoval.*;
2. vedlejší větu lze připojit k větě hlavní pomocí spojky *zda*: *Pochybuji, zda Petr bude diskutovat.*;
3. tentýž predikát je často vyjádřen pomocí „modálních“ adverbií typu *stěží*, *sotva*: *Petr stěží (sotva) bude diskutovat.*;
4. implicitně je signalizován díky syntaktickým konstrukcím: *Aby Petr diskutoval?! Že by Petr diskutoval?!*

---

¹² Slovesa myšlení a domněnky, např. *myslet, domnívat se*.

2.5 Postoje

Dosud byla věnována pozornost převážně typologiím modalit odlišných českých i zahraničních autorů. Nyní je prostor k diskuzi o dalším tématu, který zajisté úzce souvisí s modalitou, a to o modalitních postojích. Budeme vycházet především ze *Skladby češtiny* (Grepl – Karlík 1998: 479-494), kde je uvedena klasifikace těchto postojů. Zaměříme se převážně na postoje jistotně modalitní (epistémické), jež jsou hlavním předmětem této práce.

Bylo řečeno, že mnoho komunikačních forem inherentně obsahuje různé druhy postojů mluvčího k obsahu výpovědi, a tím zároveň i k adresátovi. Proto můžeme říci, že „*např. v aktu PROSBY je vždy implikován (zahrnut) silný postoj zájmu mluvčího na tom, aby se její obsah splnil, na rozdíl třeba od aktu DOPORUČENÍ, na jehož splnění adresátem mluvčí osobní zájem mít nemusí*“ (Grepl – Karlík 1998: 479). Oproti tomu „*je ve VÝTKÁCH vždy implikováno negativní hodnocení toho, co se adresátovi vytýká, neboli toho, co adresát udělal (dělá) / neudělal (nedělá) atd.*“ (id.).

Vyjádřit postoj daného druhu lze přímým nebo nepřímým způsobem. Můžeme učinit srovnání na následujících výpovědích (26a) a (26b). Zatímco se v případě (26a) omluva realizuje přímou formou pomocí daného predikátoru, v (26b) se jedná o nepřímou realizaci specifikací hodnotícího postoje. Ostatně tytéž formy realizace (přímou, nepřímou) týkající se prosby je možno vidět v příkladu (27) (Grepl – Karlík 1998: 479).

- (26) a. *Omlouvám se, že jsem přišel pozdě.*
b. *Je mi líto, že jsem přišel pozdě.*
- (27) a. *Prosím tě, abys mě s ním seznámil / Seznam mě s ním, prosím / Seznámil bys mě s ním prosím (laskavě)?*
b. *Chtěl bych / byl bych rád / Měl bych zájem na tom..., abys mě s ním seznámil.*

2.5.1 Klasifikace postojů

Grepl – Karlík (1998: 479) zastávají názor, že klasifikace postojů mluvčího k obsahu výpovědi je zatím nedořešenou problematikou. Prozatím se rozlišují čtyři základní typy postojů (1998: 479-480):

1. Postoj (**míry**) **jistoty** o platnosti (pravdivosti) obsahu sdělení, s jakou jej mluvčí sděluje adresátovi: např. ve větách *Petr se rozvedl / Petr se určitě rozvedl / Petr se nejspíš rozvedl / Petr se asi rozvedl / Petr se sotva rozvedl.* Tento typ postoje je hlavním tématem mé kvalifikační práce. Nazýváme jej typem jistotně modalitním neboli epistémickým.
2. Postoj **preferenční**, jenž v sobě zahrnuje konkrétněji postoj vůle, ochoty, zájmu, přání aj. Dojde buď k jeho realizaci či nikoli. Např. ve větách *Chtěl bych vám // Rád bych vám // Jsem ochoten... vám uvařit kávu.*
3. Postoj **hodnotící** (evaluativní) se realizuje tím způsobem, že dáváme najevo postoj k situaci, kterou hodnotíme. Můžeme tak učinit různými způsoby – kladně, záporně, neutrálně, například: *Těším se, že jste přišel – Mrzí mě // Je špatné, že jste nepřišel.*
4. Postoje čistě **emocionální**, kterými se rozumí například postoj údivu, překvapení, rozhořčení aj.

2.5.1.1 Postoje jistotně modalitní (epistémické)

Jistotně modalitní postoje neboli epistémické představují jeden ze čtyř základních typů vedle postojů preferenčních, hodnotících a emocionálních. (Grepl – Karlík 1998: 479). Pomocí těchto postojů mluvčí vypovídá pokaždé s různou mírou jistoty (přesvědčení) o platnosti, pravdivosti jeho sdělení určenému adresátovi. Podává jej buď jako zcela jisté, pravdivé (28a), nebo ne zcela jisté, tedy určitým způsobem pravděpodobné (28b) (Grepl – Karlík 1998: 480). V takovém případě není mluvčí povinen vůči adresátovi prokázat pravdivost svého tvrzení. Pro vyjádření postoje mluvčího o platnosti užíváme termín **jistotní (epistémická) modalita**. Epistémické postoje jsou součástí kladných (29a), záporných (29b), ale i podmíněně platných (29c) výpovědí (id.).

(28) a. *Petr se rozvádí.*

b. *Petr se pravděpodobně/nejspíš/asi/možná/sotva...rozvádí.*

(29) a. *Petr se asi rozvádí.*

b. *Petr se asi nerozvádí.*

c. *Petr by se byl asi rozvedl.*

2.5.2 Vyjadřování postojů

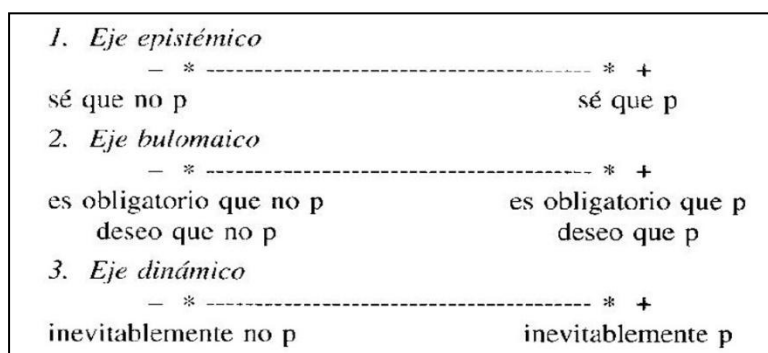
Všechny dílčí druhy postojů se obecně vyjadřují několika různými způsoby. Tento výčet je čistě pro seznámení, neboť toto téma bude podrobněji rozebíráno při analýze postojů jistotně modalitních (epistémických). Postoje jsou tedy vyjadřovány především těmito způsoby (Grepl – Karlík 1998: 480):

- **postojovými predikátory** v hlavní větě; ve vedlejší větě se objevují spojky *že, jak, aby* (např.: *Myslím, že se Petr rozvedl.*).
- **postojovými částicemi** nebo podobnými výrazy, které nabývají povahy těchto částic (např.: *Petr se patrně (asi, nejspíš) rozvedl. // Petr se myslím rozvedl.*).
- **modálními slovesy**, která nesmí plnit deskriptivní funkci (např.: *Petr musí být nemocen. Už se můžete obléct. To jste mi to nemohl říct.*).
- **syntaktickými konstrukcemi**, a to bez lexikálních výrazů (např.: *Že by nás neviděl?!).*

2.6 Gradace modality a její jazykové důsledky

Bylo řečeno, že základními pojmy modality jsou *možnost* a *nutnost*. Podle Carretero (1992: 51) je na místě si uvědomit, že veškeré vyřčené modální výpovědi mají různý gradační stupeň a tím se jednotlivě mezi sebou liší. Představme si například tři různé osy podle typu modality (epistémická, bulomaická, dynamická) a na každé straně její extrémní body – kladné a záporné. Tyto vztyčné body mají hodnotu pojmu *nutnost* a ostatní ležící uprostřed naopak hodnotu pojmu *možnost*. Ostatně vše je názorněji vyobrazeno na následujícím grafu (Carretero 1992: 51):¹³

(30)

¹³ Schéma je plně převzato (Carretero 1992: 51).

Je také řečeno (Carretero 1992: 52), že pro jakoukoli práci o modalitě z lingvistického hlediska se považuje za nezbytné mít na paměti gradaci, chceme-li jinak, odstupňování jednotlivých výrazů, které odpovídají rozdílným bodům na modální ose. V tomto případě bude centrálním bodem osy *posibilidad* a jejími extrémy *probabilidad*, ať už se jedná o kladné či záporné body. Níže uvádím několik výrazů, které přísluší již vícekrát zmiňovaným modalitám. Pro orientaci jsou výrazy řazeny z jednoho extrémního bodu k druhému, tedy od kladného k zápornému (Carretero 1992: 52-53):

1. Epistémická modalita

sé que (kladný extrémní bod)

estoy seguro de que

estoy casi seguro de que

es muy probable que

es probable que

es posible que (y que no) (centrum bodů)

es poco probable que

es muy poco probable que

sé que no (záporný extrémní bod)

2. Bulomaická modalita

a. Deontická modalita:

es obligatorio que (kladný extrémní bod)

es muy recomendable que

es recomendable que

está permitido que (y que no) (centrum bodů)

es poco recomendable que

es muy poco recomendable que

es obligatorio que no (záporný extrémní bod)

b. Nedeontická modalita:

deseo que (kladný extrémní bod)

me parece muy bien que

me parece bien que

me parece bastante bien que

acepto que (y que no) (centrum bodů)

me parece bastante mal que
me parece mal que
me parece muy mal que
deseo que no (záporný extrémní bod)

3. Dynamická modalita

- a. Dynamická modalita inherentní:
no puede evitar que (kladný extrémní bod)
tiene una fuerte disposición hacia
tiene cierta disposición hacia
es capaz de (y de no) (centrum bodů)
tiene cierta disposición hacia no
tiene una fuerte disposición hacia no
no puede evitar que no (záporný extrémní bod)
- b. Dynamická modalita neinherentní:
es inevitable que (kladný extrémní bod)
las circunstancias están orientadas hacia
las circunstancias hacen posible (y no) (centrum bodů)
las circunstancias están orientadas hacia no
es inevitable que no (záporný extrémní bod)

Použije-li se ve větě operátoru *incluso*, onen výraz tak určitým způsobem napomůže k přiblížení k jednomu či druhému extrémnímu bodu na modální ose, aniž by ho dosáhl. Tímto způsobem pak vznikají výpovědi následujícího typu (Carretero 1992: 53). Nejprve citujeme převzaté příklady, ve kterých došlo k odklonu ke kladnému bodu osy (31), následně jsou uváděny příklady opačného jevu, tedy odklonu k zápornému bodu osy (32) (id.).

- (31) a. *Es posible, incluso probable, que Juan esté en casa.* (epistémická modalita)
b. *Es probable, incluso seguro, que Juan está en casa.* (epistémická modalita)
c. *Está permitido, incluso es recomendable, que te quedes aquí.* (bulomaická deontická modalita)
d. *Me parece bien, incluso muy bien, que te quedes aquí.* (bulomaická nedeontická modalita)

- e. *Es capaz de portarse muy bien, incluso podríamos decir que tiene cierta tendencia a ello.* (dynamická modalita inherentní)
- f. *Las circunstancias climatológicas se muestran favorables, incluso muy favorables, a que la travesía no tenga peligro.* (dynamická modalita neinherentní)
- (32) a. *Es poco probable, incluso casi imposible, que Juan esté en casa.*
 b. *Me parece mal, incluso muy mal, que Juan esté en casa.*

Incluso není jediný výraz, kterým lze tohoto odklonu docílit. Mohli bychom jmenovat například *pero* nebo *aunque*, dále také výraz *(o) al menos* (Carretero 1992: 53-54). Nicméně těmito výrazy se nebudeme dále zabývat.

2.7 Dvojsmyslnost modálních konstrukcí

Nyní je na místě zmínit, že prostředky vyjádření odlišných modalit jsou velmi podobné, a tudíž jsou časté případy, kdy se stejný výraz dá použít pro oba dva typy modalit, ba dokonce i pro tři. Z toho vyplývá, že mnoho modálních konstrukcí se jeví dvojsmyslně¹⁴ (Carretero: 1992: 57), jak je možné vidět na příkladech (33), (34) a (35).¹⁵

- (33) *María debe trabajar mucho.*

Pokud větu (33) budeme interpretovat jako epistémickou modalitu, jsme si jistí, že zmíněná osoba hodně pracuje. Naopak, budeme-li chtít totožnou větu vyložit jako modalitu deontickou, dáváme na vědomí, že dotyčné osobě je ukládána povinnost hodně pracovat. Tímto se stává daná struktura dvojsmyslnou. Podobně tomu je i v příkladu (34), kde se dokonce setkáváme s trojím vyložením daného významu věty.

- (34) *María puede dar la conferencia en alemán.*

¹⁴ Dvojsmyslnost, španělsky *ambigüedad*, je termín, který se používá v lingvistice v případě, kdy jedno slovo, syntagma nebo věta, má více jak dva významy. Obecně se rozlišují tři typy této dvojznačnosti – syntaktická, sémantická a pragmatická.

¹⁵ Příklady jsou plně převzaty (Carretero 1992: 57).

Za prvé je možné, aby osoba vedla konferenci v německém jazyce, protože předpokládáme, že umí i jiné cizí jazyky. Tím máme na mysli epistémickou modalitu. Za druhé je tato osoba schopna vést konferenci v německém jazyce, neboť z pohledu dynamické modality jde o vnitřní schopnost člověka. V neposlední řadě deontická modalita plní funkci „povolení“, přičemž dochází k překladu slovesa *poder* ve významu „moci“ či „smět“ (conf. Drašarová 2011: 28).

Ve většině případů lze právě díky kontextu předejít těmto dvojsmyslným větám. Proto například ve větě „*María puede dar la conferencia en alemán, porque sabe alemán*“ je deontická interpretace vyloučena. Oproti tomu pokud kontext bude doplněn o následující kontext – „*María puede dar la conferencia en alemán, porque he visto el resumen y éste está en alemán, aunque no sé si sabe alemán o no*“, jsou vyraženy zároveň dvě interpretace – deontická a dynamická. A v neposlední řadě „*María puede dar la conferencia en alemán, porque los organizadores del congreso se lo han permitido*“ je tato modalita interpretována především jako deontická, neboť k tomu dostala povolení (Carretero 1992: 58).

Na druhou stranu je třeba zmínit, že ne vždy se tyto modalities vzájemně vylučují, jak je možné vypožorovat z původní věty (33). Větu je možné interpretovat současně z pohledu deontické a epistémické modality, nebo také dynamické a epistémické. Jedná se tedy o sloučení, odborně fúzi (*fusión*), dvou nebo více odlišných modalit (Carretero 1992: 58).

Carretero (1992: 58) je přesvědčena o tom, že „*podobnost prostředků vyjádření rozdílných modalit na jedné straně a dvojsmyslnost a fúze významů modálních výrazů na straně druhé, nepochybně vycházejí z velmi úzkých vztahů mezi těmito modalitami*“¹⁶. Například existuje vztah mezi epistémickou a bulomaickou modalitou ve větě (35), avšak neexistuje jasný rozdíl ve významu mezi nimi. To je dáno tím, že slibující či příkazující osoba předpokládá, že „to něco“ se dodrží.

(35) *Estarás aquí a las tres en punto.*

---

¹⁶ Vlastní překlad. Ve španělském originále: „*La semejanza de medios de expresión de las distintas modalidades, por una parte, y la ambigüedad y fusión de los valores de las expresiones modales, por otra, se deben, indudablemente, a las relaciones profundas que existen entre las modalidades*“.

Rovněž existuje velmi úzký vztah mezi modalitou bulomaickou a dynamickou. Důkazem jsou případy, kdy je obtížné určit, zda se jedná o povinnost, přirozenou tendenci nebo o obě dvě zároveň. Níže uvádíme příklad (Carretero 1992: 59):

(36) *Tiene que dormir muchas horas.*

2.8 Modalita a komunikační akty

S pojmem modalita, jak bylo zmíněno v některé z předchozích kapitol, je také úzce spojena teorie mluvnických (řečových) aktů, kterou vypracoval Austin a kterou následně rozvinul jeho žák Searle. Oba dva zastávají názor, že užívání přirozeného jazyka je vyvoláno jistými intencemi mluvčího, kde je důležité se zabývat vztahem mezi mluvčím a tím, co říká (conf. Pořízková 2008: 12). V rámci této teorie Searle definuje pět základních ilokučních aktů¹⁷ (conf. Pořízková 2008: 13):

- a) asertivy (pravdivá či nepravdivá sdělení, která jsou určena adresátovi),
- b) direktivy (sdělení, která přimějí adresáta něco dělat, např. rozkaz, varování),
- c) komisivy (sám mluvčí se zavazuje k budoucímu jednání, např. přísaha, slib),
- d) deklarativy (svými projevy vyvoláváme změny ve světě a ve věcech institucionálního charakteru, např. vynesení rozsudku),
- e) expresivy (vyjadřujeme duševní stav a postoje mluvčího, např. poděkování).

Většina těchto ilokučních aktů je spjata s modalitou a tedy s jejími konkrétními typy. Podle Palmera (conf. Pořízková 2008: 13) souvisí asertivní ilokuční akty s epistémickou modalitou; direktivní, případně i komisivní ilokuční akty s modalitou deontickou. U asertivních aktů se často setkáváme s pojmy *jistota* a *míra přesvědčení* mluvčího. V direktivních výpovědích mluvčí usiluje o to, aby adresát něco vykonal, zatímco v komisivních se sám zavazuje k vykonání nějakého činu (id.).

---

¹⁷ Podle Austina se *ilokuční akt* skládá z několika dílčích řečových aktů. Jedním z nich je *lokuční akt*, jenž se charakterizuje pronesením smysluplné výpovědi mající význam a referenci. Sám o sobě je komplexem aktu fonetického (máme na mysli artikulovanou řeč), fatického (tato řeč vytváří gramaticky správné výpovědi, které mluvčí pronáší) a rétického (součástí výpovědi jsou referenční výrazy, ke kterým se vztahuje predikát). I když se v podstatě jedná o stejnou lingvistickou záležitost, Searle (1969) na tomto místě shrnuje první dva zmiňované akty do aktu výpovědního a rétickému aktu přiřazuje název akt propoziční. Výpověď díky ilokučnímu aktu dostává určitou „sílu“. Tou se rozumí smysl dané výpovědi, která vyplývá z komunikačního záměru mluvčího (Hirschová 2004: 164). Jako třetí akt se v této teorii uvádí *akt perlokuční*, jenž je výsledkem pronesené výpovědi, jinými slovy jedná se o zjištění, zdali naše výpověď byla natolik efektivní, že dosáhla u adresáta nějakého účinku.

Naznačili jsme, že Palmer (conf. Kratochvílová 2014)¹⁸ rozlišuje dva zásadní okruhy modalit – epistémickou a deontickou. Níže nabízíme přehled celé jeho klasifikace:

(37)

Epistémická modalita	Deontická modalita
<i>Declaratives (deklarativy)</i>	<i>Directives (direktivy)</i>
<i>Judgments (úsudky)</i>	<i>Commissives (komisivy)</i>
<i>Evidentials (evidenciály)</i>	<i>Volitives (volitivity)</i>
<i>Interrogatives (interogativy)</i>	<i>Evaluatives (evaluativy)</i>

2.9 Evidencialita¹⁹

S pojmem modalit, zejména epistémické, je často úzce spjata kategorie evidenciality (Pořízková 2008: 12). Do této kategorie spadají takové jazykové případy, které vypovídají o tom, odkud informace, kterou mluvčí sděluje, pochází (id.). Jinými slovy – jedná se především o důkazy (nebo tzv. evidence), které má mluvčí pro to, co sděluje (tedy jen v případě, že nějaké existují). Mluvčí vypovídá, „*zda se jedná o jeho vlastní úsudek (inference), nebo zda jde o informaci přejatou, či zda událost, jež je obsahem sdělení, mluvčí sám viděl, slyšel atd.*“ (Pořízková 2008: 12). Dále je také „*mluvčí prostřednictvím evidenciality schopen stanovit míru svého přesvědčení o platnosti propozice, neboť signalizuje, kolik důvěry vkládá do svého prohlášení a na čem se jeho jistota zakládá*“ (Poledníková 2012: 64-65). Givón (conf. Pořízková 2008: 12) představuje klasifikaci různých typů důkazů, v níž se diferencují důkazy přímé a nepřímé. Tato Givónova klasifikace je uznávaným modelem evidenciality.

Je však nutno poznamenat, že „*někteří badatelé považují evidencialitu za subkategorii epistémické modalit, podle jiných se jedná o dvě principálně odlišné kategorie, mezi nimiž však může existovat určitá interakce*“ (conf. Pořízková id.).

Dále se evidencialitou značně zabývá americký lingvista Chafe (conf. Pořízková 2008: 12), který k tématu přispívá názorem, že tento pojem zahrnuje obojí interpretaci, „*jednak stanovisko mluvčího k zaručitelnosti informace, jednak jeho důkazy pro to, co tvrdí*“ (tj. jakým způsobem se mluvčí k informaci dostal) (id.). Jinými slovy se jedná o tzv. inferenciál.

¹⁸ Vzhledem k tomu, že je tento článek teprve v tisku, ponecháváme následující citace bez paginace.

¹⁹ Z anglického termínu *evidentiality*.

2.10 Diskursivní ukazatelé

Jelikož je problematika modalitý zčásti spojená také s tzv. diskursivními ukazateli (*marcadores del discurso*)²⁰, je proto vhodné zmínit se alespoň o nejpodstatnějších otázkách týkajících se tohoto tématu, neboť detailní popis by vydal na několik dalších stránek, což není prvořadým předmětem této práce.

Pod pojmem diskursivní ukazatelé se rozumí invariabilní lingvistické jednotky, jež ve větě nenesou žádnou syntaktickou funkci. Jsou považovány za marginální prvky, které mají za úkol vést psaný či mluvený projev a být jeho součástí (Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4057).

Hlavním cílem této kapitoly je představit klasifikaci diskursivních ukazatelů, kde se zaměříme na ty, které jsou typické především pro epistémickou modalitu. Tato klasifikace je vypracována a rozdělena na základě funkcí, kterou tyto ukazatele zastávají v rámci promluvy. V zásadě se rozlišuje pět základních skupin (Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4080-4082):

- a) výrazy, které uspořádávají informaci (*estructuradores de la información*),
- b) konektory (*conectores*),
- c) reformulátory (*reformuladores*),
- d) argumentační operátory (*operadores argumentativos*),
- e) konverzační ukazatelé (*marcadores conversacionales*).

Ad a) První skupina výrazů slouží k uspořádání a organizaci informace. Tyto výrazy nemají argumentační význam. Dále se rozdělují na další podskupiny.

Ad b) V druhé skupině se vyskytují konektory, což jsou výrazy, které zajišťují sémantické a pragmatické spojení mezi jednotlivými výpověďmi. Tuto skupinu opět dělíme na další podskupiny.

---

²⁰ Pojem *marcadores del discurso* je jedním z mnoha, který se používá pro pojmenování této oblasti gramatiky. Často se setkáváme s jinými termíny, které se liší mezi autory (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4057): např. *enlaces extraoracionales* (Gili Gaya 1943, Fuentes 1987), *conectores* (Martínez 1997), *conectores extraoracionales* (Cortés 1991), *conectores argumentativos* (Portolés 1989), *partículas discursivas* (Martín Zorraquino 1992), *operadores discursivos* (Casado 1991, 1993) aj.

Podle předchozího výčtu je patrné, že se jedná o velice rozmanitou terminologii. Někteří autoři však uvádí, konkrétně Tordesillas (conf. Drašarová 2011: 20), že termíny *conector* a *operador* bývají častokrát zaměňovány. Každý z těchto pojmů má poněkud jinou funkci: *konektor* je spjat se syntaxí, spojuje věty a významy; *operátor* spouští, modifikuje větu a postoj; *ukazatel* se spíše uplatňuje v hovorovém jazyce a je součástí analýzy diskursu.

Ad c) Reformulátory tvoří třetí skupinu v rámci této klasifikace. Pomocí těchto výrazů dokážeme vysvětlit jinými slovy to, co bylo řečeno ve větě předchozí. Opět má tato skupina další čtyři podskupiny.

Ad d) Čtvrtou skupinou jsou tzv. argumentační operátory, které díky svému významu dodávají a posilují argumentování. V rámci této skupiny se vyčleňují dvě další podskupiny.

Ad e) Pátou skupinu představují tzv. konverzační ukazatelé. Do této kategorie zařazujeme diskursivní částice (*partículas discursivas*), které se velmi často vyskytují během konverzace mezi mluvčími. Tím, že jsme vytvořili skupinu konverzačních ukazatelů, nemáme však snahu je nějakým způsobem striktně oddělovat od výrazů předchozích, neboť všechny možnosti se realizují v rámci projevu, a to buď psaného či mluveného. Nicméně je třeba podotknout, že konverzace vytváří zvláštní komunikační situaci s charakteristickými vlastnostmi, která vymezuje či upřednostňuje užití určitého druhu ukazatelů. Skupina konverzačních ukazatelů (stěžejní skupina pro tuto práci) se dále dělí na čtyři podskupiny:

- ukazatelé epistémické modality (*marcadores de modalidad epistémica*), které označují stupeň jistoty, evidenciality obsahu sdělení;
- ukazatelé deontické modality (*marcadores de modalidad deóntica*), které označují různé druhy postojů mluvčího k adresátovi;
- ukazatelé pro udržení pozornosti adresáta (*enfocadores de la alteridad*), které poukazují na to, v jakém vztahu je mluvčí vůči adresátovi v rámci promluvy;
- konverzační metadiskursivní ukazatelé (*metadiscursivos conversacionales*), kterých se užívá ke strukturaci promluvy.

Schéma (38) na další stránce vykazuje rozdělení jednotlivých skupin s konkrétními diskursivními ukazateli pro danou kategorii. Názorně je zvýrazněna oblast týkající se epistémické modality, která je stěžejním bodem této kapitoly. Výčtem všech ukazatelů se zabýváme v kapitole 2.10.1. (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4081-4082).

(38)

ESTRUCTURADORES DE LA INFORMACIÓN	COMENTADORES	pues, pues bien, así las cosas, etc.
	ORDENADORES	en primer lugar/en segundo lugar; por una parte/por otra parte; de un lado/de otro lado, etc.
	DIGRESORES	por cierto, a todo esto, a propósito, etc.
CONECTORES	CONECTORES ADITIVOS	además, encima, aparte, incluso, etc.
	CONECTORES CONSECUTIVOS	por tanto, por consiguiente, por ende, en consecuencia, de ahí, entonces, pues, así, así pues, etc.
	CONECTORES CONTRAARGUMENTATIVOS	en cambio, por el contrario, por contra, antes bien, sin embargo, no obstante, con todo, etc.
REFORMULADORES	REFORMULADORES EXPLICATIVOS	o sea, es decir, esto es, a saber, etc.
	REFORMULADORES DE RECTIFICACIÓN	mejor dicho, mejor aún, más bien, etc.
	REFORMULADORES DE DISTANCIAMIENTO	en cualquier caso, en todo caso, de todos modos, etc.
	REFORMULADORES RECAPITULATIVOS	en suma, en conclusión, en definitiva, en fin, al final y al cabo, etc.
OPERADORES ARGUMENTATIVOS	OPERADORES DE REFUERZO ARGUMENTATIVO	en realidad, en el fondo, de hecho, etc.
	OPERADORES DE CONCRECIÓN	por ejemplo, en particular, etc.
MARCADORES CONVERSACIONALES	DE MODALIDAD EPISTÉMICA	claro, desde luego, por lo visto, etc.
	DE MODALIDAD DEÓNTICA	bueno, bien, vale, etc.
	ENFOCADORES DE LA ALTERIDAD	hombre, mira, oye, etc.
	METADISCURSIVOS CONVERSACIONALES	bueno, eh, este, etc.

2.10.1 Konverzační ukazatelé epistémické modality

2.10.1.1 Obecné pojetí

Ukazatelé epistémické modality se aplikují zásadně na oznamovací věty (*anuncios declarativos*) kladné a záporné. Pokud se tyto ukazatelé vyskytují v tázacích (39) nebo rozkazovacích větách, mají ilokuční sílu oznamovacího charakteru (Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4146).

(39) *¿Quién, por supuesto, puede dejar de quererte? (=Nadie, por supuesto, puede dejar de quererte.)*

Dále tyto ukazatelé vytvářejí tvrzení a odrážejí, jakým způsobem dává mluvčí důraz na obsah sdělení, které je uvozeno daným výrazem. Tato tvrzení se zdají být evidentní a nebo známé od jiné osoby (Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4146).

2.10.1.2 Postavení ukazatelů epistémické modality ve struktuře výpovědi

Ukazatelé epistémické modality mohou být v rámci výpovědi libovolně distribuovány, nicméně interpretace sémantického hlediska zmiňovaných ukazatelů z velké části závisí na suprasegmentálních jevech. Citujeme příklad, kde se ukazatel *por lo visto* vyskytuje na třech pozicích. (Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4147).

- (40) a. *Por lo visto, a Julián lo han admitido en el club.*
b. *A Julián, por lo visto, lo han admitido en el club.*
c. *A Julián lo han admitido en el club, por lo visto.*

Ve všech předchozích příkladech se ukazatel vztahuje k celému slovnímu spojení, které jej doprovází. Abychom zdůraznili, že daný výraz patří pouze k určité části výpovědi, bylo by nutné tuto skutečnost dát najevo pomocí suprasegmentálních prvků, jak je to patrné v následujících příkladech (Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4147).

- (41) a. a. *Por lo visto, a Julián LO HAN ADMITIDO en el club.*
b. *A JULIÁN, por lo visto, lo han admitido en el club.*
c. *A Julián lo han admitido EN EL CLUB, por lo visto.*

2.10.1.3 Ukazatelé evidenciality: funkce a jednotlivé druhy

Ukazatelé vyjadřující evidencialitu se interpretují jako výrazy ujišťující nějaké tvrzení (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4147). Tyto partikule mohou mít i další mnohem důležitější funkci v rámci promluvy, a to „*desencadenar procedimientos de cooperación entre los locutores, señalando el acuerdo entre estos en relación con el mensaje que se intercambian*“ (conf. Id.). Z toho důvodu jsou klíčovým bodem k vytváření efektivní promluvy (Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4147).

Ukazatelé evidenciality představují dvě základní vlastnosti – za první vykazují určitou validitu, která bývá obecně platná, evidentní, za druhé potvrzují sdělení dané promluvy. Ostatně následující příklad napovídá více (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4147).

- (42) *Desde luego, mi abuelo necesita gafas.*

Použitím ukazatele *desde luego* mluvčí dává ostatním bez jakékoliv pochybnosti najevo, že jeho dědeček potřebuje brýle. Rovněž utvrzuje, že on sám tuto situaci vnímá. Adresát tak může hodnotit tento projev za jednoznačný a užitím stejného ukazatele vyjadřuje souhlas s mluvčím (43) (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4147-4148).

- (43) A: *Mi abuelo necesita gafas.*
B: *Desde luego.*

Tímto způsobem za použití ukazatele evidenciality mluvčí zapojuje adresáta do společné komunikace a sdílí spolu to, co již bylo řečeno. Na následujícím příkladu je názorně vidět, jakým způsobem je tvořena strategie spolupráce mezi mluvčími, kteří vyjadřují souhlas k danému tématu (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4148).

- (44) A: *Claro, los precios han subido mucho.*
B: *Desde luego. Está todo carísimo, por supuesto.*
A: *En efecto. Nosotros no gastamos ni una peseta.*

Je třeba zmínit, že některé ukazatele se pojí se spojkou *que* (např. *desde luego que, claro que, por supuesto*, atd.), zatímco další jsou užívány bez spojky (např. *en efecto*) (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4148).

2.10.1.3.1 Ukazatelé: *en efecto, efectivamente*

2.10.1.3.1.1 *En efecto*

Ukazatel *en efecto* je nejrepresentativnějším pro tuto skupinu (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4148). Odkazuje na předchozí myšlenku nebo znalosti, které mluvčí sdílí a pokládají je za zcela jednoznačné (45) (id.). Lze jej také užít nejen v rámci konverzace, ale také v psaném projevu. Slouží tak k navázání sdělení, které bylo zmíněno v předchozí části (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4148-4149).

- (45) A: *Estáis encantados con vuestra hija.*
B: *En efecto: es una monada.*

2.10.1.3.1.2 *Efectivamente*

Větné příslovce *efectivamente* je podobné ukazateli *en efecto*, jedná se však o mírně hovorovější variantu, ovšem použití daného ukazatele záleží na idiolektním faktoru (46) (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4149).

- (46) A: *Y el año 29, con motivo de los sucesos de Valencia, creo recordar que también estuvo usted en la cárcel.*
B: *Efectivamente, entonces estuve tres meses y sufrí veintidós días de rigurosa incomunicación.* (J. Carabias, Crónicas de la República, 35)

2.10.1.3.2 Ukazatelé: *desde luego, por supuesto, naturalmente, claro, sin duda*

Ukazatele epistémické modality (*desde luego, por supuesto, naturalmente, claro, sin duda*), které vyjadřují evidencialitu, je také možné kombinovat se spojkou *que*. Aplikují se v případě, kdy máme v úmyslu zopakovat obsah předchozího sdělení (*claro que lo sabes, desde luego que sí; por supuesto que lo ha dicho*, atd.) (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4149).

Co se týká sémantického hlediska, tyto ukazatelé se chovají jednak jako operátory, jednak jako konektory.²¹ Jedním z jejich charakteristických rysů je hodnocení jednoznačnosti obsahu sdělení, které uvozují (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4150).

(47) A: *Fuimos de noche y no encontramos la casa.*

B: *Claro²², siendo noche cerrada, e ese sitio, no se ve nada.*

Tyto ukazatelé se mezi sebou liší v závislosti na druhu sdělení, které odrážejí. Na ukázkou uvádíme následující příklady (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4150).

(48) A: *Mi hijo ha crecido mucho.*

B: a. *Desde luego. Hace seis meses que no lo veía y lo noto mucho más alto.*

b. *Naturalmente. Le haces tomar un litro de leche al día...*

c. *Claro. Está en la edad.*

d. *Por supuesto. Y se ha hecho más sociable y está más guapo y todas las niñas lo adoran.*

Užitím výrazu *desde luego* (48a) se zdůrazňuje jednoznačnost předchozího sdělení, které mluvčí odvodil na základě vlastní zkušenosti a vnímání. Oproti tomu výrazem *naturalmente* (48b) dává mluvčí B najevo, že je v dětství a během dospívání naprosto přirozené po konzumaci mléčných produktů růst. *Claro* (48c) je výraz, kterým hodnotíme výpověď podobným způsobem jako s *naturalmente*, avšak hodí se jej

²¹ O odlišnosti termínů *operátor* a *konektor* viz poznámka pod čarou 20.

²² V tomto příkladě ukazatel *claro* zastává spíše funkci operátoru. Obohacuje tak spojení mezi promluvami (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4150).

použit v kontextu, kdy mluvčí B si je vědom, že je syn mluvčího A právě ve věku specifickém pro vývoj. V posledním zmiňovaném případě výraz *por supuesto* (48d) potvrzuje sdělení za zcela evidentní. Dále mluvčí B vyvozuje, že pokud je to nebojácny mladík, musí být více společenský, tudíž i oblíbený u dívek (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4151-4152).

2.10.1.3.2.1 *Desde luego*²³

Jak již bylo řečeno v úvodu, tento výraz představuje ukazatele epistémické modalit – evidenciality (*marcador de modalidad epistémica de evidencia*). Mluvčí často užívá tohoto výrazu k souhlasu s předchozím sdělením, jež považuje za pravdivé (49a). *Desde luego* lze také užít v oznamovacích větách, kdy mluvčí vyjadřuje nějaké rozhodnutí (například za použití futura) (49b). Dále může částečně vyjadřovat připustku (49c) (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4152-4153).

(49) a. MARIBEL: (...) *puede ser que después vaya a buscarme al bar donde me encontré ¿no te parece?... Aunque sea en otro plan, claro.*

RUFI: *Pues sí. A lo mejor va. Él parece quererte.*

MARIBEL: *Y yo podré tener con él una explicación. Y contarle todo...*

RUFI: *Desde luego.* (M. Mihura, Maribel y la extraña familia, 212)

b. *En primer lugar, no admitimos eso de provincias que usted dice. Vizcaya, Guipúzcoa, Álava y Navarra para nosotras no son provincias, sino estados. Desde luego, estableceremos una República federal.* (J. Carabias, Crónicas de la República, 110)

c. *Si Gaona se hubiese ido a casar con un cupletista o con una bailarina, la cosa, dando mucho que hablar, desde luego, no hubiera sorprendido: pero no*

---

²³ Tento ukazatel tvoří adverbialní spojení (*locución adverbial*) pomocí předložky *desde* a deiktického příslovce času *luego*, které v klasickém jazyce (pozn. míněno diachronicky, v originále *en la lengua clásica*), a ještě dnes v některých dialektech (především v Latinské Americe), znamená *al punto, al momento, en este mismo instante* (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4152). V současnosti je jeho nejběžnějším synonymem příslovce času *después*, které se užívá jak ve standardní španělštině, tak i v mnoha jejích latinskoamerických variantách (1999: 4152).

se trataba de una artista de este género. (J. Carabias, Crónicas de la República, 269)

2.10.1.3.2.2 *Por supuesto*

Hlavní funkcí ukazatele *por supuesto* je zdůraznit a potvrdit to, co je obsahem sdělení. Tento ukazatel lze užít i v superlativu, kde sufix *-ísimo* zesilující charakter: *por supuestísimo*. Častokrát může vyjadřovat připustku (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4153). Lze jej také užít ve větách, kde daná slova jsou mezi sebou propojena a tvoří sled určitých údajů, osob, předmětů, okolností, vlastností aj. Použitím ukazatele vyzdvihneme důležitost vybraného elementu, jak je možné vidět v příkladu (50a). Dále vyjadřuje zesílenou odpověď na absolutní otázku (50b) (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4154).

(50) a. *Ese abrigo largo lo cosieron aquí mismo, la noche del 21 al 22, las hermanas Molinero, que son modistas. Y ayudamos a quitar hilvanes y a sobre hilar todas: mi hermana Irene, mi cuñada Ana María, y yo, por supuesto. Fue la noche más larga de mi vida.* (P. Urbano, La Reina, 262)

b. – *¿Y aceptaría usted que una hija suya, dentro del consabido contraste de pareceres, fuera a vivir con un hombre sin casarse?*

– *Por supuesto que no.* (R. Montero, Cinco años de país, 18)

2.10.1.3.2.3 *Naturalmente*

Pokud mluvčí v promluvě užívá ukazatel *naturalmente*, vytváří tak určitou potřebnou spojitost mezi některými elementy, které jsou součástí otázky a samým výrokem (51a). Také se aplikuje pro zdůraznění části promluvy (51b). Mimoto je výrazu *naturalmente* používáno v případech, kdy chceme předejít případné námitce či zásahu adresáta do promluvy. Mluvčí tímto způsobem předem utvrzuje to, čím by chtěl případně adresát argumentovat (51c) (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4155).

(51) a. – *¡Ah! Pero ¿estabas ensayando?*

– *¡Naturalmente! ¿Es que no se nota? Pues para que te enteres, dentro de unos días debutaré como actor en un teatro de cámara.* (B. Steel, A Textbook of Colloquial Spanish, 182)

b. (...) *para entonces (...) nadie podía relacionar ya la visita del líder rumano con la legalización del partido Comunista. Salvo el propio Carrillo, naturalmente.* (J. L. Vilallonga, El Rey, 176)

c. *Hay bailaores gitanos, incluso gente no profesional, que tienen una gracia indecible, aunque apenas marquen el baile. Naturalmente, no hace falta ser gitano para bailar bien...* (P. López en ABC Cultural, n. 65, 21-1-1993, 44 y s.)

2.10.1.3.2.4 *Claro*

Ukazatel *claro* je ve srovnání s předchozími nejpoužívanějším výrazem v každodenní konverzaci. Zároveň je také často používán v písemném projevu (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4155). V momentě, kdy mluvčí vyjadřuje nějakou myšlenku, je ukazatel *claro* výrazem, díky jemuž lze rozvinout mnoho zdvořilostních komunikačních strategií atd. Nejednou se také tento ukazatel uplatňuje ve větách, kde se daná osoba shoduje s mluvčím. V těchto případech je možné ono sdělení zdůraznit pomocí spojky *que* (52a). V jiných typech konverzací se lze setkat s evaluační (hodnotící) funkcí tohoto ukazatele (52b) (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4156). Zrovna tak jako předchozí ukazatelé výraz *claro* představuje připustku a je uvozen spojkou *que* (52c) (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4157). V neposlední řadě lze zmiňovaným ukazatelem, a to prostřednictvím vhodných suprasegmentálních prvků (zvýšením hlasu), vyjádřit nesouhlas (52d) (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4158).

- (52) a. – *Allí era muy conocido.*
– *Creo que ahí, hermana, y en otras muchas partes del mundo – le aclaro deferente.*

– *¡Claro que sí, señor! – rectifica ella.* (J. L. Olaizola, Viaje al fondo de la esperanza, 193)

b. PILI: *Cállate ya y dime una cosa. ¿Vosotros cuándo os vais a casar?*

MARIBEL: *Él quiere cuanto antes. Los papeles ya están casi arreglados. Pero nos vamos a casar en el pueblo donde tiene la fábrica.*

PILI: *¡Ah, vaya!*

MARIBEL: *Y lo hemos retrasado un poco hasta que la madre se ponga buena.*

PILI: *¡Claro! ¡Ya está!*

MARIBEL: *¿El que ya está?*

PILI: *Que sin no llaman a un médico, como sería lo natural, es porque la madre no está mala, sino que lo finge.* (M. Mihura, Maribel y la extraña familia, 180)

c. *Pepe tuvo que vender hasta sus tierras de Italia, que pasaron al Estado español con el ducado de Sesto incluido, que se perdió aunque le dejan usarlo hasta que muera. Claro que no lo perdió todo.* (R. de la Cierva, El triángulo, La dama de Montmartre, 403)

d. MARIBEL: (...) *¡Si vierais el cariño que le tengo yo a doña Paula!*

PILI: *Claro, claro, es natural... Todo es muy natural.*

MARIBEL: *No sé por qué hablas con ese tono, Pili.* (M. Mihura, Maribel y la extraña familia, 169)

2.10.1.3.2.5 Sin duda

Konstrukce *sin duda* je blízka všem ukazatelům, které jsme doposud analyzovali, jednak pro její význam, jednak pro pragmatickou funkci. Zároveň nabízí různé gramatické varianty jako *sin duda ninguna*, *sin duda alguna*, *sin ninguna duda*, *sin duda de ningún género* atd. a také tvoří součást spojení *no (me) cabe duda*, *sin lugar a dudas*, *sin dudarlo* atd. (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4158).

Pomocí ukazatele *sin duda* lze rovněž vyjádřit souhlas s mluvčím. Sdílí tak mnoho pragmatických vlastností s výše zmiňovanými ukazateli. Na rozdíl od nich však nehodnotí obsah sdělení ve spojitosti s mluvčím či s tím, co bylo řečeno (id.).

Tato skutečnost dává konstrukci *sin duda* zajímavou vlastnost v porovnání s ostatními ukazateli (především s ukazatelem *desde luego*). Napomáhá tomu, aby mluvčí mohl doplnit či nějakým způsobem rozdělit sdělení na části. Vyjadřuje tak částečně nestranný souhlas, objektivnější a je zvláště schopný zdůraznit jednoznačné důkazy, které nemůže zpozorovat (např. nemá dostatek osobních zkušeností). Viz příklad (53) (conf. Martín Zorraquino – Portolés Lázaro 1999: 4158).

(53) *Cuando fui a la estación para tomar otro tren que me llevase a Toronto vi un gran número de niños y niñas, sin duda de la escuela, que iban a tomarlo.* (J. Marías, *una vida presente*, t. 3, 304)

2.11 Prostředky pro vyjadřování modality ve španělštině

Další část práce bude věnována základním modálním výrazům, kterých se užívá ve španělském jazyce při vyjádření modality. Tento výčet není evidentně zcela vyčerpávající, jde tak především o určité dosvědčení, jež má za cíl představit rozmanitost gramatických prostředků, které jazykový systém nabízí pro formulování modálního významu.

Obdobně jako v předchozích kapitolách se i v této zaměříme na trojí dělení modality – epistémickou, bulomaickou, dynamickou – a jednotlivé podskupiny. U každé z nich uvedeme způsoby, jakými může být daný typ modality vystižen. Nepochybně budou všechny možnosti doprovázeny konkrétními příklady.²⁴

Epistémická modalita může být vyjádřena mnoha různými prostředky, jednak lexikálními, jednak syntaktickými (Carretero 1992: 55-56):

- jednoduchý budoucí čas (*futuro imperfecto de indicativo*): *María estará jugando ahora.*
- tázací věta (*estructura interrogativa*): *¿María está jugando?*²⁵

²⁴ Příklady jsou plně převzaty (Carretero 1992: 55-56).

²⁵ V tomto případě dává mluvčí najevo, že zaručeně neví, jestli si dotyčná osoba hraje či nikoli.

- modální výrazy: *María debe de estar jugando. Puede (ser) que María esté jugando.*
- určitá slovesa: *Creo que María está jugando.*
- určitá adjektiva: *Es posible que María esté jugando.*
- určitá adverbia: *Tal vez María esté jugando.*
- určitá substantiva: *Con toda probabilidad, María está jugando.*

Spojovací způsob (tzv. subjuntiv) sám o sobě nevyjadřuje epistémickou modalitu, je často doprovázen nějakým dalším výrazem (typu *tal vez*, *puede ser* aj.), jak je možné vidět v některých předchozích citovaných příkladech. Pokud lze v určité výpovědi užít jednoho ze slovesných způsobů, ať už oznamovacího způsobu (indikativu) či subjuntivu, tak tato možná záměna závisí na postoji mluvčího k dané výpovědi a označuje skutečnost za více pravděpodobnou (použitím indikativu) či méně (použitím subjuntivu). Je tedy zcela gramaticky správná věta: *Tal vez está/está enfermo* (id.).

Bulomaická modalita je vyjádřena díky rozkazovacímu způsobu, který obecně vzato, nejenom že je prostředkem pro vyjádření rozkazů, ale za těchto okolností také přání (54a), povolení (54b) či akceptace (54c). Rozkazovací způsob se tudíž dá charakterizovat jako slovesný způsob s variabilním bulomaickým významem, jenž závisí na kontextu (Carretero 1992: 56).

- (54) a. *No te rompas.*²⁶
 b. *Vete si quieres.*
 c. *Hazlo si lo crees conveniente, pero yo no te lo aconsejo.*

Obdobně jako u epistémické modality můžeme zaznamenat i u modality bulomaické četné užívání rozmanitých gramatických prostředků pro její vyjádření (Carretero 1992: 56):

- modální výrazy: *María tiene que estudiar. María puede estudiar.*²⁷

²⁶ Něco podobného lze říci v situaci, kdy vidíme, že se nám porouchá nějaký přístroj.

²⁷ V první větě je dotyčné osobě přikázáno vykonat určitou činnost, naopak ve druhé je jí to pouze povoleno.

- určitá slovesa: *Te ordeno que me obedezcas. Te permito fumar. Acepto que no vengas con nosotros.*
- určitá adjektiva: *Es obligatorio llevar uniforme. Está permitido no llevar uniforme.*
- určitá adverbia: *Obligatoriamente, termos que entregar este trabajo.*
- určitá substantiva: *Tenemos la obligación de presentar ese trabajo. Tenemos permiso para fumar aquí. Lo hice con su consentimiento. Me sorprendió la aceptación de nuestro proyecto por parte de la empresa. Se casó, en contra de los deseos de sus padres.*

Dynamická modalita stejně jako obě dvě předchozí disponuje následujícími prostředky, a to lexikálními a syntaktickými (Carretero 1992: 57):

- modální výrazy: *Puedo entrar porque la puerta está abierta. Siempre tiene que meter la pata.*
- určitá slovesa: *Pedro sabe inglés.*
- určitá adjektiva: *Es posible resolver este problema de dos formas.*
- určitá adverbia: *Inevitablemente, meterá la pata.*
- určitá substantiva: *María tiene capacidad para resolver ese problema. Juan tiene una tendencia a levantarse temprano.*

2.12 Prostředky pro vyjadřování epistémické (jistotní) modalit v češtině

Nyní se budeme věnovat podrobnějšímu popisu vyjadřování epistémické modalit v češtině, neboť rovněž jako předchozí kapitola týkající se vyjadřování modalit ve španělštině představuje důležitý výchozí bod pro výzkumnou část. Jedná se v podstatě o čtyři různé způsoby, jakými může být tato modalita vyjádřena. Stručný přehled jsme nabídli v kapitole 2.5.2.

Epistémická modalita je vyjadřována těmito způsoby (Grepl – Karlík 1998: 480-485):

- **postojovými** (jistotně modalitními) **predikátory**. Pokud je sdělení vyjádřeno tímto způsobem, výpověď má strukturu podřadného souvětí. Hlavní větu tvoří epistémický predikátor a vedlejší věta je ztvárněna samotným obsahem

sdělení, jež bývá uvozena např. spojkou *že*. Opět citujeme příklady (Grepel – Karlík 1998: 481):

- (55) *Jsem přesvědčen (považuji za pravděpodobné, předpokládám, zdá se mi, považuji za možné, pochybuji...), že naše rozhodnutí Petra potěšilo / že naše rozhodnutí Petra nepotěšilo / že by naše rozhodnutí Petra potěšilo / že by naše rozhodnutí nebylo Petra potěšilo.*

Pokud bychom měli alespoň nějakým způsobem uvést základní soubor postojových predikátů epistémické modality, byl by to neúplný výčet následujících výrazů (Grepel – Karlík 1998: 481): *jsem přesvědčen, věřím, jsem si jist, je nesporné, je jisté, není pochyb, je (mi) jasné, je zřejmé, mám za to; předpokládám, mám dojem (pocit), soudím, je pravděpodobné/pokládám za pravděpodobné, myslím, tuším, počítám, hádám, připadá mi, zdá se mi, je možné; pochybuji, je vyloučeno...*

K těmto výrazům patří nepochybně další včetně výrazů frazeologického charakteru či hovorové výrazy: *sázím (vsadím se, vsadil bych se), že...; řekl bych, že...; vypadá to, že...; nic bych za to nedal, že...; dám za to krk, že...; to si piš, že... aj. (id.).*

Jsou-li ve větě použity výrazy *pochybuji, je vyloučeno*, užívá se vedle oznamovacího způsobu (indikativu) také způsob podmiňovací (kondicionál): *Pochybuji (je vyloučeno), že ten vlak má (měl) zpoždění // že by ten vlak měl zpoždění.* Oba způsoby je možné zaměnit i po slovesech vyjádřených v záporu: *Nejsem přesvědčen (nemyslím), že se to okno samo rozbilo // že by se to okno (bylo) samo rozbilo. (id.).*

V rámci postojových predikátorů rozlišujeme tyto oblasti jistotní modality (Grepel – Karlík 1998: 481-482):

- 1) Plná jistota** mluvčího o kladných nebo záporných sděleních. Mluvčí vypovídá o obsahu výpovědi jako zcela jistém, stoprocentně platném. Za těchto okolností není rozhodující, odkud jistota pramení nebo zda je pravda objektivní. Nejdůležitější je, že mluvčí sdělení tímto způsobem podává. Tato hodnota bývá mnohdy explicitně vyjadřována predikátorem *vím, že...* (např.: *Já vím, že se Petr urazil!*).

2) **Vysoký stupeň přesvědčení** mluvčího o platnosti kladných nebo záporných sdělení. Mluvčí se svojí výpovědí přibližuje ke stoprocentní hranici, ale není zcela tak přesvědčený jako v předchozím bodu. Z tohoto důvodu se tato hodnota parafrázuje výrazem „*jsem přesvědčen, že...*“.

2A) **Vysoký stupeň přesvědčení** mluvčího o **neplatnosti** kladných nebo záporných sdělení. Tentokrát se jistota mluvčího o platnosti sdělení přibližuje k 0 % hodnotě. Bývá parafrázována výrazy „*pochybuji, že...*“ či „*nejsem přesvědčen, že...*“.²⁸

3) **Střední stupeň přesvědčení** mluvčího o platnosti kladných nebo záporných sdělení. Mluvčí se se svojí jistotou pohybuje nad 50 %. Tato hodnota se často parafrázuje výrazem „*myslím, že...*“.

3A) **Střední stupeň přesvědčení** mluvčího o **neplatnosti** kladných nebo záporných sdělení. Mluvčí se se svojí jistotou pohybuje od 50 % a níže. Pro parafrázování této hodnoty se obvykle setkáváme s výrazem „*nemyslím, že...*“.²⁹

4) **Nízký stupeň přesvědčení** mluvčího o neplatnosti kladných nebo záporných sdělení. Jistota mluvčího odpovídá přibližně 50 %, kdy užíváme výraz „*je možné, že...*“. Jde o specifickou situaci, ve které mluvčí vyjadřuje padesátiprocentní jistotu o pravdivosti sdělení, ale zároveň připouští, že je platné jak kladné tak záporné sdělení. Proto může být následující věta doplněna tou další, aniž by byly v rozporu: *Je možné, že se urazil. A je také možné, že se neurazil.* Z tohoto důvodu je nízký stupeň přesvědčení jistotní modality považován za presupozici a východisko pro tázací věty (Grepl – Karlík 1998: 482).

- **Modálními** (epistémickými) **částicemi**, které se někdy nazývají „*větná příslovce*“. Nejedná se o větný člen ani nemají syntaktické vztahy s jinými větnými členy, jde spíše o jejich povahu vsuvek. Některé se vkládají do vět (*možná, prý, pravděpodobně*), jiné se chovají jako predikátory a vážou se na vedlejší větu, a další se chovají jako funkční modální částice, které tak ztrácejí

²⁸ Body (2) a (2A) ukazují protikladné póly. Tzn., že vysoký stupeň přesvědčení o platnosti odpovídá vysokému stupni přesvědčení o neplatnosti. Funguje to i naopak. Viz následující příklady: *Jsem přesvědčen, že se urazil. // Nejsem přesvědčen, že se neurazil.; Jsem přesvědčen, že se neurazil. // Nejsem přesvědčen, že se urazil.*(Grepl – Karlík 1998: 482).

²⁹ Rovněž body (3) a (3A) ukazují protikladné póly. Viz příklady: *Myslím, že se neurazil. // Nemyslím (nemyslel bych), že se urazil.* (Grepl – Karlík 1998: 482).

větnou povahu: *Myslím*, (*tuším, hádám, předpokládám, ...*), že vlak měl zpoždění. // Vlak měl *myslím* (*tuším, hádám, předpokládám, ...*) zpoždění. (Grepl – Karlík 1998: 483).

Přestože soubor modálních částic není zcela kompletní, mohli bychom pro představu citovat tyto následující, které se objevují v současné češtině: *nesporně, rozhodně, zaručeně, bezpochyby, určitě, jistě, nepochybně; zajisté, dozajista, zjevně, zřejmě, nejspíš, patrně, pravděpodobně, asi, třeba; možná; stěží, sotva* aj. (Grepl – Karlík 1998: 483). Čejka (1980: 56) uvádí rozsáhlejší výčet jistotně modalitních adverbíí. Rozděluje je do dvou skupin podle výrazů plného či neplného přesvědčení a následně první typ na jistotu blíží 100 % a 0 %:

1) Výrazy plného přesvědčení:

a) Jistota se blíží 100 %: *jistě, jistěže, jistojistě, jistotně, dojista, dozajista, najisto, zajisté, nejpravděpodobněji, neklamně, neomylně, nepochybně, nepopíratelně, nesporně, nezvratně, rozhodně, spolehlivě, stejně, stoprocentně, na sto procent, svatosvatě, určitě, zaručeně, zjevně, zřejmě, očividně, bezesporu, bezesporně, bezpochyby, bez jakékoli/nejmenší/vší pochybnosti/pochyby, nade vši/mimo veškerou/jakoukoli pochybnost/pochybu, nejspíš(e), tak jako tak, v každém případě; nespis. bezpečně, jasně, (na) betón, sichr.*

b) Jistota se blíží 0 %: *nikterak (+ negace), sotva, stěží, těžko.*

2) Výrazy neplného přesvědčení (jistota se blíží ± 50 %): *možná, patrně, pravděpodobně, bezpochyby, třeba(s), beztak, beztoho(že), podle všeho, bohdá, čítám, počítám, doufám, hádám, myslím, nemýlím-li se, tuším, jak se zdá, mně se zdá, zdá se, asi, snad, spíš(e).*

Do této skupiny rovněž náleží i viceslovné výrazy, které se syntakticky chovají jako částice. Citujeme příklady: *podle všeho, pokud vím, dle mého názoru, jak si myslím, co já vím, pokud mě paměť neklame* aj. (Grepl – Karlík 1998: 483).

Uvádí se, že částice, které vypovídají o vysokém stupni přesvědčení o platnosti sdělení, mohou nést přízvuk ve větě (56a). Modální částice, které vyjadřují střední nebo nízký stupeň přesvědčení, větný přízvuk nemívají (56b). Na druhé straně takové částice, které vypovídají o vysokém stupni přesvědčení o neplatnosti, větný přízvuk mají pokaždé (56c) (Grepl – Karlík 1998: 483).

- (56) a. *Petr to určitě (rozhodně) někomu řekl!*
b. *Petr to patrně (možná, asi...) někomu řekl.*
c. *Petr to stěží (sotva) někomu řekl.*

- **Modálními slovesy**, na základě kterých mluvčí vyjadřuje různé stupně přesvědčení, a to následovně (Grepl – Karlík 1998: 484):³⁰

- 1) **Vysoký stupeň** přesvědčení o platnosti (pravdivosti) **kladného** sdělení vyjadřujeme pomocí slovesa *muset*. Například ve větě: *Naše rozhodnutí muselo Petra potěšit*. Vyjádřením této výpovědi je mluvčí přesvědčen, že toto rozhodnutí zmiňovanou osobu přesvědčilo. Mohli bychom uvést další příklady jako: *Ten vlak musel mít zpoždění; Musel v tom mít prsty ten vousatý chlapík* aj. (id.).
- 2) **Vysoký stupeň** přesvědčení o platnosti (pravdivosti) **záporného** sdělení vyjadřujeme dvěma způsoby. Buď užitím kladného slovesa *muset* s infinitivem v záporu, jenž je charakteristickou konstrukcí v oblasti jistotní modality: *Naše rozhodnutí muselo Petra nepotěšit*, nebo pomocí záporného slovesa *moci* s kladným infinitivem: *Nemůže být tak nemocen, jak říká* (id.).
- 3) **Nízký stupeň** přesvědčení o platnosti (pravdivosti) **kladného** sdělení vyjadřujeme pomocí slovesa *moci*: *Může se mýlit, Mohl o tom nevědět*; zatímco v případě **záporného** sdělení se užívá také záporného slovesa *nemuset*: *Nemusel o tom vědět*. Modální slovesa mohou mít zajisté i jinou formu, uvádíme například formu kondicionálu: *Mohl by se mýlit* (id.).

- **Gramatickými prostředky**, jež jsou velmi rozmanité. Chce-li mluvčí vyjádřit nejisté tvrzení, užívá se formy budoucího času (futura): *Ta žárovka nebude (asi není) dobře utažená* (Grepl – Karlík 1998: 484).

V mluvené řeči, především v dialozích, se hodnoty jistotní modality vyjadřují užíváním speciálních výpovědních forem, jež mají povahu vedlejších vět nebo částečně souvětí. Původní spojky se ve větách změnily a získaly povahu částic (id.).³¹

³⁰ Příklady jsou plně převzaty (Grepl – Karlík 1998: 484).

³¹ Příklady jsou plně převzaty (Grepl – Karlík 1998: 484-5).

- 1) **Vysoký stupeň** přesvědčení o **platnosti** (pravdivosti) kladného nebo záporného sdělení mnohdy vyjadřujeme pomocí částice *že*, jež nese IC³²: *Že tady někdo kouřil!*; *Že zase zaspal!*, a další. Původně jde o věty s určitým postojovým predikátorem (např. *jsem přesvědčen, že...*). Vyjadřují-li budoucí děje, užívá se jich zvláště v komunikačních kontextech, ve kterých mluvčí adresáta vyzývá, vyhrožuje, sází se: *Že se za mě přimluvíš!*; *Že nepřeskočíš ten potok!*, a další (id.).
- 2) **Vysoký stupeň** přesvědčení o **neplatnosti** kladného nebo záporného sdělení (*pochybuji, že...*) nejčastěji vyjadřujeme pomocí formy *aby*: *Aby řídil opilý?;* *Že by Petr o tom nevěděl?* Tyto výrazy *aby* a *že by* lze umístit dovnitř výpovědi, což ukazuje na fakt, že u nich došlo ke ztrátě funkce spojky: *Petr že by (aby) neodmítl?!* (id.).
K výrazu „*pochybuji, že...*“ se blíží i jiné výrazy typu *kdo ví jestli (vůbec)* atd.
- 3) **Střední stupeň** přesvědčení o platnosti kladného nebo záporného sdělení se často signalizuje pomocí formy *že* + kondicionál + antikadence s přízvukem na konci věty: *Že by s tím návrhem nesouhlasili?* Dále se také setkáváme s konstrukcí typu *jako* + kondicionál + stoupavě klesavá kadence: *Jako by tu byl někdo kouřil?;* *Jako by ho to ani moc nebavilo?!* (id.).
- 4) **Nejistotu** mluvčího o platnosti kladného nebo záporného sdělení vyjadřujeme často výrazy *co když (jestli, kdyby)*: *Co když se jen tak vylouval?!*; případně pomocí *jestli* se stoupavě klesavou kadencí: *A jestli se jen tak nevylouval?!* (id.).

2.13 Postavení epistémické (jistotní) modality ve výpovědi

Dosud jsme se zabývali různými pohledy na modalitu podle českých i zahraničních badatelů, rozmanitostí výrazových prostředků pro vyjádření všech typů modality a v neposlední řadě jsme se také zmínili o dalších otázkách úzce souvisejících s touto problematikou.

Nyní je třeba se v této kapitole zaměřit na postavení jistotní modality v syntaktickosémantické struktuře výpovědi, na kterou poukazuje Čejka (1980: 53). Abychom mohli dojít k objektivizaci místa jistotní modality, je zapotřebí vyhledat

³² IC je zkratka pro *intonační centrum*.

v přirozeném jazyce co nejexplicitnější formy a blízké jevy této modality. Za takovou formu budeme považovat souvětňnou konstrukci, „v níž jsou *diktum (propoziční jádro)* i jednotlivé modální postoje mluvčího k propozici vyjádřeny explicitními predikacemi“ (Čejka 1980: 53). V souvětí, kde jsou hierarchicky uspořádané složky, se poukazuje na tu nejvyšší, která „vyjadřuje typ elokučního postoje mluvčího, postoje, jenž je dán výběrem jednoho z možných ilokučních aktů“ (id.). Během komunikace jde především o výběr typu věty – oznamovací, tázací, rozkazovací a práci. Oznamovací (konstativní) postoj realizuje bezpříznakově, explicitně se obvykle vyjadřovat nemusí (id.).

Jistotní modalita se může realizovat teprve v rámci bezpříznakové oznamovací výpovědi, a to buď explicitně nebo implicitně (Čejka 1980: 53). Podle Čejky (1980: 53) má význam rozlišovat dvě základní hodnoty³³ jistotní modality:

1. plné přesvědčení mluvčího o pravdivosti propozičního obsahu výpovědi,
2. neplné přesvědčení mluvčího o pravdivosti obsahu.

Následující implicitně vyjádřenou jistotní modalitu ve větě (57a) lze rozvinout do plně explicitní podoby (57b). Čejka tento způsob zápisu nepovažuje za dokonalý, neboť neukazuje dost jasně, kde končí postojové složky a kde začíná propoziční část (1980: 54).

- (57) a. *Rektor sotva přijde.*
b. *Říkám, že pochybuji, že rektor přijde.*
postojová	propoziční
část	část

Při některých jazykových komunikacích se setkáváme s tendencí vyjadřovat jistotně modalitní postoje (příznakové i bezpříznakové) alespoň částečně explicitně (Čejka 1980: 54). V češtině se vyskytují dva typy těchto kvaziexplicitních struktur: typ 1 (58a) a typ 2 (58b) (1980:54).

- (58) a. *Domnívám se / Pokládám za jisté / Jsem přesvědčen..., že rektor přijde.*
b. *Je pravděpodobné / Je jisté..., že rektor přijde.*

---

³³ Grepl – Karlík (1998) rozlišují více jak dvě hodnoty jistotní modality. Čejka (1980: 53) je názoru, že se jedná o sporné téma a dodává, že pro gramatický popis jazyka by to bylo považováno za nadbytečné.

U typu (58a) se jistotní modalita vyjadřuje nejčastěji kladnými i zápornými slovesy (*věřím, soudím, myslím, počítám, čítám, tuším, domnívám se, pochybuji, nepochybuji...*), kladnými i zápornými slovesnými konstrukcemi (*pokládám za jisté, nepokládám za jisté, pokládám za nejisté...*) a také kladnými i zápornými sponově adjektivními konstrukcemi s deverbativním rezultativním adjektivem (*jsem přesvědčen, jsem jist, nejsem přesvědčen...*) (Čejka 1980: 54). Pro druhý typ (58b) je důležité zmínit, že jádrem predikátoru bývá často skupina adjektiv, které vyjadřují metajazykové predikáty (*je/není jisté, možné, pravděpodobné, pochybné, nejisté, nemožné...*, že by *p*) (id.).

3 Výzkumná část

V předchozích kapitolách byla řeč o modalitě z hlediska teoretického a dalších specifických poznatků s ní úzce souvisejících, kde jsme představili odlišné typologie u jednotlivých zahraničních či českých autorů. Nyní je naší snahou aplikovat tyto teoretické poznatky do praxe a vytvořit vlastní výzkum založený na odborných textech.

Cílem výzkumné části je provést komparativní analýzu vyjadřování epistémické modality v odborných španělských a českých textech. Jelikož byl výběr textů ponechán na našem úsudku, rozhodli jsme se analyzovat texty, které jsme využili k vypracování teoretické části této práce a některé další, jež o modalitě pojednávají. Jedná se tedy o odborné texty lingvistického zaměření. Níže nabízíme přehled všech analyzovaných článků, u kterých uvádíme jméno autora, rok vydání a název. Abychom mohli analyzovat přibližně stejný vzorek, museli jsme vybrat více článků českých, neboť nebyly natolik obsáhlé jako články španělské. Chceme-li se bavit o konkrétních číslech, předmětem analýzy bylo 72 stran textu ve španělském jazyce a 69 stran v jazyce českém.

Španělské články:

- 1) Arce Castillo, Ángela (1998), *Los conectores pragmáticos como índices de modalidad en español actual*.
- 2) Carbonero Cano, Pedro (1980), *Afirmación, negación, duda*.
- 3) Carretero, Marta (1992), *Una propuesta de tipología de la modalidad: la aceptación como categoría modal*.

- 4) Fuentes Rodríguez, Catalina (1991), *Algunas reflexiones sobre el concepto de modalidad*.
- 5) Vázquez Pérez, José Ángel (2001), *Mecanismos de atenuación en español e italiano: quizás y forse*.

České články:

- 1) Adamec, Přemysl (1973), *Tři roviny modálnosti a jejich vztah k aktuálnímu členění*.
- 2) Buráňová-Benešová, Eva (1980), *Vztah postojové modality a emocionality*.
- 3) Čejka, Mirek (1980), *Postavení jistotní modality ve struktuře výpovědi*.
- 4) Grepl, Miroslav (1979a), *Úvodní poznámky k tzv. jistotní modalitě*.
- 5) Grepl, Miroslav (1979b), *Některé problémy jistotní modality*.
- 6) Grepl, Miroslav (1971), *K podstatě modálnosti*.
- 7) Horálek, Karel (1973), *K podstatě modality*.
- 8) Kratochvílová, Dana (2014), *Univerzální koncepce modality a její aplikace na španělský modální systém*.
- 9) Šipková, Milena (1999), *Smět – nesmět*.
- 10) Žaža, Stanislav (1973), *Poznámka k voluntativní modalitě*.

Dříve než přistoupíme k samotnému výzkumu, je třeba si ujasnit několik zásadních bodů. Při analýze článků a přidělování výrazů do jednotlivých skupin modality se neřídíme žádným specifickým dělením, jež navrhuji zahraniční či čeští autoři (viz Carretero, Perkins, Jespersen a Quirk et al., Rescher, Palmer, Zavadil – Čermák, Grepl aj.). Přestože se autoři v mnoha bodech shodují, každý z nich nabízí vlastní pohled a zpracování problematiky modality, a právě existence nejednotného pojetí pro nás představuje určitý problém. Rozhodli jsme se proto vypracovat malé shrnutí a popis, jakým způsobem budeme provádět rozdělení výrazů do dílčích skupin. Výzkumná část práce je v první řadě zaměřena na vyjadřování epistémické modality, proto ostatní druhy modality (deontickou a dynamickou) ponecháme stranou.

Budeme rozlišovat tři základní druhy epistémické modality – modalitu možnosti, potřeby/nutnosti a evidencialitu:

- Pod epistémickou modalitou možnosti (*la modalidad epistémica de posibilidad*) si představíme určitý názor či postoj k obsahu výpovědi, který závisí na stupni přesvědčení mluvčího. Tento typ modality se vyjadřuje nejčastěji pomocí slovesa *poder* v indikativu či kondicionálu.

- Epistémická modalita potřeby/nutnosti (*la modalidad epistémica de necesidad*) označuje potřebu či nutnost, kterou mluvčí vyjadřuje nejčastěji výrazy *cabe pensar, es necesario*, atd. Velice často to však bývá pomocí neosobní vazby *hay que*.
- Evidencialita (*la evidencialidad*) označuje způsob, jakým mluvčí vyjadřuje svůj vlastní názor, jistou míru víry anebo fakt, jakou cestou se k informaci dostal, nejčastěji to bývá prostřednictvím vjemů (sluchu, zraku, aj.). Někteří autoři považují evidencialitu za samostatnou kategorii, jiní ji prezentují jako subkategorii epistémické modality. V našem výzkumu se přidržíme druhé interpretace, tedy toho názoru, že evidencialita je subkategorií epistémické modality, včetně chápání a nejvyšší míry jistoty.

Při výzkumu jsme se zaměřili na všechny možné způsoby, kterými může být tento druh modality vyjádřen – ať už slovesy (které tvoří podstatně největší zastoupení), slovními spojeními, konektory či adverbii. Pokusíme se vytvořit detailní přehled veškerých nalezených výrazů ve španělských odborných textech a následně v textech českých. Kompletní seznam nabízíme v příloze této kvalifikační práce (viz Příloha č. 1 a Příloha č. 2). Přehledu bude následovat komparativní analýza studovaných jazyků, ze kterých posléze vyvodíme patřičné závěry.

Chtěli bychom podotknout, že zastoupení jednotlivých výrazů v textech není vždy mezi autory stoprocentně identické. To je dáno známou skutečností, že každý člověk disponuje jinou slovní zásobou pro sebe charakteristickou, tedy individuální. Je evidentní, že neexistuje nikdo, kdo by vyjadřoval myšlenky naprosto stejným způsobem jako my. V lingvistice pro tento fakt používáme termín *idiolekt*. Nicméně naším cílem není provést komparativní analýzu užívaných výrazů mezi výše zmiňovanými autory odborných článků, proto není třeba dále zacházet do podrobností.

Ze seznamu nalezených výrazů vyjadřujících epistémickou modalitu jsme vyčetli a vyvodili jisté skutečnosti, které budeme následně rozvíjet a doplňovat konkrétními příklady z odborných textů. Výrazy, které zde uvádíme, ať už pro španělštinu nebo češtinu, jsou pouze vybraným vzorkem pro popis modality.

3.1 Vyjadřování epistémické modality ve španělských lingvistických textech

3.1.1 Epistémická modalita možnosti

Je zcela logické, že každý druh modality může být vyjádřen různými gramatickými či lexikálními prostředky. Jak jsme vypožovali, epistémická modalita možnosti je ve španělských textech vyjadřována buď lexikálně nebo pomocí modotemporálních kategorií (máme tím na mysli indikativ přítomného, futurum a kondicionál). Co se týká lexikálního vyjádření, setkali jsme se především s adverbii typu *quizás* (59), *quizás* a adjektivy *posible* (60a), *cierto* (60b), aj. Nevylučují se však i další výrazy (*posiblemente*, *probablemente*, atd.), které by zastávaly stejnou funkci jako *quizás*.

(59) *No cabe duda de que si aceptamos que la modalidad es la expresión de la actitud del hablante ante lo que comunica, hay algunos medios que indican también «actitud», o quizás subjetividad* (Fuentes Rodríguez 1991: 105).

(60) a. *Y cuando dicha oración necesita ser ampliada – por una posible ambigüedad o significado oscuro – se hace mediante una explicativa introducida por que, siendo éste el nexos introductor de tal tipo de oraciones* (Carbonero Cano 1980: 168).

b. *Dentro de los operadores que pertenecen a la modalidad de la enunciación existe también una cierta contradicción con elementos opuestos y lo que une a un grupo de operadores es precisamente lo que los diferencia del otro grupo [...] (Arce Castillo 1998: 10-11).*

Tento druh modality je však nejčastěji vyjádřen pomocí slovesné vazby *poder + inf.* Vyskytuje se v mnoha podobách – jako osobní vazba (61a), kde je osoba slovesa uvedena explicitně, tedy v konkrétní formě (*podemos + inf.*), a rovněž i vazba neosobní (61b), ve které není podmět explicitně vyjádřen (*se puede + inf.*). Neosobní vazby bývají v textech často užívány z důvodu neexistence, zamlčení či nedůležitosti zmínění původce děje, zatímco osobní vazby dávají jasně najevo původce děje a tím i jeho stanovisko k určité skutečnosti. Na druhou stranu je možné vazbu *poder + inf.* vyjádřit pomocí indikativa přítomného (62a), futura (62b) a kondicionálu (62c).

Zaznamenali jsme, že je futurum v porovnání s prézentem a kondicionálem velmi ojedinelé.

(61) a. *Si adaptamos para la semántica esta categoría lógica, **podemos definir** la modalidad como la expresión lingüística de la posibilidad y la necesidad* (Carretero 1992: 42).

b. ***No se puede determinar claramente** el límite entre el grupo anterior y éste de los operadores que indican mucha más seguridad* (Arce Castillo 1998: 18).

(62) a. ***Puede pensarse**, pues, que no se ha enfocado correctamente los conceptos de enunciación y enunciado* (Fuentes Rodríguez 1991: 101).

b. *De este modo, si formulamos el juicio epistémico «Tal vez ella esté en casa» y nos contestan «Está en el cine», si creemos en la contestación, el juicio epistémico ya carecerá de valor modal; por lo tanto, **podremos decir**: «Entonces, no es verdad que tal vez esté en casa»* (Carretero 1992: 49).

c. ***Podría apreciarse**, por ejemplo, un uso más frecuente de acaso en construcciones interrogativas* (Carbonero Cano 1980: 172).

(63)

Způsob vyjádření modality		počet
poder + inf.	osobní vazba	24
	neosobní vazba	143
	indikativ prézentu	147
	futurum	1
	kondicionál	19

Tabulka (63) vykazuje v číslech osobní a neosobní vyjádření slovesa *poder*, pro které můžeme zmínit následující počty: sloveso *poder* jsme v osobní vazbě zaznamenali 24krát, na rozdíl od vazeb neosobních, kde jsme jej napočítali až 143krát. V neosobních vazbách se sloveso vyskytlo 119krát ve spojení (*no*) *puede/n* a 24krát ve zvrtné podobě (*no*) *se puede/n*. Obě varianty jsme zaznamenali především v indikativu prézentu. Podíváme-li se na ono vyjádření z pohledu modotemporálních kategorií, o kterých je zmínka výše, v indikativu prézentu jsme sloveso *poder* napočítali 147krát, v kondicionálu 19krát a ve futuru pouze 1krát. Chtěli bychom

dotat, že v našem výzkumu se vyjadřování modalit pomocí modotemporálních kategorií nevztahuje pouze na spojení se slovesem *poder*, nýbrž na slovesa celkově. Už teď je však očividné, že vyjádření se zmiňovaným slovesem jednoznačně převažuje nad ostatními.

Následující tabulka (64) udává celkový počet nalezených výrazů, které vyjadřují epistémickou modalitu možnosti, včetně lexikálních výrazů. Adverbia byla v textech použita málokdy: 2krát *quizás* a 1krát *quizá*. Oproti tomu jsme zaznamenali vyšší počet adjektiv *cierto* (12krát) v různých variantách (máme tím na mysli rod – mužský, ženský; číslo – singulár, plurál) a *posible* (2krát). Na první pohled je viditelné, že užívání adjektiv převažuje nad užíváním adverbí. Naopak jsme nezaznamenali žádné substantivum. Další číselné údaje se týkají sloves vyjadřujících epistémickou modalitu možnosti pomocí modotemporálních kategorií a osobních či neosobních vazeb. Nejde tedy pouze o sloveso *poder*, jemuž byla věnována pozornost výše, nýbrž o všechna slovesa dohromady, kterými lze tento druh modalit vyjádřit.

(64)

Způsob vyjádření modalit	počet
substantivum	0
adjektivum	14
adverbium	3
osobní vazba	28
neosobní vazba	162
indikativ prézentu	151
futurum	1
kondicionál	38

3.1.2 Epistémická modalita potřeby/nutnosti

Epistémická modalita potřeby/nutnosti, jak již plyne z názvu, vyjadřuje potřebu či nutnost, a to pomocí lexémů *necesidad* (65a), *necesario* (65b) či mnoha dalších vazeb typu *hay que + inf.* (66a), jež je zde nejčastějším způsobem vyjádření tohoto druhu modalit, dále se setkáváme s vazbami *es de + inf.* (66b), *conviene + inf.* (66c) a *cabe + inf.* (66d).

- (65) a. En otro lugar **consideramos la necesidad de suponer** tres niveles: la enunciación, *constitución del acto de decir*, la modalidad, *actitud o visión del hablante ante el dictum*, *contenido del enunciado* (Fuentes Rodríguez 1991: 93).
- b. Incluso, cuando modifican al verbo, **no es necesario** siquiera **señalar** las diferencias existentes respecto a la posición que ocupan los formuladores de afirmación, negación o duda en la estructura sintagmática (Carbonero Cano 1980: 162).
- (66) a. Así, un punto que **hay que aclarar**, y ante el que hemos de definirnos, es el referente a las llamadas modalidades lógicas (Fuentes Rodríguez 1991: 99).
- b. En los numerosos trabajos sobre la modalidad que parten de un concepto lógico de ésta, **es de destacar** que, si bien existe un relativo acuerdo sobre la definición de la modalidad [...] (Carretero 1992: 42).
- c. El problema tiene muchas dimensiones, pero para evitar confusiones, **conviene dejar claro** qué aspecto vamos a tratar aquí (Fuentes Rodríguez 1991: 104).
- d. **Cabe hacer** dentro de los formuladores de afirmación y negación una oposición que vale para ambos (Carbonero Cano 1980: 169).

Tabulka (67) udává celkový počet nalezených výrazů epistémické modality potřeby/nutnosti. Jedná se především o slovesa, která se vyskytují buď v osobních (5krát) či neosobních vazbách (23krát), nebo ve formách indikativu přítomného (25krát), budoucího (0krát) a kondicionálu (3krát). Do stejné tabulky tentokrát rovněž zařazujeme lexémy, i přesto, že je jejich užívání v porovnání s jinými velmi řídké – v textech jsme nezaznamenali žádná adverbia typu *necesariamente* aj.

(67)

Způsob vyjádření modality	počet
substantivum	2
adjektivum	4
adverbium	0
osobní vazba	5
neosobní vazba	23
indikativ přítomnosti	25
futurum	0
kondicionál	3

3.1.3 Epistémická modalita evidenciality

Epistémická modalita evidenciality může být ve španělštině vyjádřena opět osobními (68a) či neosobními vazbami (68b) sloves, která v sobě zahrnují určitý druh myšlení a vnímání. Zároveň lze tento druh modality vystihnout lexikálně pomocí adverbii *indudablemente* (69a), *por supuesto* (69b), *evidentemente* (69c), *en definitiva*, atd., adjektivy *evidente* (70a), *claro* (70b) a v neposlední řadě konkrétními vazbami jako *no cabe duda*³⁴ (71a), *está claro que* (71b), *es claro*, *tenemos nuestras dudas*, aj. Kromě toho je možné evidencialitu vyjádřit slovesy typu: *pensar*, *creer*, *saber*, *parecer* a dalšími.

(68) a. **No creemos que** sea honrado analizar la lengua dejando a un lado el análisis de la primera parte de la comunicación [...] (Fuentes Rodríguez 1991: 103).

b. Comúnmente, **se cree que** el imperativo expresa órdenes del hablante al sujeto (Carretero 1992: 56).

(69) a. La semejanza de medios de expresión de las distintas modalidades, por una parte, y la ambigüedad y fusión de los valores de las expresiones modales, por otra, se deben, **indudablemente**, a las relaciones profundas que existen entre las modalidades (Carretero 1992: 58).

³⁴ U této vazby bychom rovněž mohli považovat substantivum *duda* za jeden z lexémů, který může vyjádřit epistémickou modalitu evidenciality.

- b. *¿Es, pues, una clasificación caprichosa? **Por supuesto** que no, pero intenta dar cuenta de una realidad [...] (Fuentes Rodríguez 1991: 101).*
- c. *Éstos surgen para referirse el hablante al oyente, para exigir de éste su conformidad con su acto de comunicación, para pedir una confirmación de lo dicho, **evidentemente** no tiene nada que ver con otras modalidades (Arce Castillo 1998: 12).*
- (70) a. *Aparece **evidente**, además, en estas unidades su carácter deíctico, especialmente con una deixis fórica, contextual (Carbonero Cano 1980: 166).*
- b. *Es **claro** un comportamiento distribucional y de posición diferente entre los «adverbios» de modo y los «formuladores» de que estamos tratando (Carbonero Cano 1980: 162).*
- (71) a. *En un plano no estrictamente lingüístico se caracterizarían como actos, pero **no cabe duda** de que estos se expresan a través de unas marcas lingüísticas formalizadas en la lengua que [...] (Fuentes Rodríguez 1991: 103).*
- b. ***Está claro que** una afirmación, por ejemplo, puede hacerse utilizando [...] (Carbonero Cano 1980: 174).*

Tabulka (72) představuje počet všech způsobů vyjádření evidenciality ve španělských textech. Chtěli bychom zmínit, že nejpoužívanější adverbium je *por supuesto* (5krát), adjektiva *evidente* (4krát) a *claro* (4krát). Stojí za povšimnutí, že u epistémické modality evidenciality se ve srovnání s předchozími druhy vyskytuje mnoho sloves v osobní vazbě (více jak polovina), a to výhradně v indikativu přítomnosti. Myslíme si, že je to dáno v první řadě volbou sloves, jež vyjadřují jisté mínění, názor či autorův pohled na danou věc. Předpokládá se, že pokud mluvčí vyslovuje svůj názor, tak si za ním stojí a je o něm plně přesvědčen. Volba futura či kondicionálu by mohla působit určitým způsobem nerozhodně.

(72)

Způsob vyjádření modality	počet
substantivum	3
adjektivum	8
adverbium	8
osobní vazba	13
neosobní vazba	21
indikativ přítomného času	34
futurum	0
kondicionál	0

V následující tabulce (73) nabízíme rekapitulaci způsobů vyjadřování epistémické modality možnosti, potřeby/nutnosti a evidenciality, se kterými jsme se setkali ve španělských lingvistických textech. Věříme, že toto shrnutí názorněji doplní vše, co bylo řečeno v předchozích odstavcích. Podotýkáme, že v přehledu nejsou zaznamenány všechny nalezené výrazy. Jedná se pouze o názorný výčet toho nejdůležitějšího. Přehled všech výrazů je k dispozici v příloze této práce.

(73)

<p>Epistémická modalita možnosti je v textech vyjádřena:</p> <p>a. lexikálně</p> <ul style="list-style-type: none">
• adverbia: <i>quizás, quizá</i>
• adjektiva: <i>posible, cierto</i>
• sloveso <i>poder + inf.</i><ul style="list-style-type: none">
○ osobní vazba, neosobní vazba
○ indikativ přítomného času, futurum, kondicionál <p>b. pomocí modotemporální kategorie</p> <ul style="list-style-type: none">
• indikativ přítomného času
• futurum
• kondicionál <p>Epistémická modalita potřeby/nutnosti:</p> <p>a. lexémy</p> <ul style="list-style-type: none">
• substantiva: <i>necesidad</i>
• adjektiva: <i>necesario</i> <p>b. vazby: <i>hay que + inf., es de + inf., conviene + inf., cabe + inf.</i></p> <p>Epistémická modalita evidenciality:</p> <p>a. slovesa myšlení, vnímání: <i>parecer, creer, pensar, saber</i></p> <p>b. lexémy</p> <ul style="list-style-type: none">
• adverbia: <i>indudablemente, por supuesto, en definitiva, evidentemente</i>
• adjektiva: <i>evidente, claro</i> <p>c. vazby: <i>no cabe duda, es claro, está claro que, tener dudas, aj.</i></p>
--

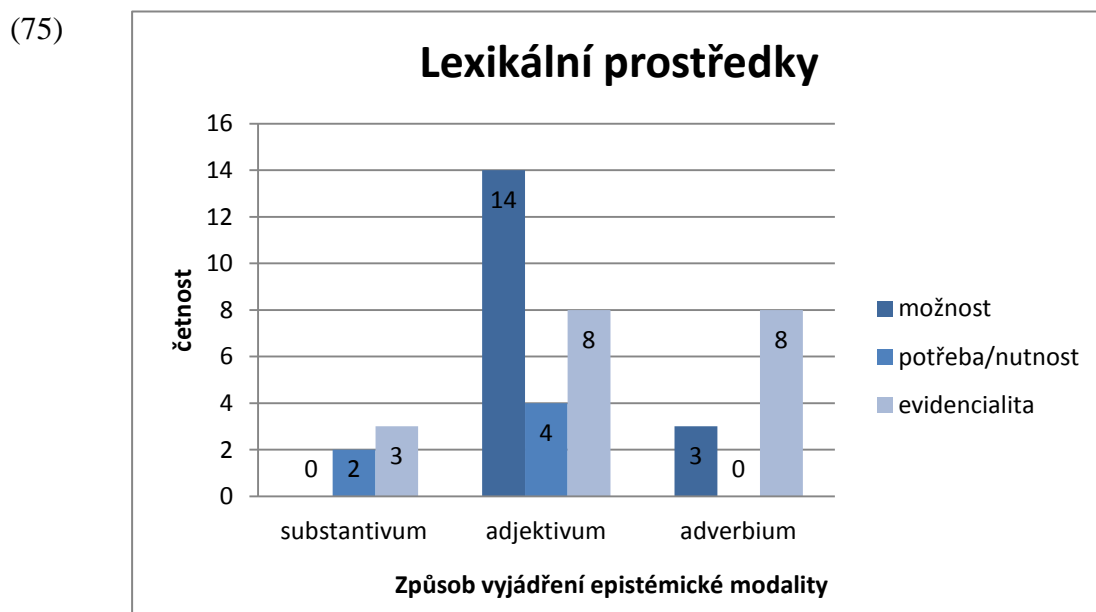

3.1.4 Četnost výrazových prostředků modality ve španělštině

(74)

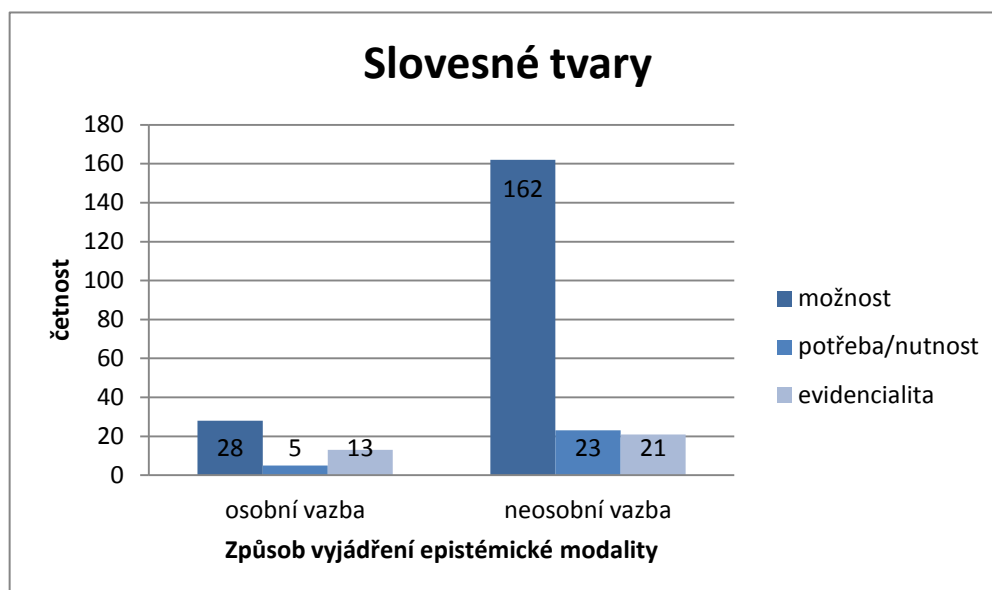
Způsob vyjádření epistémické modality	počet celkem (španělské texty)			
	možnost	potřeba/nutnost	evidencialita	suma
substantivum	0	2	3	5
adjektivum	14	4	8	26
adverbium	3	0	8	11
osobní vazba	28	5	13	46
neosobní vazba	162	23	21	206
indikativ přítomnosti	151	25	34	210
futurum	1	0	0	1
kondicionál	38	3	0	41

Tabulka (74) shrnuje způsoby vyjádření epistémické modality ve španělštině. Nyní se pro lepší představivost pokusíme převést údaje z tabulky do grafické podoby.

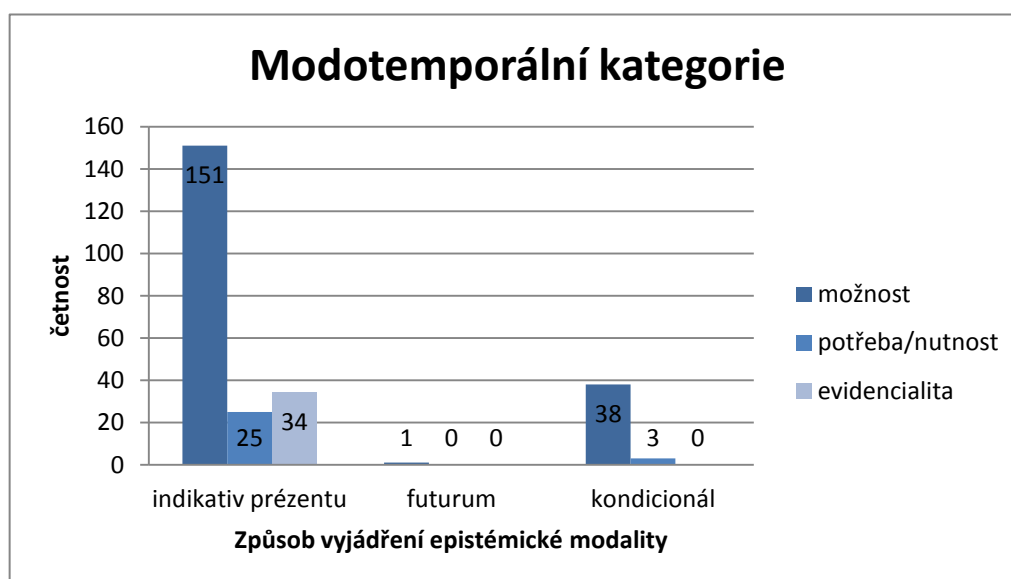
Graf (75) názorně ukazuje zastoupení tří druhů epistémické modality u daných lexikálních prostředků. V některých případech je četnost nulová, jindy značně převyšuje ostatní (viz vyjádření epistémické modality možnosti pomocí adjektiv).

(76)

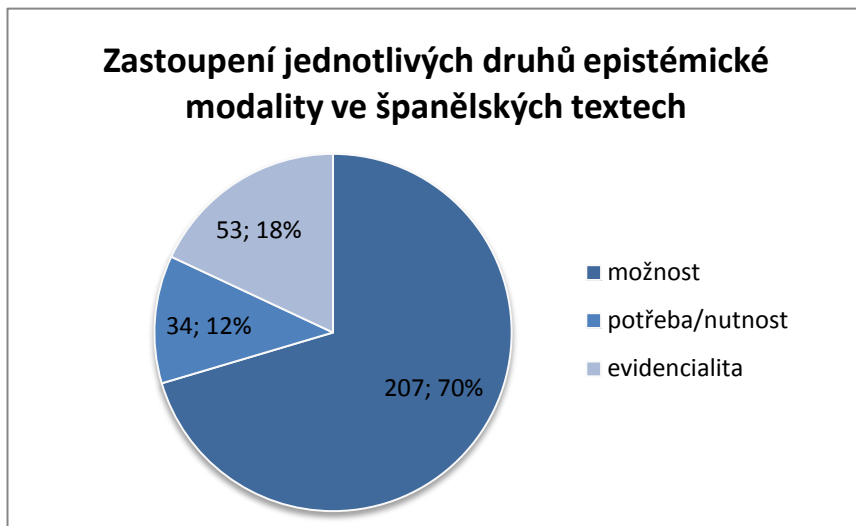
Graf (76) vystihuje poměr zastoupení osobních a neosobních vazeb u jednotlivých druhů epistémické modality ve španělštině. Vyjádření epistémické modality možnosti neosobními tvary sloves evidentně nad ostatními přesahuje.

(77)

Z grafu (77) lze vyčíst, že indikativ přítentu, zvláště u epistémické modality možnosti, je nejčastějším způsobem jejího vyjádření. Kondicionál je zpravidla užíván opět pro epistémickou modalitu možnosti, v ostatních případech má nulový výskyt nebo téměř žádný. Futurum bylo ve španělských textech zastoupeno zcela výjimečně.

(78)

Graf (78) znázorňuje procentuální zastoupení jednotlivých druhů epistémické modality ve španělských lingvistických textech, a to všemi možnými způsoby (lexikálními prostředky a slovesy). Pro výpočet jsme opět vycházeli z tabulky (74).

3.2 Vyjadřování epistémické modality v českých lingvistických textech

3.2.1 Epistémická modalita možnosti

Lze říci, že se v češtině setkáváme v podstatě s totožnými způsoby vyjádření epistémické modality možnosti jako jsme viděli u španělštiny. Je-li řeč o lexikálních výrazech, vyskytují se v textech adverbia typu *možná* (79a), *snad* (79b), *asi*, *pravděpodobně* (79c) a adjektiva jako *jistý* (80a) a *možný* (80b).

- (79) a. *Všechny naše dosavadní poznámky mají připravit půdu k výkladu překvapujícího faktu, že ve středomoravských (hanáckých) a **možná** i v jiných teritoriálních nářečích neexistuje k zápornému modálnímu slovesu nesmět jeho jinak (spisovně) běžná kladná podoba smět* (Šipková 1999: 102).
- b. *Uvádíme proto řadu (historických i současných) faktorů, které **snad** – vzaty dohromady – mohou tuto skutečnost osvětlit* (Šipková 1999: 102).
- c. [...] *(v situaci, kdy u posluchače podle zdání mluvčího vznikl dojem, že souhlasit musí, a jde tedy o větu verifikační, neboť mluvčí popírá tento předpoklad), půjde **pravděpodobně** o zápor anulativní (proto také zde*

v češtině užíjeme slovesa *nemuset*, u něhož je anulativní negace obvyklá) (Adamec 1973: 141).

- (80) a. V našem úvodním vystoupení jsme už naznačili **jisté** možnosti aplikovat na oblast jistotní modalitý teorii řečových aktů. (Grepl 1979b: 103).
b. Jasná diferenciacie zmíněné dvojí **možné** situace ve výpovědích s vyjádřenou MV, jak ji formulovala E. Benešová, představuje podle našeho mínění závažný teoretický přínos [...] (Grepl 1973: 29).

Sloveso *moci* + *inf.* je i v češtině vyjádřeno buď osobní vazbou (81a), kde kladná věta převažuje nad zápornou, nebo vazbou neosobní (81b). Jsme svědky toho, že sloveso *moci* může mít formu indikativu přítentu (82a) či kondicionálu (82b), s futurem jsme se ve vybraných textech nesetkali.

- (81) a. **Můžeme to říci** také tak, že každé z těchto rovin výpovědi odpovídá jisté základní, emocionálně neutrální schéma (způsob) její výstavby (Grepl 1973: 36).
b. Pozoruhodná je zejména okolnost, že i u nich **lze nalézt** synonymní kvaziexplicitní formule, podobně jak je tomu u větných adverbii jistotně modalitních (Čejka 1980: 57).
- (82) a. Díváme-li se na věc takto, **nemůžeme dobře souhlasit** s názorem, že jazyková modalita je jen záležitost promluvové konkretizace, kterou spoluvytváří kontext a situace (Horálek 1973: 61).
b. **Mohli bychom** sem **zařadit** i věty interjekční, pokud mají výpovědní platnost [...] (Buráňová-Benešová 1980: 105).

Tabulka (83) udává počet osobních a neosobních vazeb se slovesem *moci* + *inf.* Osobní vazby jsme zaznamenali 29krát, zatímco neosobní vyjádření 163krát. V indikativu přítentu se dané sloveso vyskytovalo 177krát, v kondicionálu pouze 15krát a ve futurem vůbec. Chtěli bychom zmínit, že se sloveso *moci* bylo vyjadřováno různými způsoby, ať už variantami *je možné*, *je možno* či v afirmativních a záporných větách.

(83)

Způsob vyjádření modality		počet
moci + inf.	osobní vazba	29
	neosobní vazba	163
	indikativ přítomnosti	177
	futurum	0
	kondicionál	15

V tabulce (84) uvádíme četnost lexikálních vyjádření epistémické modality možnosti v českých textech, dále osobní a neosobní vazby celkem³⁵ a jejich rozdělení podle modotemporálních kategorií. Opět narážíme na převyšující hodnoty u neosobních vazeb (163krát), která jsou vyjádřena zejména v indikativu přítomnosti (177krát). Do této míry se zatím vyjádření epistémické modality ve španělských a českých textech shoduje.

(84)

Způsob vyjádření modality	počet
substantivum	0
adjektivum	19
adverbium	6
osobní vazba	29
neosobní vazba	163
indikativ přítomnosti	177
futurum	0
kondicionál	15

3.2.2 Epistémická modalita potřeby/nutnosti

V češtině se setkáváme s podobnými způsoby vyjádření epistémické modality potřeby/nutnosti, a to pomocí lexikálních výrazů jako *potřebný* (85), *užitečný*, *žádoucí*, atd. a vazeb se slovesem být: *je účelné + inf.* (86a), *je užitečné + inf.* (86b), *je zapotřebí + inf.*, *je nutno + inf.*, *je/není nutné + inf.* (86c), *je žádoucí + inf.* a *je třeba + inf.* v indikativu přítomnosti (87a), futurum (87b) a kondicionálu (87c). Chtěli bychom dodat, že spojení *je třeba + inf.* zcela převažuje nad ostatními vazbami.

³⁵ Tentokrát jsme se pro vyjádření epistémické modality možnosti neseťkali s jinými slovesy než je samotné sloveso *moci*, proto je celková četnost shodná s četností v tabulce (74).

- (85) Tak **považujeme za potřebné vydělit** jako osobitý typ ty postoje, které představují různé záměry (intence) a komunikativní cíle mluvčího (Grepl 1979a: 82).
- (86) a. Od tohoto typu postojů, jejichž jednu kategorii představují právě postoje jistotně modalitní, **je účelné odlišovat** jiné typy postojů mluvčího, s jinými charakteristikami (a to nejen z hlediska potřeb jazykového popisu) (Grepl 1979a: 82).
- b. Třetí typ postojů mluvčího, které **je užitečné vydělit** a rozlišovat od obou typů předchozích, jsou hodnotící postoje mluvčího k propozičnímu obsahu, mající povahu „komentářů“ (Grepl 1979a: 82).
- c. [...] při zkoumání modality různých jazyků **je nutné mít na paměti**, že modální slovesa jsou pouze jedním z prostředků jejího vyjádření [...] (Kratochvílová 2014)
- (87) a. V souvislosti s tím **je třeba rozlišovat** modálnost predikátovou a modálnost, kterou nazveme rematickou (Adamec 1973: 142).
- b. **Bude ještě třeba prozkoumat**, jakých hodnot může nabývat evaluační postoj (Čejka 1980: 59).
- c. **Bylo by ovšem třeba** celou vymezenou oblast **prozkoumat** komplexně ze všech hledisek [...] (Čejka 1980: 61).

Následující tabulka (88) ukazuje četnost epistémické modality potřeby/nutnosti v českých textech. Nezaznamenali jsme žádné případy výskytu substantiv či adverbí, které by ji vystihovaly. Jediné možné lexikální vyjádření je pomocí adjektiv (8krát). Osobní vazby byly použity pouze 1krát, zatímco neosobní vazby jednoznačně převažují (65krát). Slovesa se objevovala především v indikativu přítomnosti (49krát), dále v kondicionálu (12krát), a jako nejnižší položku zaujímá v tomto pořadí opět futurum (5krát).

(88)

Způsob vyjádření modaloty	počet
substantivum	0
adjektivum	8
adverbium	0
osobní vazba	1
neosobní vazba	65
indikativ přítentu	49
futurum	5
kondicionál	12

3.2.3 Epistémická modalita evidenciality

Epistémická modalita evidenciality může být dána najevo osobními (89a) nebo neosobními vazbami (89b). Není pochyb o tom, že ji lze také vyjádřit lexikálně, jednak pomocí adverbii typu *zřejmě* (90a), *samozřejmě* (90b), *patrně* (90c), *ovšem* (90d), *nepochybně* (90e), atd., jednak adjektivy jako *jasný* (91), *zřejmý*, *evidentní*, aj. Mimo jiné se v rámci tohoto druhu modaloty setkáváme s konkrétními slovesnými vazbami, ve kterých figuruje zejména sloveso být. Jedná se o následující vazby: *je evidentní* (92a), *je patrné* (92b), *je nepochybné* (92c), *je zřejmé*, *je jisté*, *zdá se mi/nám*, *jeví se nám*, *netajíme se pochybnostmi*, *myslím si*, *domnívám/e se*, *soudíme*, a další.

- (89) a. ***Jsme však na druhé straně přesvědčeni*** o jejich závažnosti a užitečnosti pro další pokrok v teorii jistotní modaloty [...] (Grepl 1979b: 104).
 b. Z okolnosti, že $x \neq z$, ***je patrné***, že se mluvčí výslovně distancuje jako původce od relata (Čejka 1980: 61).
- (90) a. Taková forma explicitního zápisu modálních a propozičních složek výpovědi je ***zřejmě*** nedokonalá [...] (Čejka 1980: 54).
 b. [...] jejíž začlenění by ***samozřejmě*** obohatilo modální strukturu výpovědi o další sémantické prvky (Buráňová-Benešová 1980: 106).
 c. Pro určení podstaty jazykové modaloty má ***patrně*** základní význam dichotomie obsah výpovědi [...] (Horálek 1973: 61).

d. Bylo by **ovšem** třeba přesněji stanovit, v jakém smyslu máme rozumět výrazu „postoje mluvčího k propozičnímu obsahu“ (Grepl 1979a: 85).

e. [...] půjde **pravděpodobně** o zápor anulativní (proto také zde v češtině užitíme slovesa nemuset, u něhož je anulativní negace obvyklá) (Adamec 1973: 146).

(91) **Jasná** diferenciacie zmíněné dvojí možné situace ve výpovědích s vyjádřenou MV, jak ji formulovala Benešová, představuje [...] (Grepl 1973: 29).

(92) a. Nezávislost direktivní (didaktické, instruktivní) platnosti jazykového projevu na aktualizovaných prostředcích modalitních **je evidentní** tam, kde jde o projevy komplexní [...] (Horálek 1973: 62).

b. Mezi oběma typy **je patrný** jistý sémantický rozdíl (Čejka 1980: 56).

c. **Je nepochybné**, že půjde-li nyní o modalitu celovětnou (postojovou), bude nutné hledat [...] (Buráňová-Benešová 1980: 105).

V tabulce (93) jsou znázorněny způsoby vyjádření evidenciality v českých textech. Musíme podotknout, že v porovnání se španělskými texty tentokrát zaznamenáváme vysoké četnosti lexikálního vyjádření, a to substantivy (4krát), adjektivy (16krát) a adverbii (26krát). Počet osobních vazeb (24krát) je téměř srovnatelný s vazbami neosobními (25krát). Zdá se, že se autoři v češtině uchylují zdaleka více k osobnímu vyjádření, než je tomu ve španělštině. Všechny slovesné vazby se vyskytovaly pouze v indikativu přítomnosti (49krát).

(93)

Způsob vyjádření modality	počet
substantivum	4
adjektivum	16
adverbium	26
osobní vazba	24
neosobní vazba	25
indikativ přítomnosti	49
futurum	0
kondicionál	0

Podobně jako v předchozí kapitole 3.1 nabízí tabulka (94) přehled možných prostředků vyjádření epistémické modalit v českých lingvistických textech. Na první pohled je evidentní, že ve španělštině a češtině, které jsou předmětem studia, nedochází zdaleka k velkým odlišnostem a systém pro vyjadřování modalit je koneckonců podobný. Předpokládají se však rozdíly v poměru kvantitativního zastoupení jednotlivých výrazů a způsobů vyjádření. Pokusíme se vše procentuálně znázornit a vytvořit komparativní analýzu těchto dvou jazyků.

(94)

Epistémická modalita možnosti je v textech vyjádřena:

- a. lexikálně
  - adverbia: *možná, asi, pravděpodobně*
  - adjektiva: *možný, jistý*
  - sloveso *moci + inf.*
    - osobní vazba, neosobní vazba
    - indikativ přítomného, budoucího, kondicionálního
- b. pomocí modotemporální kategorie
  - indikativ přítomného
  - budoucího
  - kondicionálního

Epistémická modalita potřeby/nutnosti:

- a. lexémy
  - adjektiva: *potřebný, užitečný, žádoucí*
- b. vazby: *je třeba + inf., je účelné + inf., je užitečné + inf., je/není nutno/é + inf., je žádoucí + inf., je zapotřebí + inf.*

Epistémická modalita evidenciality:

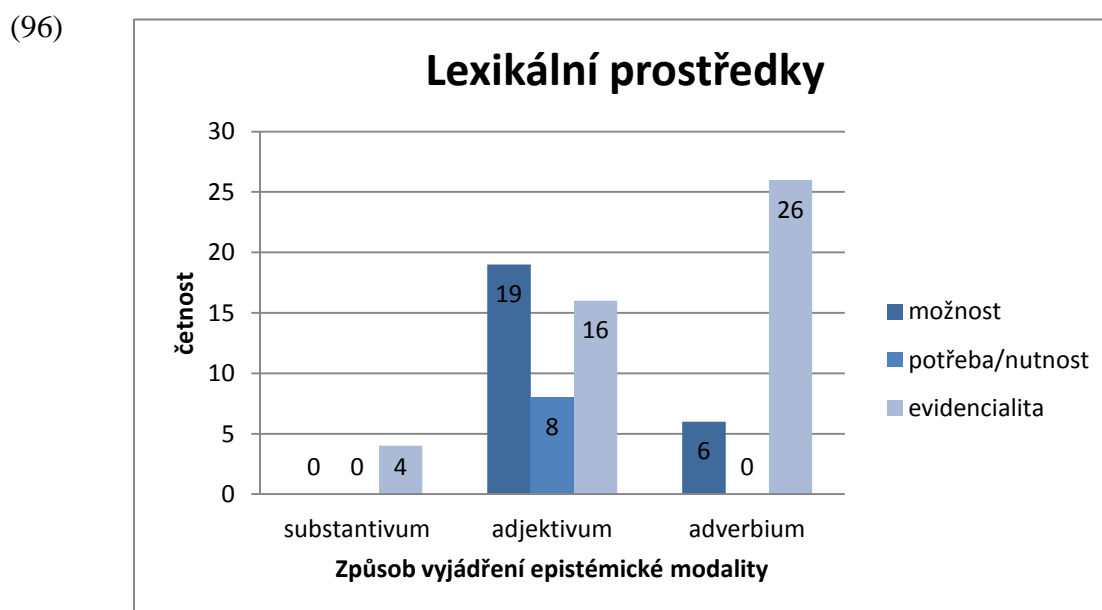
- a. slovesa myšlení, vnímání: *zdát se, jevit se, myslet si, domnívat se, soudit*
- b. lexémy
  - adverbia: *zřejmě, samozřejmě, patrně, ovšem, nepochybně, zřetelně, beze sporu*
  - adjektiva: *jasný, zřejmý, evidentní, patrný*
- c. vazby se slovesem „být“: *je evidentní, je patrné, je nepochybné, je zřejmé, je jisté*

3.2.4 Četnost výrazových prostředků modality v češtině

(95)

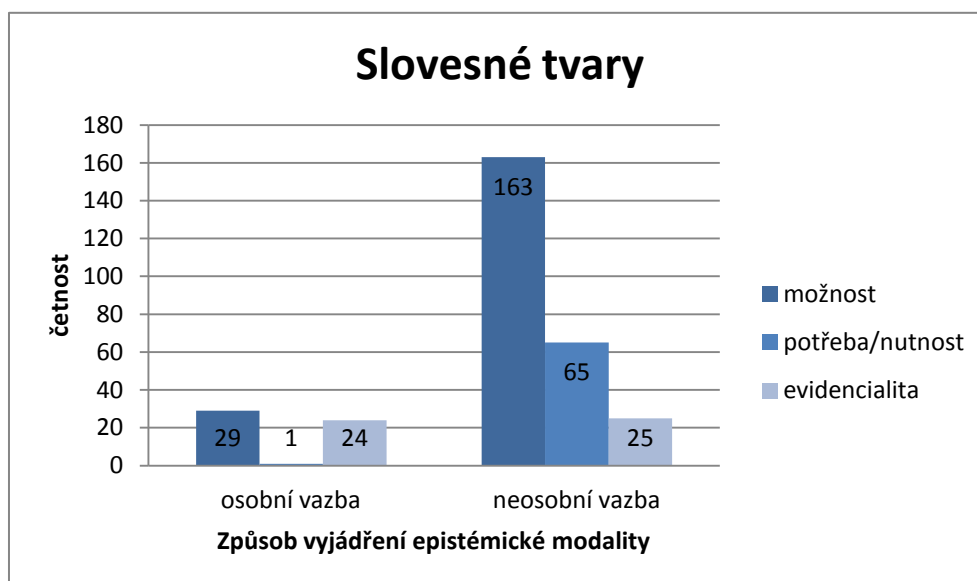
Způsob vyjádření epistémické modality	počet celkem (české texty)			
	možnost	potřeba/nutnost	evidencialita	suma
substantivum	0	0	4	4
adjektivum	19	8	16	43
adverbium	6	0	26	32
osobní vazba	29	1	24	54
neosobní vazba	163	65	25	253
indikativ přítomnosti	177	49	49	275
futurum	0	5	0	5
kondicionál	15	12	0	27

Tabulka (95) shrnuje způsoby vyjádření epistémické modality v češtině. Stejně jako v předchozí kapitole se nyní pokusíme převést tyto údaje do grafické podoby.

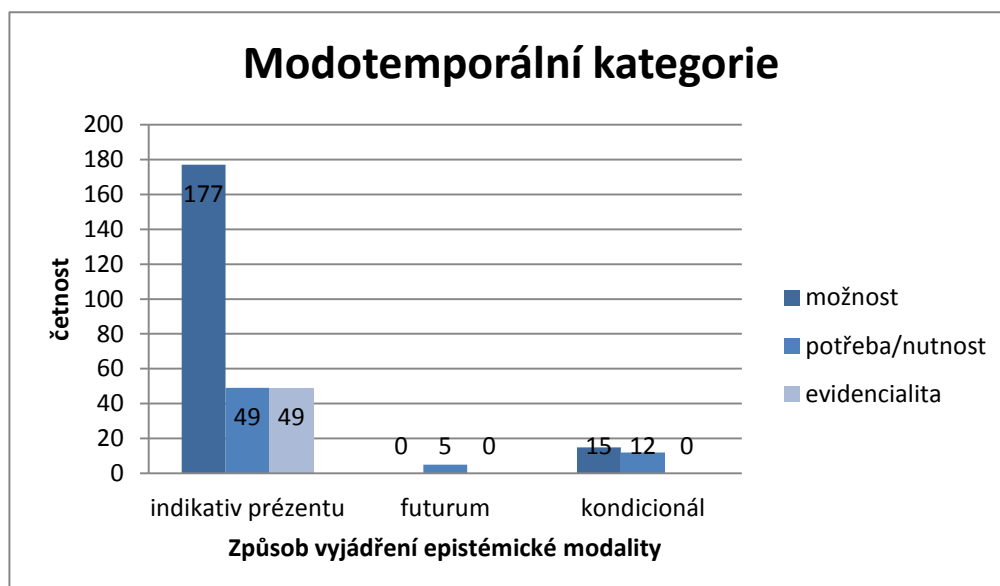
Graf (96) udává zastoupení tří druhů epistémické modality u daných lexikálních prostředků. V některých případech se setkáváme s nulovou četností, v jiných naopak dosti převyšuje ostatní druhy (viz vyjádření evidenciality pomocí adverbíí, adjektiv, rovněž vyjádření možnosti pomocí adjektiv).

(97)

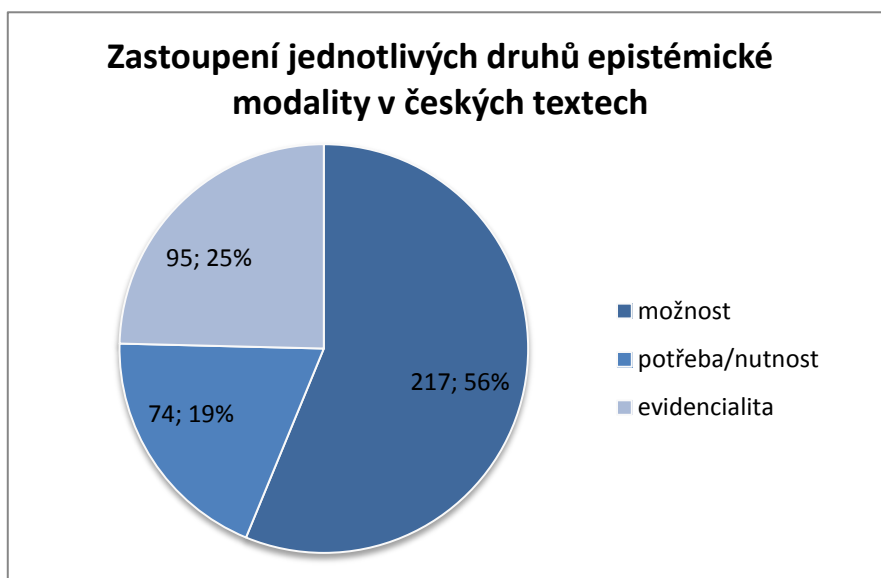
Graf (97) znázorňuje poměr zastoupení osobních a neosobních vazeb u jednotlivých druhů epistémické modality. Vyjádření epistémické modality možnosti neosobními tvary sloves rovněž v češtině přesahuje nad ostatními modalitami, stejně tak jako nad osobními vazbami.

(98)

Graf (98) vykazuje vysokou četnost indikativu přítentu u epistémické modality možnosti, u zbylých dvou modalit není zdaleka tak vysoká. I přesto lze hovořit o vyšší četnosti ve srovnání s futurem a kondicionálem – zde je četnost velmi nízká, v některých případech až nulová.

(99)

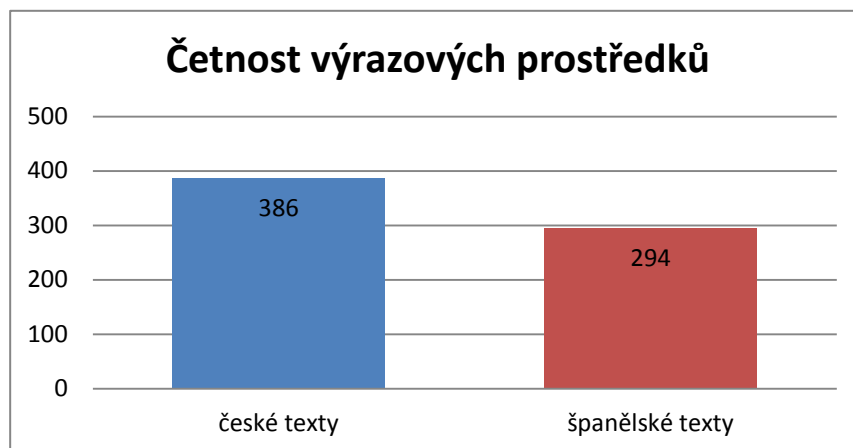
V grafu (99) lze vidět procentuální zastoupení jednotlivých druhů epistémické modality v českých lingvistických textech, které byly vyjádřeny všemi možnými způsoby, jak lexikálními prostředky, tak slovesy. Pro výpočet jsme vycházeli z tabulky (95).

3.3 Komparace výrazových prostředků u obou jazyků

V této kapitole se zaměříme na komparaci výrazových prostředků epistémické modality u obou jazyků, a to z různých pohledů. Porovnáme jednak celkové počty nalezených výrazových prostředků, jednak vyjádření pomocí slovesa *moci + inf.* a jeho ekvivalentu ve španělštině *poder + inf.* Na závěr bude naší snahou vytvořit grafy, ze kterých bude možné názorněji porovnat procentuální zastoupení jednotlivých druhů epistémické modality v českých a španělských lingvistických textech. Pro všechny výpočty vycházíme z tabulek četností (74) a (95).

Pokud sečteme hodnoty z grafu (78), součet všech nalezených výrazových prostředků ve španělských textech je roven číslu 294. Totéž lze vyčíst z grafu (99) pro české texty, kde jsme našli 386 výrazových prostředků. Výpočtem jsme došli k závěru, že v češtině je užito o 92 výrazových prostředků epistémické modality více. Tento rozdíl můžeme vidět na následujícím grafu (100).

(100)

Z výsledků vyplývá, že se v českých odborných textech lingvistického zaměření používá přibližně o 14 % výrazových prostředků více než ve španělských textech. Kdybychom chtěli výsledky procentuálně znázornit na výsečovém grafu a porovnat tak procentuální zastoupení celkové četnosti výrazových prostředků epistémické modality, počet výrazů v českých textech by zastupoval 57 % z celku, zatímco počet výrazů ve španělštině by se rovnal 43 %. Výsledek je z tohoto pohledu velice zajímavý – dokazuje, že se čeští autoři častěji uchylují k vyjadřování epistémické modality (pomocí lexikálních prostředků a sloves) než autoři španělští.

Nyní se zaměříme na komparaci četností jednotlivých druhů epistémické modality. Naším cílem je vytvořit grafy s procentuálním porovnáním, které přispějí k vyhodnocení výzkumné části a k závěrům této práce.

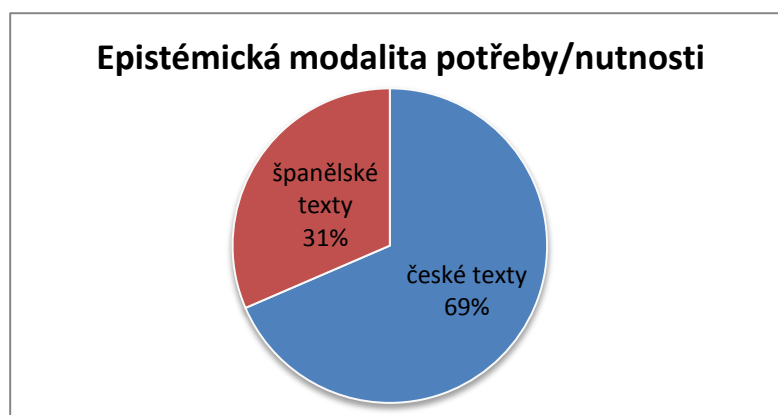
Počet výrazů, kterými byla epistémická modalita možnosti vyjádřena v českých textech, odpovídá celkovému počtu 217. Ve španělských textech jsme našli 207 výskytů. To znamená, že v českých textech bylo použito pouze o 2 % výrazových prostředků více než ve španělských textech.

(101)

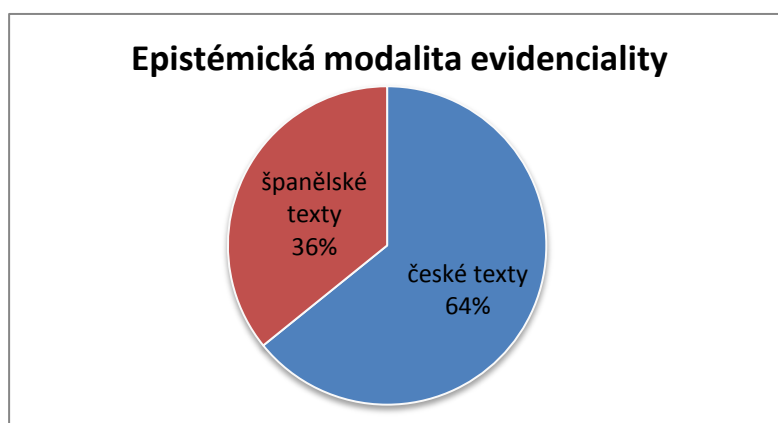
Co se týká epistémické modality potřeby/nutnosti, v českých textech jsme našli 74 výrazů a ve španělských textech pouze 34, což je o více než polovinu méně. Mezi českými a španělskými texty těmito hodnotám odpovídá rozdíl 38 %. Je třeba zmínit, že tento druh modality je ze všech tří druhů nejméně zastoupeným. Níže rovněž nabízíme procentuální zastoupení této modality:

(102)

V neposlední řadě se podíváme na procentuální zastoupení epistémické modality evidenciality. V českých lingvistických textech jsme našli 95 výskytů různých způsobů jejího vyjádření a ve španělských textech jich bylo opět méně, a to 53 výskytů. Z čísel vyplývá, že epistémická modalita evidenciality je ve španělských textech zastoupena o 28 % méně než v českých textech. Výše zmiňovaným číselným hodnotám odpovídají následující poměry:

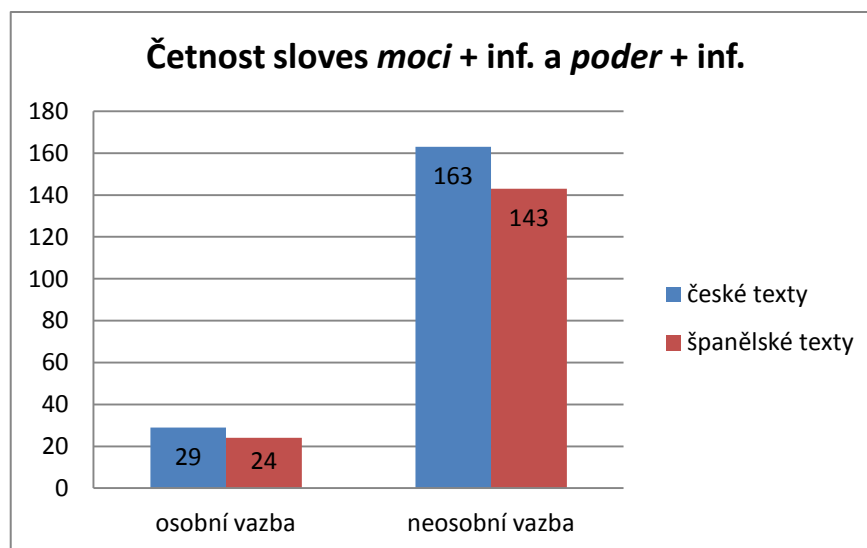
(103)

3.3.1 Komparace sloves *moci + inf.* a *poder + inf.*

Nyní se podíváme na srovnání četností epistémické modality možnosti pomocí slovesa *moci + inf.* / *poder + inf.* V českých textech jsme našli s tímto slovesem celkem 192 výskytů. Ve španělských textech jsme jich zaznamenali celkem 167. V českých textech se tedy vyskytovalo o 32 výskytů se slovesem *moci + inf.* více než ve španělských textech, tj. cca o 13 %. Pokud bychom se zaměřili na srovnání vyjádření výše zmiňovaného slovesa osobními či neosobními vazbami, u obou jazyků jednoznačně převažují vazby neosobní. Co se týká sloves v osobním vyjádření, v českých textech jsme jich našli 29 a ve španělských textech 24. Pokud bychom tyto dva počty chtěli procentuálně porovnat v rámci jednoho celku rovnému 100 %, v českých textech by slovesa v neosobní vazbě zastupovala 55 %, zatímco ve španělských textech 45 %. Je-li řeč o slovesech v neosobním vyjádření, v českých textech jsme jich napočítali 163, naopak ve španělských textech o dvacet méně, tedy celkem 143. V případě, že znázorníme procentuálně i slovesa v neosobních vazbách, můžeme uvést tyto procentuální hodnoty: pro české texty 53 % a pro španělské texty 47 %. Následující graf znázorňuje porovnání zastoupení uvedených sloves v osobním a neosobním vyjádření (104).

(104)

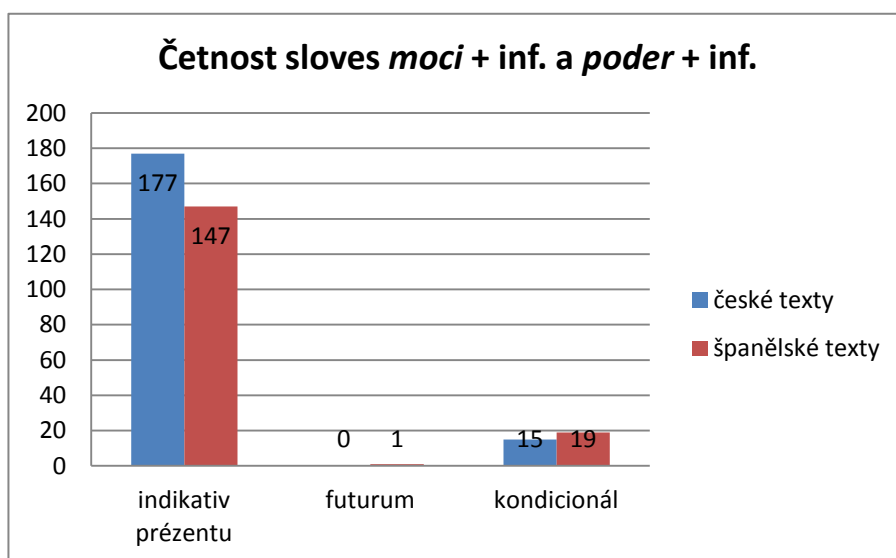

V obou případech vyjádření modality, jak osobními či neosobními vazbami sloves, v českých textech převyšují četnosti v textech španělských.

Pokud se nyní zaměříme na porovnání těchto dvou sloves podle použití modotemporální kategorie (indikativu přítomnosti, futura a kondicionálu), dospějeme

z části k odlišným výsledkům než v předchozím grafu. V kapitolách (3.1.1) a (3.2.1) jsme rozebírali četnosti se slovesy *moci + inf.* a *poder + inf.* Je třeba tyto údaje připomenout, abychom mohli počty vzájemně porovnat. Jak už bylo zmíněno, sloveso *moci + inf.* se v českých textech vyskytovalo nejčastěji v indikativu přítomnosti 177krát, dále v kondicionálu 15krát a ve futurum 0krát. Ve výšečovém grafu bychom pro tyto číselné údaje získali následující procentuální zastoupení: indikativ přítomnosti 92 %, kondicionál 8 % a futurum 0 %. Ve španělských textech je četnost slovesa *poder + inf.* v indikativu přítomnosti nižší než v českých textech (celkem 147krát), ale i tak značně převyšuje ostatní kategorie. V kondicionálu jsme sloveso zaznamenali 19krát a ve futurum 1krát. V případě procentuálního zastoupení bychom získali následující poměry: indikativ přítomnosti 88 %, kondicionál 11 % a futurum 1 %. Pro přehled nabízíme níže graf (105) s četnostmi modotemporálních kategorií v obou jazycích.

(105)

Budeme-li vycházet z grafu (105) a četností sloves tak, jak uvádíme, můžeme procentuálně porovnat zastoupení jednotlivých druhů modotemporální kategorie mezi sebou pro české a španělské lingvistické texty. Každou kategorii počítáme jako celek rovný 100 %. Co se týká sloves v indikativu přítomnosti v českých textech, celkovému počtu nalezených výskytů by odpovídalo procentuální zastoupení 55 %, ve španělských textech je to 45 %. Slovesům v kondicionálu v českých textech lze přiřadit hodnotu 44 %, ve španělských textech je procento vyšší, a to 56 %. Porovnání sloves ve futurum odpovídá v českých textech 0 %, proto zákonitě ve španělských textech bude hodnota 100 %.

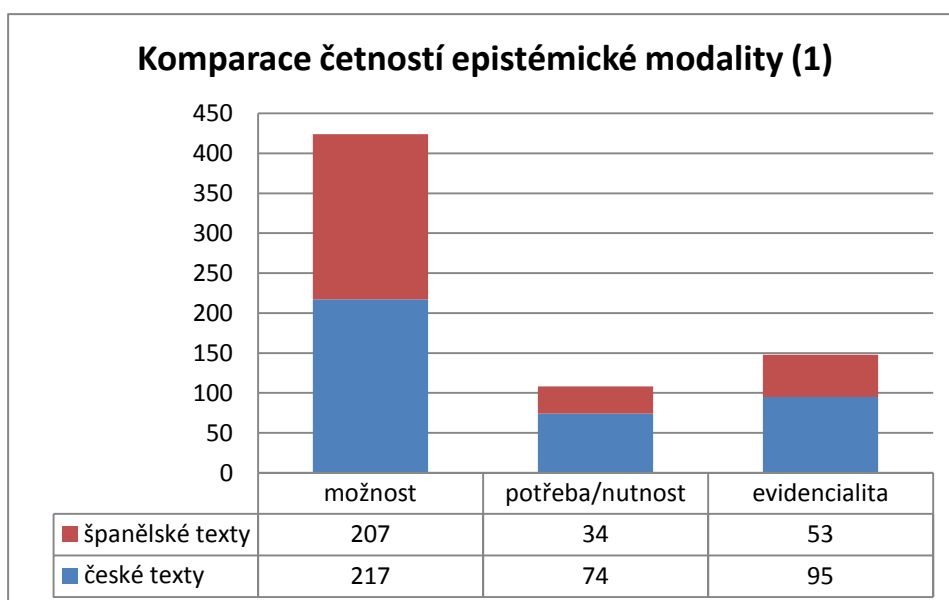

3.3.2 Komparace epistémické modality

V této kapitole se budeme zabývat komparací epistémické modality v českých a španělských textech. Pokusíme se porovnat zastoupení jednotlivých druhů epistémické modality v obou jazycích.

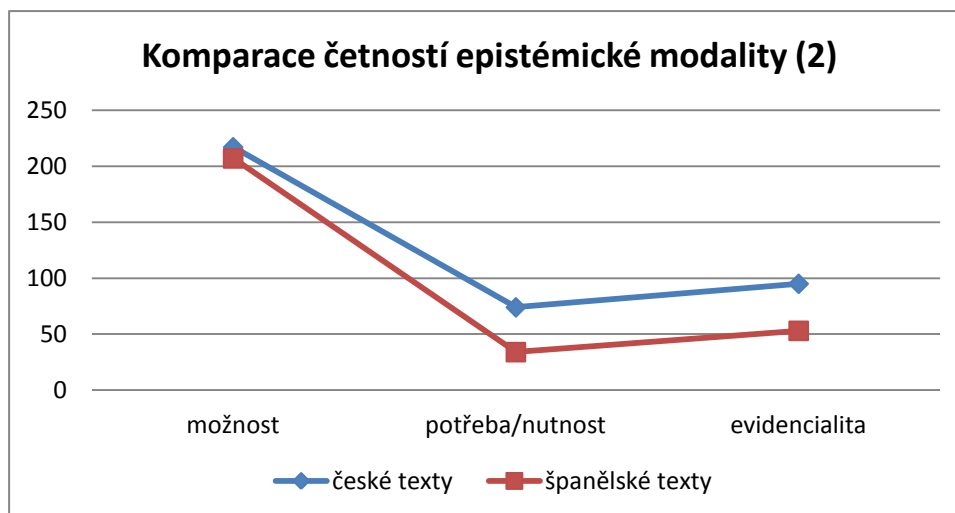
V grafu (106) jsou uvedeny celkové počty výrazových prostředků epistémické modality, které jsme ve zmiňovaných textech našli. Je zcela viditelné, že počet výrazových prostředků epistémické modality v českých textech převažuje nad výrazovými prostředky v textech španělských. U epistémické modality možnosti se jedná o několik výrazů, u dalších dvou je rozdíl daleko vyšší – epistémická modalita potřeby/nutnosti zde vykazuje více než dvojnásobek.

(106)

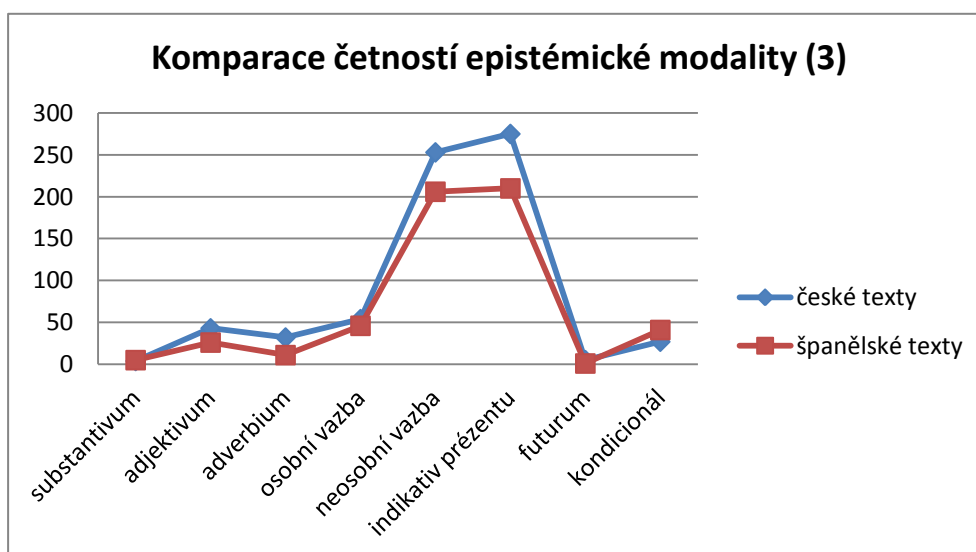
Uvedené hodnoty jsme přenesli do spojnicového grafu (107), který je k dispozici níže. Nesmíme opomenout tvar křivek, který tento graf pro jednotlivé zkoumané jazyky nabízí. Jejich velmi shodný spád, téměř zcela totožný, svědčí i přes odlišné číselné hodnoty o podobném průběhu a poměrném zastoupení jednotlivých druhů epistémické modality. V českých textech epistémická modalita možnosti zastupuje 56 %, potřeba/nutnost 19 % a evidencialita 25 %. Ve španělských textech jednoznačně převládá epistémická modalita možnosti 70 %, potřeba/nutnost 12 % a evidencialita 18 %.

(107)

Pro vytvoření grafu (108) jsme vycházeli z tabulek (74) a (95). Tento graf znázorňuje způsoby vyjadřování epistémické modality, které jsme brali v potaz při analýze textů a jejich vyhodnocování. Jak je vidět, křivka vykazuje téměř shodný průběh. Jediný úsek, kde dochází k rozdělení, jsou slovesa v neosobní vazbě a indikativu přítomtu.

(108)

V těchto kapitolách jsme se snažili vytvořit komparaci jednotlivých druhů epistémické modality ve španělských a českých lingvistických textech. Co se týká četnosti, na první pohled je evidentní, že výrazové prostředky pro její vyjadřování v českých textech převyšují výrazové prostředky v textech španělských. Podíváme-li se na věc z pohledu procentuálního zastoupení, zjistíme, že ve zkoumaných jazycích dochází k podobné tendenci, až na epistémickou modalitu možnosti ve španělských textech – tam je procento ve srovnání s českými texty mnohem vyšší.

4 Závěr

Modalitě byla vždy v lingvistice věnována pozornost, a to především v zahraničí. V současné době však zaznamenáváme značný zájem o tento druh kategorie i v českém prostředí. Na téma modalit vznikla řada publikací od různých zahraničních a českých autorů, kteří se snaží proniknout do její podstaty a přijít na nové dosud neprozkoumané skutečnosti. Každý z autorů zastává svoji typologii, která je ve svém jádru totožná s ostatními typologiemi jiných badatelů. Zaznamenali jsme však, že se mnohdy od sebe odlišují.

Úkolem této diplomové práce bylo pomocí statistického rozboru zachytit poměr užívání epistémické modalit v odborných španělských a českých textech. Proto jsme v teoretické části nejprve představili různé typologie modalit z pohledu zahraničních a českých autorů, přičemž byl kladen důraz na modalitu epistémickou. Dále jsme se zabývali klasifikací modalitních postojů, dvojsmyslností modálních konstrukcí, evidencialitou a komunikačními akty. V neposlední řadě byla věnována pozornost především diskursivním ukazatelům epistémické modalit a prostředkům pro její vyjadřování ve španělštině a češtině, neboť právě tyto kapitoly byly výchozím bodem pro výzkumnou část práce. V rámci teoretické části jsme se také zmínili o gradaci modalit a jejich jazykových důsledcích. Chtěli bychom tak uvést některé z mála příkladů, které jsme ve španělských a českých textech zaznamenali:

- a. ***Dudo mucho** que en el uso de dichos términos se remita a una visión del hablante, expresada de forma consciente.* (Fuentes Rodríguez 1991: 95)
- b. *Při určitém typu aktuálního členění, totiž tam, kde rématem je pouze samo sloveso muset, **je vysoce pravděpodobné**, že půjde o význam první, debitivní.* (Horálek 1973: 146)
- c. *Zatím lze **s jistotou identifikovat** jen dvě hodnoty: subjektivně pozitivní (bohudík, našťestí) a subjektivně negativní (bohužel, nanešťestí).* (Čejka 1980: 59)

Stěžejní kapitolou této kvalifikační práce byla výzkumná část, která je založena na statistické analýze španělských a českých lingvistických článků. Naším cílem bylo ze stanoveného vzorku textů vyhledat všechny možné způsoby vyjadřování epistémické modalit (lexikální prostředky či slovesa). Jednotlivé výrazy jsme následně rozdělili

do skupin podle druhu epistémické modality, které jsme si pro studii stanovili – možnost, potřeba/nutnost a evidencialita. Na základě nalezených výskytů jsme výrazy klasifikovali podle způsobu vyjádření epistémické modality. Zaregistrovali jsme výskyt substantiv, adjektiv a adverbii, která jsme zahrnuli do skupiny lexikálních prostředků. Slovesa jsme analyzovali na základě užití modotemporální kategorie (indikativu přezentu, futurum a kondicionál) a dále podle vyjádření v osobní či neosobní vazbě.

V českých textech bylo nalezeno celkem 386 výrazových prostředků, ve španělských textech bylo číslo rovné 294. Co se týká zastoupení jednotlivých druhů epistémické modality v českých textech, dospěli jsme k těmto procentuálním hodnotám: epistémická modalita možnosti zaujímá 56 % (217 výskytů), evidencialita 25 % (95 výskytů) a epistémická modalita potřeby/nutnosti 19 % (74 výskytů). Ve španělských textech je pořadí jednotlivých druhů shodné, nicméně poměry se od sebe částečně odlišují: epistémická modalita možnosti zaujímá 70 % (207 výskytů), evidencialita 18 % (53 výskytů) a epistémická modalita potřeby/nutnosti pouze 12 % (34 výskytů).

Z analýzy vzorku španělských a českých lingvistických textů jsme zjistili následující skutečnosti:

1. V textech jednoznačně převažuje epistémická modalita možnosti, poté epistémická modalita evidenciality a následně epistémická modalita potřeby/nutnosti.
2. Z lexikálních prostředků převládá zejména vyjadřování pomocí adjektiv a adverbii; substantiva jsme zaznamenali vždy v nižším počtu.
3. V rámci modotemporálních kategorií převažují slovesa v indikativu přezentu nad kondicionálem a futurem, obzvláště s velkým výkyvem u epistémické modality možnosti v obou jazycích.
4. Slovesné tvary převládají v neosobních vazbách, rovněž s velkým výkyvem u epistémické modality možnosti v obou jazycích.

Z výsledků analýzy vyplývá, že v českých a španělských lingvistických textech se autoři zpravidla uchylují k vyjadřování epistémické modality pomocí sloves v neosobní vazbě v indikativu přezentu, případně jinými lexikálními prostředky, ze kterých je početně nejzastoupenější adjektivum. Užívá se nejvíce výrazových

prostředků epistémické modality možnosti, které zcela jednoznačně převládají nad ostatními druhy, tedy nad epistémickou modalitou potřeby/nutnosti a evidencialitou.

Na závěr bychom chtěli dodat, že výsledky považujeme za velmi pozoruhodné a myslíme si, že by bylo vhodné výzkum rozšířit buď na ostatní druhy modality – deontickou a dynamickou, anebo dále zkoumat zastoupení epistémické modality v různých typech odborných textů, což by vedlo k vytvoření komparativní analýzy v mnohem širší oblasti zkoumání.

5 Resumen

Como asunto de la presente tesis he elegido el tema de la lingüística española bajo el título “Modalidad epistémica (subcategoría de evidencialidad) en los textos especializados españoles y checos: el análisis comparativo”. De esta manera, continúo parcialmente con el tema de la tesis de diplomatura, la cual se ocupaba de la modalidad y del uso del subjuntivo/indicativo después de los operadores modales de probabilidad en el español latinoamericano.

A la modalidad siempre se le ha prestado especial atención dentro de la lingüística, sobre todo en el extranjero. Sin embargo, actualmente también se puede notar un marcado interés por esta categoría en el entorno checo. Sobre el tema de la modalidad se han elaborado numerosas publicaciones (gramáticas, estudios y artículos especializados) y análisis comparativos entre los idiomas del mundo y la lengua checa, tanto por diversos autores extranjeros, como por autores checos, los cuales han estado tratando de penetrar en su esencia para llegar a las realidades que, hasta ahora, no han sido aún estudiadas. Cada uno de ellos sostiene su propia tipología, la cual, en el núcleo es idéntica respecto de otros investigadores. No obstante, se ha observado que pueden diferir entre sí.

El objetivo de la tesis es realizar un análisis comparativo de todos los recursos posibles para expresar la modalidad epistémica, el cual se basa en un análisis estadístico entre textos españoles y checos escogidos bajo selección personal. Para la investigación hemos decidido utilizar artículos lingüísticos que han servido como base para el desarrollo de la parte teórica de este trabajo, y algunos más que, por lo menos en alguna parte, han estado vinculados con la modalidad.

El trabajo consta de cuatro capítulos principales (introducción, parte teórica, parte de investigación y conclusión), de dieciséis subcapítulos y otros apartados. El trabajo contiene anexos y un resumen en español. El índice completo se puede consultar en las páginas 6 y 7.

En la parte introductoria se presenta tanto el tema de la tesis, los objetivos establecidos, los recursos de literatura utilizada, así como el desarrollo de realización de la parte de investigación y la estructura general del trabajo.

La parte teórica se ocupa de la modalidad en general. Se dan a conocer tres tipos de conceptos (psicológico, lógico y gramatical) y división fundamental de

modalidad a la modalidad epistémica, deóntica y dinámica (según la tipología de Perkins).

El trabajo presenta principalmente las diferentes tipologías de autores extranjeros y checos. De los primeros podríamos mencionar las tipologías de Sebastián Mariner Bigorra, Emilio Ridruejo, Marta Carretero, Perkins, Jespersen y Quirk et al. y Nicholas Rescher. Entre los autores checos nos hemos centrado sobre todo en la tipología de Zavadil – Čermák y la de Miroslav Grepl. El subcapítulo, donde se propone una nueva tipología de modalidad de la autora española Carretero, forma parte integral de la parte teórica del trabajo. Otros apartados se dedican a los demás temas que están estrechamente relacionados con la modalidad. Se trata especialmente de las actitudes, clasificación y manifestación de las mismas, sobre todo, con una particular atención a las actitudes de modalidad epistémica. Además, se considera necesario mencionar la gradación de modalidad, ya que también se ha encontrado este fenómeno en la presente investigación. Algunos de los ejemplos hallados en los textos españoles y checos se citan a continuación:

- d. ***Dudo mucho** que en el uso de dichos términos se remita a una visión del hablante, expresada de forma consciente.* (Fuentes Rodríguez 1991: 95)
- e. *Při určitém typu aktuálního členění, totiž tam, kde rématem je pouze samo sloveso muset, je **vysoce pravděpodobné**, že půjde o význam první, debitivní.* (Horálek 1973: 146)
- f. *Zatím lze **s jistotou identifikovat** jen dvě hodnoty: subjektivně pozitivní (bohudík, naštěstí) a subjektivně negativní (bohužel, naneštěstí).* (Čejka 1980: 59)

El siguiente capítulo describe la ambigüedad de las estructuras modales, la relación de modalidad con los actos del habla y por último, la evidencialidad. El posterior apartado trata de los marcadores conversacionales de modalidad epistémica en el que se habla sobre el concepto general y la posición de los mismos dentro de la estructura del enunciado. Al mismo tiempo, se presentan los marcadores de evidencialidad enfocándose en diferentes tipos y funciones. En uno de los últimos subcapítulos de la parte teórica del trabajo se hace referencia a los recursos de expresión de modalidad en español (se ofrece una lista de los modos de expresión para los tres diferentes tipos

de modalidad) y en checo, con un enfoque exclusivo en la modalidad epistémica, la cual es el tema principal de este trabajo. Entre tales recursos se clasifican los operadores de actitud, partículas modales, verbos modales y diversos tipos de recursos gramaticales (por ejemplo, el futuro, el condicional, etc.). La parte teórica de la tesis está concluida por el subcapítulo que está relacionado con la posición de modalidad epistémica dentro del enunciado.

La parte teórica se ha desarrollado principalmente mediante la consulta de las gramáticas españolas de diversos autores. Asimismo, han sido utilizados artículos especializados encontrados en internet³⁶. El índice completo de los recursos literarios se encuentra disponible en las páginas 91 a la 93.

El capítulo primordial de la tesis ha sido la parte de investigación, basada en el análisis estadístico de los textos lingüísticos españoles y checos. El estudio en sí, está precedido por una lista de artículos analizados (incluidos los nombres de los autores y el año de publicación). Partiendo de esta muestra de textos, el objetivo ha consistido en encontrar todos los modos de expresión de modalidad epistémica posibles (referente a los recursos léxicos o verbos). Consecuentemente, todas las expresiones se han dividido en grupos de acuerdo con el tipo de modalidad epistémica que habían sido determinados para el estudio – la posibilidad, la necesidad y la evidencialidad. Con base de las expresiones encontradas, éstas han sido clasificadas conforme al modo de expresión de modalidad epistémica.

Se ha registrado la presencia de sustantivos, adjetivos y adverbios, los cuales se han incorporado en la categoría de recursos léxicos. Los verbos se han analizado en primer lugar, en base al uso de la categoría modo-temporal (el presente de indicativo, futuro, condicional) y, en segundo lugar, de acuerdo con la manifestación de los mismos en forma personal o impersonal. En cada subcapítulo dedicado a los tres tipos de modalidad epistémica se ofrecen tablas con frecuencias de expresiones encontradas, a partir de las cuales, se han utilizado para elaborar gráficos. Haciendo recapitulación al término de cada capítulo dedicado a las formas de expresión de modalidad epistémica, se ponen a disposición tablas con el sumario de diferentes modos hallados dentro de los textos. Este capítulo lo concluyen comparaciones de frecuencias obtenidas en los dos idiomas mencionados anteriormente, desde diversos puntos de vista, y la consecuente evaluación en forma gráfica.

---

³⁶ En tales casos, se introduce el enlace dentro del índice de los recursos literarios.

En los textos checos se han encontrado en total 386 expresiones, mientras que en los textos españoles el número ha sido equivalente a 294. En cuanto a la representación individual de tipos de modalidad epistémica en los textos checos, se ha llegado a los siguientes valores proporcionales: la modalidad epistémica de posibilidad ocupa el 56 % (217 casos), la evidencialidad el 25 % (95 casos) y la modalidad epistémica de necesidad, un 19 % (74 casos). En los textos españoles, el orden de los tipos de modalidad es idéntico, sin embargo, los porcentajes difieren un poco entre sí: la modalidad epistémica de posibilidad ocupa el 70 % (207 casos), la evidencialidad, un 18 % (53 casos) y la modalidad epistémica de necesidad solamente el 12 % (34 casos).

Del análisis de las muestras de los textos lingüísticos españoles y checos han sido verificadas las siguientes aseveraciones:

1. En los textos predomina claramente la modalidad epistémica de posibilidad, después la modalidad epistémica de evidencialidad y finalmente la de necesidad.
2. De los recursos léxicos prevalece ante todo, la expresión de modalidad mediante adjetivos y adverbios; los sustantivos siempre se han registrado en números bajos.
3. Dentro de las categorías modo-temporales predominan los verbos en presente de indicativo al condicional y el futuro, particularmente, con una gran oscilación en la modalidad epistémica de posibilidad en ambos idiomas.
4. Las formas verbales prevalecen en formas impersonales, asimismo, con una gran oscilación en la modalidad epistémica de posibilidad en ambos idiomas.

Los resultados del análisis muestran que los autores en los textos checos y españoles acuden, por lo general, a la expresión de modalidad epistémica por medio de los verbos en forma impersonal en presente de indicativo, y eventualmente a otros recursos léxicos, de los cuales el más representado numéricamente es el adjetivo. Las expresiones más usadas son las de la modalidad epistémica de posibilidad que, sin duda alguna, prevalecen sobre los demás tipos, es decir, sobre la modalidad epistémica de necesidad y la evidencialidad.

Para concluir, nos gustaría añadir que los resultados obtenidos los consideramos muy curiosos, y creemos que sería oportuno extender el estudio, tanto a los demás tipos de modalidad – deóntica y dinámica, como a los diferentes géneros

de textos especializados, lo que llevaría a la creación de un análisis comparativo en un campo más amplio de la investigación.

6 Seznam použité literatury

ADAMEC, Přemysl (1973), Tři roviny modálnosti a jejich vztah k aktuálnímu členění, *Otázky slovanské syntaxe*, III, s. 141-147. Dostupné z: http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/120841/SpisyFF_180-1973-1_21.pdf

ARCE CASTILLO, Ángela (1998), Los conectores pragmáticos como índices de modalidad en español actual, *E.L.U.A.*, 12, s. 9-23. Dostupné z: http://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/6325/1/ELUA_12_01.pdf

AUROVÁ, Miroslava (2013), El uso del subjuntivo/indicativo con el operador de modalidad *quizá(s)*: análisis del corpus, *Écho des études romanes*, IX/1, s. 19-33. Dostupné z: <http://www.eer.cz/files/2013-1/2013-1-02-Aurova.pdf>

BURÁŇOVÁ-BENEŠOVÁ, Eva (1980), Vztah postojové modality a emocionality, *Otázky slovanské syntaxe*, IV/2, s. 105-108.

CARBONERO CANO, Pedro (1980), Afirmación, negación, duda, *Revista española de lingüística*, 10, 1, s. 161-175. Dostupné z: <http://www.sel.edu.es/pdf/ene-jun-80/Carbonero.pdf>

CARRETERO, Marta (1992), Una propuesta de tipología de la modalidad: la aceptación como categoría modal, *DICENDA. Cuadernos de Filología Hispánica*, 10, s. 41-61.

Dostupné z:

<https://revistas.ucm.es/index.php/DICE/article/viewFile/DICE9192110041A/13245>

ČEJKA, Mirek (1980), Postavení jistotní modality ve struktuře výpovědi, *Otázky slovanské syntaxe*, IV/2, s. 53-62.

Dostupné z:

http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/121619/SpisyFF_227-1980-1_9.pdf

DRAŠAROVÁ, Lenka (2011), *Používání subjuntivu/indikativu po operátorech pravděpodobnostní modality v jihoamerické španělštině – oblast centrální, mexická a karibská*, bakalářská práce, Jihočeská Univerzita, České Budějovice.

FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina (1991), Algunas reflexiones sobre el concepto de modalidad, *RESLA*, 7, s. 93-108.

GREPL, Miroslav – KARLÍK, Petr (1998), *Skladba češtiny*, Olomouc.

GREPL, Miroslav (1979a), Úvodní poznámky k tzv. jistotní modalitě, *SaS*, 40, s. 81-87.

GREPL, Miroslav (1979b), Některé problémy jistotní modality, *SaS*, 40, s. 102-104.

GREPL, Miroslav (1973), K podstatě modálnosti, *Otázky slovanské syntaxe*, III, s. 23-28.

HIRSCHOVÁ, Milada (2004), Řečový akt, řečové jednání a komunikační funkce výpovědi, *SaS*, 64, s. 163-173.

HORÁLEK, Karel (1973), K podstatě modality, *Otázky slovanské syntaxe*, III, s. 61-62.

KRATOCHVÍLOVÁ, Dana (2014), Univerzální koncepce modality a její aplikace na španělský modální systém, *Časopis pro moderní filology*, v tisku pro číslo 1/2014.

Dostupné z:

https://www.email.cz/download/i/8hXJUnrZTiEBoGgE7fondCfG8JDVDQEPYzO7Kuw9eqp-A4udtGRq-3OG9cj_koHUp4N4CY/Koncepce_modality_def.pdf

MARTÍN ZORRAQUINO, María Antonia – PORTOLÉS LÁZARO, José (1999), *Los marcadores del discurso*, In: Ignacio BOSQUE – Violeta DEMONTE, *Gramática descriptiva de la lengua española*, Espasa, Madrid, s. 4051-4213.

POLEDNÍKOVÁ, Jana (2012), *Prostředky modality při vyjadřování vlastního mínění v diskusních pořadech*, diplomová práce, Univerzita Palackého, Olomouc.

POŘÍZKOVÁ, Kateřina (2008), *Jistotní (epistémická) modalita v klasické řečtině*, dizertační práce, Brno, MU.

Dostupné z: http://is.muni.cz/th/10808/ff_d/Disertace.pdf

RIDRUEJO, Emilio (1999), Modo y modalidad. El modo en las subordinadas sustantivas, In: Ignacio BOSQUE – Violeta DEMONTE, *Gramática descriptiva de la lengua española*, Espasa, Madrid, s. 3209-3251.

ŠIPKOVÁ, Milena (1999), *Smět – nesmět*, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. 48, A47, s. 101-103. Dostupné z:

http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/101556/A_Linguistica_47-1999-1_10.pdf?sequence=1

VÁZQUEZ PÉREZ, José Ángel (2001), Mecanismos de atenuación en español e italiano: *quizás y forse, redELE*, *Revista electrónica de Didáctica ELE*, 12. Dostupné z: <http://www.mecd.gob.es/dctm/redele/Material->

RedEle/Revista/2008_12/2008_redELE_12_08VazquezPerez.pdf?documentId=0901e72b80de14e7

ZAVADIL, Bohumil (1983), *Kategorie modality ve španělštině*, Praha, Univerzita Karlova.

ZAVADIL, Bohumil – ČERMÁK, Petr (2008), *Sintaxis del español actual*, Karolinum.

ŽAŽA, Stanislav (1973), Poznámka k voluntativní modalitě, *Otázky slovanské syntaxe*, III, s. 289. Dostupné z:
http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/120874/SpisyFF_180-1973-1_54.pdf?sequence=1

7 Přílohy

Příloha 1: Seznam výrazů vyjadřujících epistémickou modalitu ve španělských lingvistických textech

Příloha 2: Seznam výrazů vyjadřujících epistémickou modalitu v českých lingvistických textech

Příloha 1

Epistémická modalita možnosti:

- podemos decir (3x), llamar (2x), apreciar (2x), realizar (2x), definir, tener, incluir, aceptar, conmutar, intuir, pensar, omitir, añadir, afirmar, tomar
- no podemos realizar
- puede ser (13x), estar (5x), haber (2x), limitarse (2x), encontrarse (2x), interpretarse (2x), presentar (2x), decidirse (2x), quedar (2x), observarse (2x), expresar (2x), ir (2x), suponer (2x), caracterizarse, estudiarse, producirse, encontrarse, deberse, pensarse, formar parte, operar, tener, explicitarse, aparecer, manifestar, rectificar, permitir, comprobarse, comunicar, darse, explicarse, desaparecer, hacerse, reforzar, emplearse, resultar, haber suscitado, atribuir
- pueden ser (9x), tener (4x), ir (2x), estar (2x), aparecer (2x), unirse (2x), combinarse (2x), aplicarse, usarse, verse, servir, mostrar, referirse, incidir, ampliarse, adquirir, sustituir, darse, existir, desarrollar
- se puede ver (4x), argumentar, definir, utilizar, observar, diferir, proceder, expresar
- se pueden definir, contrastar, referir, distinguir, resumir, convertir, dar
- no puede estar, excluirse, describirse
- no se puede decir (2x), determinar claramente, hacer
- podríamos incluir, reformular
- podría ser (4x), haber sido, hacer ver, argumentarse, parafrasearse, entenderse, ampliarse, responderse, comprobarse, apreciarse, hablarse
- podrían permitir
- se podría decir
- se podrían distinguir
- sería (3x)
- serían posibles (3x)
- no sería
- no serían
- estaría

- estarían
- entraría
- entrarían
- diríamos, llamaríamos, pasaríamos
- podremos decir
- es posible (2x)
- no es posible que podamos
- quizás (2x)
- quizá
- cierta contradicción, carga, seguridad; ciertas características, imprecisiones; cierto matiz (2x), modo (2x), contenido, sentido; ciertos rasgos
- posible ambigüedad, traducción

Epistémická modalita potřeby/nutnosti:

- es de destacar
- es necesario tener en cuenta, encontrar
- no es necesario
- no necesitamos
- cabe pensar (2x), plantearse, imputar, hacer
- consideramos la necesidad
- reconocemos la necesidad
- hay que tratar, establecer, separar, dilucidar, aclarar, considerar, añadir, reconocer, indicar
- no hay que olvidar, pensar
- conviene dejar claro
- creemos conveniente indicar
- cabría preguntarse
- deberíamos cambiar
- no debería existir la duda

Epistémická modality evidenciality:

- indudablemente
- por supuesto (5x)
- en definitiva
- evidentemente no tiene nada que ver con...
- aparece evidente
- parece una realidad evidente
- es evidente e innecesario decir
- son evidentes
- quiere dejar muy claro
- queremos dejar muy claro
- es claro un comportamiento distribucional
- está claro que
- parecen estar (2x), ser, incluirse, no coincidir
- creemos que (5x)
- no creemos que (2x)
- se cree que
- no sabemos
- pensamos que (2x)
- parece depender, apuntar
- parece que
- tenemos nuestras dudas
- la duda que se propone
- no cabe duda de que (3x)
- dudo mucho que

Příloha 2

Epistémická modalita možnosti:

- můžeme hovořit (7x), považovat (3x), říci (2x), mluvit, objasnit, souhlasit, užít, vyjadřovat, chápat, rozvinout, hodnotit, nazvat, najít, spokojit se, zmínit
- mohu učinit
- může být (24x), mít (4x), vyjádřit se (2x), vyjadřovat (2x), stát (2x), užít (2x), pojit se, vyjevit se, jevit se, zeptat se, realizovat se, nabývat, přesunout se, fungovat, dojít k realizaci, signalizovat, nahradit, objevit
- mohou být (10x), členit se, uplatnit, osvětlit, kombinovat se, mít, stát, užít
- nemohou být
- nemůže být (2x), stanovit, uplatnit se, stát, pojit se, dojít
- mohli bychom chápat, demonstrovat, zařadit, znázornit
- mohlo by být považováno (2x)
- je možné vyjádřit (2x), použít (2x), užití (2x), jistě najít (2x), říci, uvažovat, klást, formulovat, vytvořit, dospět, charakterizovat, hovořit, upustit, najít, nabídnout, mluvit, realizovat
- je možno vyjádřit (3x), znázornit, chápat, zobrazit, užít, postihnout, formulovat, použít, považovat
- je možný
- jsou možné
- není možné (4x), zaměňovat
- není nemožné
- lze definovat (2x), považovat, vydedukovat, vystihnout, souhlasit, odlišit, mluvit, pochopit, vytvořit, vidět, signalizovat, zaměnit, uplatnit, negovat, nalézt, znázornit, rozlišovat, vsunout, konstatovat, s jistotou identifikovat
- nelze chápat (2x), vyjádřit (2x), přiřadit (2x), říci (2x), mluvit, uvádět, srovnávat, užít, zahrnout, opomíjet, posuzovat, kombinovat, označit
- bylo by možné spokojit se, aplikovat, mluvit, třeba stanovit, zaujmout, určit, rozvíjet, zkoumat
- bylo by možno akceptovat, využít, připsat, najít
- nebylo by možné (2x)

- možná (2x)
- snad
- asi
- pravděpodobně (2x)
- je vysoce pravděpodobné
- jisté komponenty, možnosti, vztahy, splynutí, souvislosti, zjednodušení, schéma; jistým způsobem; v jistém smyslu; v jistých kontextech, případech; jistý rozdíl; jistá množina
- možná situace, možné řešení, možná pochybnost, možný význam, možný modální statut

Epistémická modalita potřeby/nutnosti:

- je účelné odlišovat
- je užitečné vydělit, odlišovat
- je třeba zdůraznit (4x), rozlišovat (3x), odlišovat (3x), upozornit (3x), doplnit (2x), zahrnout (2x), brát v úvahu (2x), zmínit (2x), konstatovat (2x), pamatovat, uznat, diferencovat, uvést, považovat, oddělit, vyčlenit, určit, vidět, prozkoumat, uvědomit si, připomenout, zaměřit pozornost
- bude třeba zamyslet se, prozkoumat, zjistit, všimnout si
- bylo by třeba prozkoumat, vytvořit, stanovit, zaujmout, určit, rozvíjet, zkoumat
- bylo by potřeba věnovat, považovat
- bylo by nutné vyjasnit
- mělo by tihnout, být
- je zapotřebí
- je nutno hodnotit
- je nutné mít na paměti (2x), použít, upozornit,
- bude nutné
- je žádoucí přiřadit
- není nutno vyjadřovat
- považujeme za potřebné vydělit
- považuje se za potřebné vydělit

- potřebné východisko, potřebná systematická

Epistémická modalita evidenciality:

- je známo (3x)
- je zřejmé (6x)
- je patrné (2x)
- zřejmě (8x)
- patrně (5x)
- ovšem (8x)
- samozřejmě
- beze sporu
- zřetelně
- nepochybně
- netajíme se pochybnostmi
- nemůže být pochyb o tom, že (2x)
- je nepochybné
- jsou nepochybné
- podle našeho mínění není pochyby
- je jisté
- je evidentní
- sám jsem osobně přesvědčen
- jsme přesvědčeni
- zdá se (6x)
- zdá se nám (2x)
- zdá se mi (3x)
- jeví se nám (2x),
- jeví se
- nejeví se jako zcela vhodný
- není mi jasné (2x)
- myslím si
- domnívám se (3x)
- domníváme se (4x)

- řada badatelů se domnívá
- soudíme
- jasně didaktický
- jasná diferenciacce, problematika
- autor si je plně vědom